

๐๑๕๔๑๕

ภักดีชุมพลปริทรรศน์

JOURNAL OF PHAKDI CHUMPOL REVIEW[JPCR]

ปีที่ 1 ฉบับที่ 3 กันยายน-ธันวาคม 2566 Vol.1 No.3 September-December 2023

ISSN 3057-0514 [ONLINE]

082-134-1049, 064-442-4698

jornal.huaihinfon@gmail.com

วารสารภักดีชุมพลปริทรรศน์

Journal of Phakdi Chumpol Review

ปีที่ 1 ฉบับที่ 3 [กันยายน-ธันวาคม 2566]

Vol. 1 No. 3 [September-December 2023]

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเป็นวารสารตีพิมพ์เผยแพร่บทความวิชาการ บทความวิจัย บทความหนังสือและบทความวิชาการประเภทอื่นๆ
2. เพื่อเป็นสื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้เชิงวิชาการของนักวิจัยและนักวิชาการทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ
3. เพื่อเป็นวารสารเสนอองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนานุรักษ์ตามหลักการศึกษาเชิงพุทธศาสตร์ และศาสตร์ต่างๆ
4. เพื่อพัฒนาวารสารให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานการประกันคุณภาพการศึกษาและเป็นการส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพผลงานการวิจัยและบทความทางวิชาการทางพระพุทธศาสนาและศาสนาต่างๆ รวมทั้งปรัชญาให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน TCI

เจ้าของ

กองบรรณาธิการวารสารภักดีชุมพลปริทรรศน์

สำนักศาสนศึกษาวัดห้วยหินฝน

หมู่ที่ 8 ตำบลวังทอง อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ 36260

โทรศัพท์ 082-134-1049, 064-442-4698

อีเมล jornal.huaihinfon@gmail.com

ที่ปรึกษา

พระเทพภาวนาวิกรม
พระศรีสังฆญาณมุนี, ผศ.ดร.
พระมหามหาวินทร์ ปุริสุตตโม, ผศ.ดร.
พระมหานุประสิทธิ์ วราภินโนโท
พระมหาจิรวัฒน์ กนตวณโณ (กันจู), รศ.ดร.
พระมหามงคลกานต์ จิตธมโม, รศ.ดร.

ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดชัยภูมิ
เจ้าสำนักวัดห้วยหินฝน
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
อาจารย์ใหญ่สำนักเรียนวัดห้วยหินฝน
ผู้อำนวยการศูนย์อาเซียนศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บรรณาธิการ

พระมหานรินทร์ สุรบุญโณ, ผศ.ดร.

บรรณาธิการผู้ช่วย

ดร.พูนศักดิ์ กมล

กองบรรณาธิการ

พระเมธีสุตาภรณ์, ผศ.ดร.
พระครูสังวรวิริรักษ์, ผศ.ดร.
พระครูใบฎีกาหัตถ์ กิตติโนโท, ผศ.ดร.
พระมหาปัญญาวรรณ สิริภทโท, ผศ.ดร.
ศาสตราจารย์ ดร.วัชร งามจิตรเจริญ
รองศาสตราจารย์ ดร.ประเวศ อินทองปาน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ตามใจ อริรุทธิโยธิน
ดร.กนกกรส ผลการกุล
ดร.หม่อมอัญชลี ยุคล ณ อยุธยา

ดร.ศรุตานนท์ ขอบประดิษฐ์
ดร.จิตติยาพร ไชยวิมลศิริ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
ประธานกรรมการมูลนิธินายแพทย์สุจินต์ ผลการกุล
อาจารย์พิเศษ คณะพุทธศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
คณะสังคมศาสตร์และศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยทองสุข
รองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกอก

ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ

พระมหามงคลกานต์ จิตธมโม, รศ.ดร.
พระมหามหาวินทร์ ปุริสุตตโม, ผศ.ดร.
พระจาดุรงค์ ชูศรี, ดร.
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาตรี ชุมเสน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสกสรรค์ สนวา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ว่าที่ ร.ต.พงศ์สวัสดิ์ ราชจันทร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

พันตำรวจโทหญิง ดร.ปิยะนุช ศรีสรานุกรม
ดร.กาญจพงศ์ สุวรรณ

ดร.พูนศักดิ์ กมล

ดร.จักรี ศรีจารุเมธีญาณ

ดร.ประชัน ชะชิกุล.

ดร.กฤตสุขิน พลเสน

ดร.ศรุตานนท์ ขอบประดิษฐ์

ดร.คงฤทธิ แข็งแรง

ดร.สมเจต หลวงกัน

คณะสังคมศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ
วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

คณะสังคมศาสตร์และศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยทองสุข

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1

นักวิชาการศูนย์วิจัยธรรมศึกษา กรุงเทพมหานคร

ฝ่ายจัดรูปเล่ม/สมาชิกวารสาร

ดร.พูนศักดิ์ กมล

พิมพ์ที่

สำนักศาสนศึกษาวัดห้วยหินฝน

หมู่ที่ 8 ตำบลวังทอง อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ 36260

โทรศัพท์ 082-134-1049, 064-442-4698

อีเมล jurnal.huaihinfon@gmail.com

บทบรรณาธิการ

วารสารกัณฑ์พิมพ์ปริทัศน์ ปีที่ 1 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม) ได้เปิดรับบทความที่มาจากหลายหน่วยงาน จึงทำให้บทความมีเนื้อหาที่หลากหลาย ทั้งนี้แต่ละบทความจะมีการพิจารณาถึงเรื่องคุณภาพและปริมาณ โดยเรื่องคุณภาพนั้นบทความล้วนได้รับการพิจารณาตรวจสอบบทความอย่างละเอียดรอบคอบและในส่วนเชิงปริมาณนั้นก็ไม่รับบทความในจำนวนที่มากเกินไป เพื่อสะดวกกับการบริหารจัดการวารสาร โดยฉบับนี้มีจำนวน 5 เรื่องดังนี้

บทความวิจัยมีดังนี้ 1) รูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแบบบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบ้านลาดใหญ่ เขียนโดย สุรศักดิ์ พันธุ์สง่า อติตรองผู้อำนวยการชำนาญการพิเศษ โรงเรียนบ้านลาดใหญ่ 2) ปรัชญาการใช้ชีวิตเชิงพุทธในวรรณคดีธรรมบท เขียนโดย สัตยชัย ทิพย์โอสถ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา, อนันต์ ทิพย์โอสถ โรงเรียนเสิงสาง, สุเนตร ธนศิลป์พิชิต วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทความวิชาการมีดังนี้ 1) คุณลักษณะภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในยุคโลกาภิวัตน์ เขียนโดย ฉันทยรัตน์ พวงสาหร่าย นิสิตมหาวิทยาลัยพะเยา 2) การบูรณาการหลักพรหมวิหารธรรมเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำทางการปกครอง เขียนโดย สมศักดิ์ บัวอ่อน, วัชรมน จันรอง วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 3) คำสอนพุทธศาสนาที่แทรกอยู่ในปรัชญาไทย เขียนโดย สัตยชัย ทิพย์โอสถ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา, อนันต์ ทิพย์โอสถ โรงเรียนเสิงสาง, สุเนตร ธนศิลป์พิชิต วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กองบรรณาธิการขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้รับประเมินบทความ พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงบทความให้มีคุณภาพตามมาตรฐานของการประเมินคุณภาพวารสารของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย Thai Journal citation index Centre (TCI)

พระมหานรินทร์ สุรบุญโณ, ผศ.ดร.

บรรณาธิการ

สารบัญ

		หน้า
1	รูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแบบบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบ้านลาดใหญ่ Model for Developing Integrated Ethical Behavior of Students Junior High School Level Ban Lat Yai School. สุรศักดิ์ พันธุ์สง่า	1
2	ปรัชญาการใช้ชีวิตเชิงพุทธในวรรณคดีธรรมบท Buddhist Philosophy of Life in Dhammapada Literature. สัญญาชัย ทิพย์โอสธ, อนันต์ ทิพย์โอสธ, สุเนตร ธนศิลป์พิชิต	13
3	คุณลักษณะภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในยุคโลกาภิวัตน์ Leadership Characteristics of Monks in the Era of Globalization. ฉันทยรัตน์ พวงสาหร่าย	24
4	การบูรณาการหลักพรหมวิหารธรรมเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำทางการปกครอง Integration of Brahma Vihara Dhamma for Promoting Government Leadership. สมศักดิ์ บัวอ่อน, วัชรมน จันรอง	37
5	คำสอนพุทธศาสนาที่แทรกอยู่ในปรัชญาไทย Buddhist Teachings Inserted into Thai Philosophy. สัญญาชัย ทิพย์โอสธ, อนันต์ ทิพย์โอสธ, สุเนตร ธนศิลป์พิชิต	49

รูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแบบบูรณาการของนักเรียน
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบ้านลาดใหญ่
Model for Developing Integrated Ethical Behavior of Students
Junior High School Level Ban Lat Yai School

สุรศักดิ์ พันธุ์สง่า

Surasak Punsanga

อดีตรองผู้อำนวยการชำนาญการพิเศษ โรงเรียนบ้านลาดใหญ่

Former Deputy Director, Specialist, Ban Lat Yai School

E-mail: surasak609999@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานและความต้องการในการพัฒนารูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแบบบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบ้านลาดใหญ่ 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแบบบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบ้านลาดใหญ่ โดยใช้การวิจัยเชิงพัฒนา กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้น ม.1-ม.3 จำนวน 92 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสอบถามความต้องการนักเรียน 2) แบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านจริยธรรม 3) ประเด็นการสนทนากลุ่ม 4) แบบประเมินพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแบบบูรณาการของนักเรียน 5) แบบสอบถามความคิดเห็นผู้ปกครองนักเรียน 6) แบบสอบถามความคิดเห็นนักเรียน วิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบตาราง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ (%) ค่าคะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ค่าที (t-test) และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแบบบูรณาการของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนบ้านลาดใหญ่ ทำให้นักเรียนได้พัฒนาพฤติกรรมของตนเองมากขึ้น และนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน เดิบทเป็นใหญ่ที่สังคมต้องการ จากกิจกรรมที่จัดขึ้นเป็นการร่วมมือกันระหว่างครู นักเรียนและผู้ปกครอง และพฤติกรรมเชิงจริยธรรมตามกรอบคุณลักษณะอันพึงประสงค์ นักเรียนสามารถปฏิบัติกิจกรรมตามรูปแบบได้เป็นอย่างดี เต็มใจในการเข้าร่วมกิจกรรมและให้ความร่วมมือในการปฏิบัติกิจกรรมและมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงขึ้น และสิ่งสำคัญในการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนให้บรรลุผลสำเร็จ คือ ความร่วมมือระหว่างบุคคลสามฝ่าย ได้แก่ ครู นักเรียน ผู้ปกครอง บุคคลเหล่านี้ล้วนมีความสำคัญที่จะพัฒนาพฤติกรรมนักเรียนให้เกิดผลประสบความสำเร็จไม่ว่าจะพัฒนาไปในทิศทางใด จุดหมายก็คือนักเรียนต้องบรรลุเป้าหมายหลักเพื่อให้เป็นคนดีของสังคมและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขดำเนินชีวิตต่อไป

คำสำคัญ: รูปแบบการพัฒนา, พฤติกรรมเชิงจริยธรรมแบบบูรณาการ, นักเรียน

ABSTRACT

This research has the objective 1) study basic information and needs for the development of integrated ethical behavior of students. 2) Develop an integrated ethical behavior

development model for students. By using developmental research. The sample group consisted of 92 students in grades M.1-M.3. The tools used in the research include: 1) student needs questionnaire, 2) ethics expert interview form, 3) group discussion issues, 4) student integrated ethical behavior development model, 5) guardians opinion questionnaire, and 6) student opinion questionnaire. Statistics used in data analysis include percentage, mean, standard deviation, t-test, and content analysis.

The results of the study found that; Integrated ethical behavior development model for basic education students Ban Lat Yai School This allows students to develop their own behavior and use it in their daily life. Grow up to be an adult that society needs from the activities organized as a collaboration between teacher's students and parents and ethical behavior according to the framework of desirable characteristics. Students can perform the activities according to the pattern very well. Willingness to participate in activities and cooperate in performing activities and have higher ethical behavior and the important thing in developing students' ethical behavior to achieve success is Cooperation between three parties: Teachers, students, parents. All of these people are important in developing student behavior to achieve success, no matter what direction they develop. The aim is that students must achieve the main goal in order to be a good member of society and live happily in society. Go on with your life.

Keywords: Model for Developing, Integrated Ethical Behavior, Students.

บทนำ

สังคมไทยในปัจจุบันสภาพโดยรวมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามโลกอยู่ตลอดเวลา โดยมีความเป็นวัตถุนิยมมากขึ้น ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาด้านพฤติกรรมของคนในสังคมตามมา การหย่อนในศีลธรรม จริยธรรม ขาดระเบียบวินัย ขาดความรับผิดชอบ เกิดการเอารัดเอาเปรียบกันของคนในสังคม ส่งผลให้วิถีชีวิตและค่านิยมดั้งเดิมที่ดีงามของคนไทยเริ่มจางหายไปของสถาบันครอบครัว ชุมชน และวัฒนธรรมท้องถิ่น จากสภาพปัญหาต่างๆ เกิดจากการขาดสมดุลในการพัฒนามีแต่การรับเอาความเจริญทางวัตถุโดยมิได้เน้นจริยธรรมควบคู่ไปด้วย การยอมรับวัฒนธรรมต่างชาติที่เข้ามาตามกระแสโลกาภิวัตน์โดยขาดพิจารณาคุณค่า คุณธรรมจริยธรรม ที่เคยควบคุมพฤติกรรมของสังคมของคนไทย การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมจึงต้องปลูกฝังตั้งแต่ปฐมวัย โดยความร่วมมือกันจากทุกฝ่ายเพราะเด็กเล็กๆ เหมือนผ้าขาวรอให้ผู้ใหญ่แต่งแต้มสีสันหรือดั่งคำกล่าวที่ว่า “ไม้อ่อนดัดง่าย ไม้แก่ดัดยาก” (นัยนา วงศ์โสภา. 2556: 2)

กระทรวงศึกษาธิการมีหน้าที่ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้แก่เยาวชนชาวไทยของชาติให้ได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง สอดคล้องกับกรอบแนวทางที่สำคัญของยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคน คือ การปลูกฝังระเบียบวินัย คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ที่พึงประสงค์ และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ด้านการเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ของประเทศไทย และหน่วยงานทางการศึกษาทุกระดับตระหนักถึงความสำคัญในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม แต่ในปัจจุบันการศึกษาทั่วไปมุ่งเน้นความเป็น

เลิศทางวิชาการมากกว่า จนบางครั้งลืมนึกไปว่าการศึกษที่แท้จริงต้องมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เจริญงอกงาม ทั้งความรู้และความประพฤติที่ดีควบคู่กันไป

จากรายงานผลการปฏิบัติงานประจำปีของโรงเรียนบ้านลาดใหญ่ (Self-Study Report) และการประชุมปรึกษาหารือของคณะครูในโรงเรียนบ้านลาดใหญ่ รวมทั้งการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษา เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาเกี่ยวกับพฤติกรรมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนพบว่า นักเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานมีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาทางจริยธรรมอยู่ในขั้นรุนแรงที่ต้องการแก้ไขที่ประชุมได้สรุปกำหนดเป็นสภาพปัญหา เพื่อปลูกฝังและพัฒนาจริยธรรมนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในโรงเรียนบ้านลาดใหญ่ ซึ่งมีสภาพปัญหา คือ 1) การขาดวินัย 2) ขาดความซื่อสัตย์สุจริต 3) ขาดความเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละต่อส่วนรวม 4) ไม่ประหยัดและอดออม 5) ไม่รู้จักรักษาทรัพย์สินสมบัติของส่วนรวม (โรงเรียนบ้านลาดใหญ่, 2560: 3) ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงต้องการที่จะแก้ไขปรับปรุง พัฒนาพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของนักเรียนให้ได้ตามมาตรฐานของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและตามที่สังคมทั่วไปยอมรับโดยการจัดกิจกรรมเพื่อปลูกฝังจริยธรรมของนักเรียนทั้งในและนอกเวลาเรียน

จากสภาพปัญหา ดังที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิจัย เรื่อง รูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแบบบูรณาการของนักเรียน ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนบ้านลาดใหญ่ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาจริยธรรมให้แก่นักเรียนเพื่อให้สามารถนำความรู้ที่ได้มาไปใช้ในทางที่ถูกต้องและเกิดประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ คือ เป็นทั้งคนดีและคนเก่งต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อค้นหาข้อมูลพื้นฐานและความต้องการในการสร้างรูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแบบบูรณาการของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนบ้านลาดใหญ่
2. เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแบบบูรณาการของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนบ้านลาดใหญ่
3. เพื่อทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแบบบูรณาการของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนบ้านลาดใหญ่
4. เพื่อประเมินและปรับปรุงรูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแบบบูรณาการของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนบ้านลาดใหญ่ ก่อนและหลังใช้รูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแบบบูรณาการของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนบ้านลาดใหญ่และความคิดเห็นที่มีต่อรูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแบบบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบ้านลาดใหญ่

ขอบเขตการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านลาดใหญ่ ที่ศึกษาอยู่ในปีการศึกษา 2561 จำนวน 120 คน
2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2561 โรงเรียนบ้านลาดใหญ่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 1 ที่มีปัญหาด้านพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ซึ่งได้มา

จากการสอบถามครูที่ปรึกษาและครูฝ่ายปกครอง ประกอบด้วย นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 24 คน นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 31 คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 37 คน รวมทั้งสิ้น 92 คน โดยสุ่มตามขนาดของเครซีและมอร์แกน (Robert V. Krejcie and Eayrle W. morgan, 1970, อ้างถึงใน อีรวิฑูมิ เอกะกุล, 2543)

ขั้นตอนของการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแบบบูรณาการของของนักเรียน ผู้วิจัยได้ศึกษาสภาพปัจจุบันของปัญหาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนโดยใช้วิธีการต่างๆ คือ 1) วิเคราะห์หลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้านลาดใหญ่สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม 2) ศึกษาแนวทางการจัดกิจกรรม 3) ศึกษาความต้องการเกี่ยวกับรูปแบบ เนื้อหา ลักษณะ การวัดและการประเมินผลกิจกรรม

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างรูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแบบบูรณาการของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ฉบับร่าง) เพื่อดำเนินการพัฒนารูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแบบบูรณาการของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้ 1) วิเคราะห์ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานและความต้องการในขั้นตอนที่ 1 2) ดำเนินการพัฒนารูปแบบแล้วนำข้อมูลที่รวบรวมได้มากำหนดรูปแบบของกิจกรรมตามรูปแบบ ฉบับร่าง 3) นำรูปแบบฉบับที่สร้างขึ้น เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อขอคำแนะนำในเรื่องความเหมาะสมและรูปแบบของกิจกรรม แล้วดำเนินการแก้ไขปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ 4) นำรูปแบบฉบับร่างที่แก้ไขแล้วมาตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญชุดเดิม 5) นำผลการตรวจสอบรูปแบบฉบับร่างมาเป็นข้อมูลในการปรับปรุงรูปแบบให้เหมาะสมเพื่อนำไปทดลองจริง

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแบบบูรณาการของนักเรียน ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน นำไปทดลองใช้รูปแบบและหาประสิทธิภาพของกิจกรรม ผู้วิจัยได้ใช้แบบแผนการวิจัยพื้นฐาน (Pre Experimental Design) ใช้แบบหนึ่งกลุ่มทดสอบก่อนและทดสอบหลัง (One Group Pretest-posttest Design) (Tuckman 1999 : 159-160, อ้างถึงใน อีรวิฑูมิ เอกะกุล, 2543)

T ₁	X	T ₂
----------------	---	----------------

T₁ แทน การประเมินพฤติกรรมเชิงจริยธรรมก่อนการจัดกิจกรรมตามรูปแบบ

X แทน การทดลองใช้โดยการจัดกิจกรรมตามรูปแบบ

T₂ แทน การประเมินพฤติกรรมเชิงจริยธรรมหลังการจัดกิจกรรมตามรูปแบบ

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินและปรับปรุงรูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแบบบูรณาการของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประเมินและปรับปรุงรูปแบบหลังจากทดลองใช้รูปแบบ ดังนี้ 1) ประเมินพฤติกรรมเชิงจริยธรรมนักเรียน 2) ประเมินความคิดเห็นในการจัดกิจกรรม 3) ปรับปรุงรูปแบบ โดยการนำผลการประเมินจากขั้นตอนที่ 3 และข้อเสนอแนะในตอนที่ 4 มาใช้ในการแก้ไขปรับปรุงรูปแบบและเพิ่มกิจกรรมประจำวันและกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน รวมเป็น 9 กิจกรรม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสอบถามความต้องการของนักเรียน แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของนักเรียน ได้แก่ เพศ อายุ ประสบการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรม ประโยชน์ของกิจกรรมเป็นแบบสอบถามปลายเปิด (Open Ended Form) ตอนที่ 2 แบบสอบถามความต้องการของนักเรียนเป็นแบบสอบถามตรวจสอบรายการ (Check List)
2. แบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ด้านจริยธรรม เป็นการสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (Structured interview) แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 สถานภาพและข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ตอนที่ 2 รูปแบบการจัดกิจกรรม
3. แบบสอบถามความคิดเห็นผู้ปกครอง มีลักษณะเป็นข้อความแสดงการปฏิบัติ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงมากที่สุด แบ่งเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐาน ตอนที่ 2 ระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ
4. แบบประเมินพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแบบบูรณาการของนักเรียน สำหรับครูที่ปรึกษา แบ่งเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 สถานภาพและข้อมูลทั่วไปของผู้ถูกประเมิน ตอนที่ 2 รายการประเมินเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ
5. แบบสอบถามความคิดเห็นนักเรียน ที่มีต่อการจัดกิจกรรมพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในลักษณะการเขียนพรรณนาความในหัวข้อที่กำหนดให้ จำนวน 4 ข้อ
6. ประเด็นกลุ่มสนทนา มี 2 ด้าน คือ 1) สภาพทั่วไปของผู้เข้าประชุม 2) ขอบข่ายเนื้อหาสาระ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยแจกแบบสอบถามนักเรียน ให้กับนักเรียนคนละฉบับและอธิบายข้อคำถาม เพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงกันในการตอบคำถาม โดยใช้เวลาในการตอบแบบสอบถาม 30 นาที รวบรวมแบบสอบถามที่ได้มาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปใช้ค่าร้อยละ (%) และวิเคราะห์ความต้องการในตอนี่ 2 โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)
2. ผู้วิจัยกำหนดวัน เวลาที่สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและแจ้งให้ผู้ที่จะไปสัมภาษณ์ทราบล่วงหน้า และดำเนินการสัมภาษณ์แล้วจัดเตรียมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์นำไปใช้ในการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาต่อไป
3. ผู้วิจัยประชุมชี้แจงผู้ปกครองแล้วแจกแบบสอบถามความคิดเห็นผู้ปกครอง รวบรวมข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ต่อไป
4. ผู้วิจัยนำแบบประเมินพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแบบบูรณาการของนักเรียนให้ครูที่ปรึกษาประเมิน
5. ผู้วิจัยนำแบบสอบถามความคิดเห็นนักเรียน ที่มีต่อการจัดกิจกรรมพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในลักษณะการเขียนพรรณนาความในหัวข้อที่กำหนดให้
6. ผู้วิจัยได้นำรูปแบบการจัดกิจกรรมการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแบบบูรณาการของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน จากการศึกษาเอกสารโครงการกิจกรรมของโรงเรียนต่างๆ เพื่อศึกษารูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแบบบูรณาการของนักเรียนว่าแต่ละแห่งมีวิธีการจัดโครงการ กิจกรรม ที่พัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมนักเรียนอย่างไรบ้าง เพื่อรวบรวมข้อมูลในประเด็นต่างๆ ให้ครอบคลุมก่อนนำข้อมูลที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนารูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแบบบูรณาการของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานและความต้องการในการพัฒนารูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแบบบูรณาการของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนบ้านลาดใหญ่ ดังนี้

1) การวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 หลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนบ้านลาดใหญ่ พบว่า มีส่วนเกี่ยวข้องกับรูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแบบบูรณาการของนักเรียน

2) กิจกรรมพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมนักเรียน พบว่า เป็นกิจกรรมที่จัดอย่างเป็นระบบ ประกอบด้วยรูปแบบ กระบวนการ วิธีการที่หลากหลาย

3) การศึกษาความต้องการเกี่ยวกับรูปแบบ เนื้อหา การวัดและประเมินผลกิจกรรมพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมจากนักเรียน ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูล คือ 1) สถานภาพและข้อมูลทั่วไปของนักเรียน พบว่าเป็นเพศหญิง ส่วนใหญ่อายุ 15 ปี และไม่เคยร่วมกิจกรรมพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรม 2) ความต้องการเกี่ยวกับรูปแบบ พบว่า ด้านรูปแบบต้องการให้กิจกรรมโดยการฝึกอบรมมากที่สุด ด้านเนื้อหาต้องการพัฒนาพฤติกรรมด้านความรู้ใฝ่เรียนมากที่สุด ด้านสถานที่ในการจัดกิจกรรมต้องการใช้แหล่งเรียนรู้นอกโรงเรียนมากที่สุด ด้านการวัดผลและประเมินผลต้องการให้ประเมินผลจากการให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการประเมินมากที่สุด

4) การศึกษารูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแบบบูรณาการของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน จากหัวหน้ากลุ่มกิจกรรม หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม ครูแนะแนว ครูฝ่ายปกครอง ประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนบ้านลาดใหญ่ และผู้เชี่ยวชาญด้านจริยธรรม ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการ 2 วิธี คือ 1) การสัมภาษณ์ 2) การประชุมกลุ่มสนทนา

5) ศึกษารูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแบบบูรณาการของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับโครงการ กิจกรรมของโรงเรียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 1 และสำนักอบรมจริยธรรมต่างๆ โดยภาพรวม พบว่า รูปแบบกิจกรรมโดยให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมและได้ปฏิบัติโดยตรง

ตอนที่ 2 ผลการพัฒนารูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแบบบูรณาการของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนบ้านลาดใหญ่ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนที่ 1 มาเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบ ดังนี้ 1) สร้างรูปแบบ 2) ประเมินและตรวจสอบรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญ 3) การปรับปรุงแก้ไข

ผลการพัฒนารูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแบบบูรณาการของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนบ้านลาดใหญ่ (ฉบับร่าง) พบว่า การพัฒนารูปแบบมีจำนวน 8 กิจกรรม ดังนี้ กิจกรรมที่ 1 ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน กิจกรรมที่ 2 วันสำคัญ กิจกรรมที่ 3 โครงการคุณธรรม กิจกรรมที่ 4 ชุมชนดนตรีพื้นบ้าน กิจกรรมที่ 5 ส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน กิจกรรมที่ 6 ค่ายคุณธรรมจริยธรรม กิจกรรมที่ 7 การสวดมนต์ไหว้พระประจำสัปดาห์ และกิจกรรมที่ 8 การเยี่ยมบ้านผู้ปกครอง

ตอนที่ 3 ผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแบบบูรณาการของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนบ้านลาดใหญ่ ผู้วิจัยได้ทดลองจัดกิจกรรมตามรูปแบบ (ฉบับร่าง) ในระหว่างวันที่ 2 พฤษภาคม 2561 ถึงวันที่ 30 มกราคม 2562 สรุปผลการสังเกตได้ดังนี้ 1) ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน พบว่านักเรียนมีความตระหนักมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่พัฒนาขึ้นมาก 2) วันสำคัญ พบว่าการจัดกิจกรรมนักเรียนมีการบริจาคทรัพย์เพื่อถวายทานตามกำลังศรัทธารู้จักเคารพ

สิทธิของผู้อื่น 3) โครงการคุณธรรม พบว่า นักเรียนสามารถปฏิบัติงานได้ตามขั้นตอนการจัดทำโครงการทุกขั้นตอน มีวินัยในตนเอง สืบค้นข้อมูลได้ จัดบันทึกและนำเสนอรายงานได้อย่างถูกต้อง 4) ชุมชนดนตรีพื้นบ้าน พบว่า นักเรียนภาคภูมิใจที่สามารถเล่นดนตรีและแสดงกิจกรรมทางนาฏศิลป์ได้ มีความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมของไทย และทำให้เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นไทย 5) กิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน พบว่านักเรียนชอบรูปแบบของกิจกรรมทำให้นักเรียนได้รับความรู้ในเรื่องต่างๆ โดยใช้การอ่านเป็นพื้นฐานในการเข้าถึงสื่อสิ่งพิมพ์ในรูปแบบที่หลากหลาย 6) การเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรม พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีพฤติกรรมเปลี่ยนไปในทางพัฒนาขึ้นมาก มีความตั้งใจในการปฏิบัติธรรม 7) การสวดมนต์ไหว้พระประจำสัปดาห์ พบว่า การสวดมนต์ไหว้พระทุกวันศุกร์ ปฏิบัติกิจกรรมด้วยความสงบ และร่วมกิจกรรมด้วยดี มีระเบียบวินัย 8) การเยี่ยมบ้านผู้ปกครอง พบว่า ผู้ปกครองให้ความร่วมมือกับครูดีมากและให้ความสนใจที่จะช่วยกำกับติดตามนักเรียน แต่เนื่องจากไม่มีเวลา ต้องทำงานเพื่อหาเงินและบางครั้งครอบครัวนักเรียนอาศัยอยู่กับปู่ ย่า ตา ยาย ทำให้ตามเด็กไม่ทันไม่เข้าใจเด็กวัยรุ่น เมื่อเด็กไม่เชื่อฟังก็จะบ่น อาจเป็นเหตุให้นักเรียนหันไปสนใจเพื่อนและสถานภาพนอกบ้านมากกว่า

ตอนที่ 4 ผลการประเมินผลและปรับปรุงรูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแบบบูรณาการของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนบ้านลาดใหญ่ ผลการประเมินโดยครูที่ปรึกษา ผู้วิจัยได้เปรียบเทียบคะแนนก่อนและหลังการจัดกิจกรรม พบว่า สถานภาพและข้อมูลทั่วไป ผู้ตอบแบบประเมินส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุระหว่าง 20-30 ปี ระดับการศึกษาสูงสุดจบการศึกษาระดับปริญญาตรี และผลการประเมินพฤติกรรมเชิงจริยธรรมนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนบ้านลาดใหญ่วิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานในภาพรวม ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการประเมินพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาพรวม

ข้อ	ด้าน/พฤติกรรมเชิงจริยธรรม	ผลการทดลอง				
		เปรียบเทียบ	$\bar{x}$	S.D.	การแปลผล	T
1	ด้านความมีระเบียบวินัย	ก่อน	2.46	0.39	พอใช้	5.087*
		หลัง	4.06	0.72	ดี	
2	ด้านความซื่อสัตย์สุจริต	ก่อน	2.56	0.64	ปานกลาง	7.626*
		หลัง	4.29	0.70	ดี	
3	ด้านความประหยัด	ก่อน	2.76	0.57	ปานกลาง	9.800*
		หลัง	4.33	0.60	ดี	
4	ด้านความเมตตากรุณา	ก่อน	2.53	0.69	ปานกลาง	8.808*
		หลัง	4.09	0.61	ดี	
5	ด้านความใฝ่รู้ใฝ่เรียน	ก่อน	2.19	0.50	พอใช้	11.005*
		หลัง	3.97	0.79	ดี	
6	ด้านความกตัญญูกตเวที	ก่อน	2.53	0.58	พอใช้	7.833*
		หลัง	3.93	0.70	ดี	
7	ด้านความอดทนอดกลั้น	ก่อน	2.56	0.51	ปานกลาง	5.240*
		หลัง	4.13	0.80	ดี	
8	ด้านความภาคภูมิใจในความเป็นไทย	ก่อน	2.86	0.81	ปานกลาง	4.692*

ข้อ	ด้าน/พฤติกรรมเชิงจริยธรรม	ผลการทดลอง				
		เปรียบเทียบ	$\bar{x}$	S.D.	การแปลผล	T
		หลัง	4.33	0.75	ดี	
9	ด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ก่อน	2.82	0.64	ปานกลาง	6.714*
		หลัง	4.49	0.63	ดี	
	รวมเฉลี่ยทุกด้าน	ก่อน	2.58	0.59	ปานกลาง	7.422*
		หลัง	4.18	0.70	ดี	

 $\alpha = .05 \quad df = 20 \quad t = 1.725$

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 1 พบว่า พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน ในภาพรวม ก่อนการทดลองอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.58$, S.D=0.59) และหลังการทดลองอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 4.18$, S.D=0.70) และเมื่อทดสอบด้วยค่า t-test พบว่า มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณารายด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 4.49$, S.D=0.63) รองลงมาคือ ด้านความประหยัด อยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 4.33$, S.D=0.60) และด้านความภาคภูมิใจในความเป็นไทยอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 4.33$, S.D=0.75) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านความใฝ่รู้ใฝ่เรียน อยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 3.97$, S.D=0.79)

ผลการศึกษาความคิดเห็นของผู้ปกครองของนักเรียน สถานภาพและข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ร้อยละ (%) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) พบว่า สถานภาพและข้อมูลทั่วไปส่วนใหญ่เป็นหญิง อายุอยู่ระหว่าง 31-40 ปี เมื่อพิจารณาด้านความเกี่ยวข้องกับนักเรียน พบว่า ส่วนใหญ่เป็นบิดามารดา ระดับการศึกษาสูงสุดของผู้ปกครอง พบว่า ส่วนใหญ่จบการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี ระดับความคิดเห็นผู้ปกครองเกี่ยวกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนโดยภาพรวม ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ความคิดเห็นของผู้ปกครองเกี่ยวกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน โดยภาพรวม

รายการประเมิน	พฤติกรรมเชิงจริยธรรม		
	$\bar{x}$	S.D.	การแปลผล
ด้านความมีระเบียบวินัย	3.41	0.76	ปานกลาง
ด้านความซื่อสัตย์สุจริต	4.25	0.71	ดี
ด้านความประหยัด	4.28	0.59	ดี
ด้านความเมตตากรุณา	4.01	0.64	ดี
ด้านความใฝ่รู้ใฝ่เรียน	3.58	0.64	ดี
ด้านความกตัญญูกตเวที	3.57	0.61	ดี
ด้านความอดทนอดกลั้น	3.88	0.45	ดี
ด้านความภูมิใจในความเป็นไทย	3.84	0.54	ดี
ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	4.03	0.48	ดี
รวมเฉลี่ยทุกด้าน	3.87	0.60	ดี

จากตารางที่ 2 ตามความคิดเห็นของผู้ปกครอง พบว่า นักเรียนมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมหลังการใช้รูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแบบบูรณาการของนักเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับดีทุกด้าน ($\bar{X} = 3.87$, $S.D=0.60$) เมื่อพิจารณารายด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านความประหยัด อยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 4.28$, $S.D=0.59$) รองลงมา คือ ด้านความซื่อสัตย์สุจริตอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 4.25$, $S.D=0.71$) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านความมีระเบียบวินัย อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.41$, $S.D=0.76$)

ผลการศึกษาความคิดเห็นของนักเรียน

ผู้วิจัยศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกิจกรรมรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแบบบูรณาการของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนบ้านลาดใหญ่ โดยการให้นักเรียนเขียนแสดงความคิดเห็นแบบพรรณนาความรายละเอียดดังนี้

- 1) รูปแบบของการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแบบบูรณาการของนักเรียน พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ชอบรูปแบบของกิจกรรมและมีความพึงพอใจในการเข้าร่วมกิจกรรม
- 2) ระยะเวลาในการจัดกิจกรรม พบว่า ควรเพิ่มเวลาในการจัดกิจกรรมหรือปรับกิจกรรมให้เหมาะสมเนื่องจากมีกิจกรรมมากและไม่สามารถจัดได้ครบตามที่กำหนด
- 3) ประโยชน์ของกิจกรรม พบว่า ได้ความรู้สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ทำให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข
- 4) ผลการปรับปรุงแก้ไขรูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแบบบูรณาการของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการประเมินมาดำเนินการปรับปรุงแก้ไขรูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแบบบูรณาการของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนบ้านลาดใหญ่ (ฉบับร่าง) ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ โดยการเพิ่มกิจกรรมใหม่ จำนวน 2 กิจกรรม คือ 1) กิจกรรมประจำวัน โดยใช้กิจกรรมหน้าเสาธง กิจกรรมสภานักเรียนและกิจกรรมเสียงตามสาย 2) กิจกรรมเชิดชูนักเรียนดี

การอภิปรายผล

ผลการวิจัยมีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผลตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานและความต้องการเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแบบบูรณาการของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และบุคคลที่เกี่ยวข้อง ต้องการให้มีการพัฒนารูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแบบบูรณาการของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีการจัดกิจกรรมหลายๆ รูปแบบ เป็นกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างหลากหลาย มีประสิทธิภาพ เน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง โดยใช้การวัดผลและประเมินให้ครบทุกด้าน ทั้งด้านความรู้ ความเข้าใจ ทักษะการปฏิบัติ และความคิดเห็น เน้นการประเมินโดยบุคคลหลายฝ่ายและผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการประเมินผลสอดคล้องกับอันธิกา วงศ์จำปา (2559: 36-38) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนากิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 พบว่า การพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมนักเรียน มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนในด้านต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ให้ครบด้าน ทั้งในด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญาพัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพ เพื่อให้ผู้เรียนเข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรมที่มีความถนัดและสนใจ โดยมุ่งเน้นเพิ่มเติมจากกิจกรรมที่ได้จัดให้ผู้เรียนเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระ

2. ผลการพัฒนารูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแบบบูรณาการของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนบ้านลาดใหญ่ โดยความเห็นชอบของผู้เชี่ยวชาญประกอบด้วยกิจกรรม 10 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมครูพระสอนกิจกรรมในโรงเรียน กิจกรรมวันสำคัญ กิจกรรมโครงงานคุณธรรม กิจกรรมชุมชนดนตรีพื้นบ้าน กิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน กิจกรรมค่ายคุณธรรมจริยธรรม กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ประจำสัปดาห์ กิจกรรมเยี่ยมบ้านผู้ปกครอง กิจกรรมประจำวัน และกิจกรรมเชิดชูนักเรียนดี และพฤติกรรมเชิงจริยธรรมตามกรอบคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนบ้านลาดใหญ่ จำนวน 9 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความมีวินัย 2) ความซื่อสัตย์ 3) ความประหยัด 4) ความเมตตา กรุณา 5) ความใฝ่รู้ใฝ่เรียน 6) ความกตัญญู กตเวที 7) ความอดกลั้นอดทน 8) ความภูมิใจในความเป็นไทย 9) การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับสุพิศ จันทบุตร (2560: 52) ที่พบว่า กิจกรรมแทรกแซงที่ประกอบด้วยการอบรมให้ความรู้ การประชุมผู้ปกครอง กิจกรรมค่ายจริยธรรม กิจกรรมเพื่อเตือนเพื่อน กิจกรรมเยี่ยมครอบครัวและพบปะผู้ปกครอง เป็นวิธีการที่ทำให้เยาวชนมีเหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นสูงและมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความเสียสละ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความประหยัดและอดออม ความรับผิดชอบ ความมีจิตสำนึกในความเป็นไทย การเห็นคุณค่าในศิลปวัฒนธรรมไทย การรู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเองและความซื่อสัตย์ดีขึ้น

3. ผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแบบบูรณาการของนักเรียนกับนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนบ้านลาดใหญ่ จำนวน 92 คน นักเรียนสามารถปฏิบัติกิจกรรมตามรูปแบบได้เป็นอย่างดี มีความเต็มใจในการเข้าร่วมกิจกรรม และให้ความร่วมมือในการปฏิบัติกิจกรรมและมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงขึ้นอยู่ในระดับดี สอดคล้องกับปรีชา ริโยธา (2561: 118 - 120) ได้ทำการศึกษาการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยใช้โครงการพัฒนาจิตในโรงเรียนบ้านแฝกโนนสำราญ สำนักงานการประถมศึกษา อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดมหาสารคาม

4. ผลการประเมินและปรับปรุงรูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแบบบูรณาการของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนบ้านลาดใหญ่ พบว่า นักเรียนมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมก่อนและหลังการใช้รูปแบบการพัฒนาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งยอมรับสมมติฐานการวิจัยข้อที่ 1 ที่ว่าพฤติกรรมแตกต่างกัน โดยใช้รูปแบบการพัฒนาพฤติกรรม นักเรียนมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมโดยภาพรวมอยู่ในระดับดี และคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าก่อนใช้รูปแบบการพัฒนาพฤติกรรม และจากการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมตามกรอบการวิจัยในด้านความประหยัด ความเมตตา กรุณา ความกตัญญู กตเวที ความอดทนอดกลั้น ความภูมิใจในความเป็นไทย การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านความมีวินัยความซื่อสัตย์สูงขึ้น ส่วนพฤติกรรมด้านความใฝ่รู้ใฝ่เรียนนักเรียนส่วนหนึ่ง มีพฤติกรรมไม่ถาวรยั่งยืนสอดคล้องกับผลการสอบถามความคิดเห็นจากผู้ปกครองนักเรียนพบว่า พฤติกรรมเชิงจริยธรรมนักเรียนโดยภาพรวมอยู่ในระดับดีทุกด้าน ซึ่งสอดคล้องกับกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (2560: 16, อ้างถึงในภูษิต ลำสมภพ 2561: 75) ที่สรุปว่า หลักการช่วยเหลือให้นักเรียนกลุ่มเสี่ยงหรือมีปัญหาด้านพฤติกรรม มีแนวคิดพื้นฐานโดยใช้หลักการปรับพฤติกรรมทางจริยธรรมและหลักการให้คำปรึกษารายบุคคล

ผลการศึกษาความคิดเห็นของนักเรียน พบว่า นักเรียนมีความรู้สึกที่ดีต่อกิจกรรมในรูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็นกิจกรรมที่มีประโยชน์ได้ข้อคิดจากการเข้าร่วมกิจกรรมและยังนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้และรูปแบบของการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมนักเรียน มีความเหมาะสมดี เพราะมีกิจกรรมที่หลากหลาย ทำให้ไม่เบื่อและทุกคนเข้าร่วมกิจกรรมได้ด้วยความเต็มใจ ระยะเวลาในการจัดกิจกรรม ควรเพิ่มเวลาในการจัดกิจกรรมประเภทเดียวกันเข้าด้วยกัน สามารถยืดหยุ่นได้ตาม

เหตุการณ์ที่เป็นจริง ด้านประโยชน์ของกิจกรรม พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีความเห็นว่า จากการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมได้รับประโยชน์มากได้รับความรู้ในเรื่องต่างๆ มากมาย ทำให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุขและเป็นที่ต้องการของสังคม ดังที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (2562: 29-30) กล่าวว่า การศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ ให้รู้จักดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องดีงาม สอดคล้องกับความเป็นจริง ซึ่งเรียกว่า สัมมาทิฐิ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ต้องการให้จัดกิจกรรมต่อไปอีกและควรมีรางวัลหรือเกียรติบัตรสำหรับนักเรียนที่มีผลงานดีเด่นปฏิบัติกิจกรรมที่เป็นตัวอย่างได้หรือสร้างชื่อเสียงให้กับโรงเรียนหรือชุมชน ซึ่งจะเป็นการจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ และนำไปสู่แนวทางในการดำเนินชีวิตต่อไป ดังที่สมพงษ์ จิตระดับ (2530: 177, อ้างถึงใน ภูษิต ลำสมภพ, 2561: 75)

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

รูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแบบบูรณาการของนักเรียน ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนบ้านลาดใหญ่ ทำให้นักเรียนได้พัฒนาพฤติกรรมของตนเองมากขึ้นและนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน เดิบทเป็นผู้อยู่ใหญ่ ที่สังคมต้องการ จากกิจกรรมที่จัดขึ้นเป็นการร่วมมือกันระหว่างครู นักเรียนและผู้ปกครอง และพฤติกรรมเชิงจริยธรรมตามกรอบคุณลักษณะอันพึงประสงค์ นักเรียนสามารถปฏิบัติกิจกรรมตามรูปแบบได้เป็นอย่างดี เต็มใจในการเข้าร่วมกิจกรรมและให้ความร่วมมือในการปฏิบัติกิจกรรมและมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงขึ้น และสิ่งสำคัญในการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนให้บรรลุผลสำเร็จ คือ ความร่วมมือระหว่างบุคคลสามฝ่าย ได้แก่ ครู นักเรียน ผู้ปกครอง บุคคลเหล่านี้ล้วนมีความสำคัญที่จะพัฒนาพฤติกรรมนักเรียนให้เกิดผลประสบความสำเร็จไม่ว่าจะพัฒนาไปในทิศทางใด จุดหมายก็คือนักเรียนต้องบรรลุเป้าหมายหลักเพื่อให้เป็นคนดีของสังคมและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้
 - 1) โรงเรียนควรจัดกิจกรรมทั้งภายในและนอกสถานที่และด้วยกิจกรรมที่แตกต่างกันตามความเหมาะสมตามสภาพในแต่ละพื้นที่และคอยควบคุม ติดตามจัดระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป
 - 1) ควรมีการศึกษาและพัฒนาแบบเกี่ยวกับการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแบบบูรณาการของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ขยายกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย โดยจัดในระดับชั้นอื่นๆ เพื่อเป็นการปลูกฝังพฤติกรรมเชิงจริยธรรมให้กับนักเรียนในทุกระดับชั้น
 - 2) ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับกิจกรรมพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมนักเรียน โดยการทดลองใช้กิจกรรมอื่นๆ ในเชิงลึกของแต่ละกิจกรรม เพื่อที่ช่วยให้การพัฒนามีประสิทธิภาพ

บรรณานุกรม

ธีรภูมิ เอกะกุล. (2543). ระเบียบวิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศึกษา=Research methodology in behavioral sciences and social sciences. อุบลราชธานี: วิทยาการพิมพ์.

- นัยนา วงศ์โสภณ. (2556). การดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนสันติธรรมวิทยาคมอำเภอเมือง จังหวัดยโสธร. **การศึกษาค้นคว้าอิสระการศึกษามหาบัณฑิต**. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ปรีชา ธีโยธา. (2560). การพัฒนางานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นโดยใช้โครงการพัฒนาจิตในโรงเรียนบ้านแฝกโนนสำราญ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเขียงยืน จังหวัดมหาสารคาม. **รายงานการศึกษาค้นคว้าอิสระการศึกษามหาบัณฑิต**. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2562). **การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม**. กรุงเทพฯ: โรงเรียนคุรุสภาลาดพร้าว.
- ภูษิต ลำสมภพ. (2561). แนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 3. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.
- โรงเรียนบ้านลาดใหญ่. (2560). **รายงานการพัฒนาคุณภาพการศึกษาปีการศึกษา 2560**. ชัยภูมิ: แผนงานวิชาการโรงเรียนบ้านลาดใหญ่.
- สุพิศ จันทรบุดร. (2560). การพัฒนาจริยธรรมของเยาวชนในโรงเรียนมัธยมศึกษา. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโท**. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อันธิกา วงศ์จำปา. (2549). การพัฒนากิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อส่งเสริมนิสัยรักการอ่านสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ปรัชญาการใช้ชีวิตเชิงพุทธในวรรณคดีธรรมบท
Buddhist Philosophy of Life in Dhammapada Literature

สัจชัย ทิพย์โอสธ¹, อนันต์ ทิพย์โอสธ², สุนทร ธนศิลป์พิชิต³

Sanchai Thiposot¹, Anan Thiposot², Sunait Thanasinlapaphichit³

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา¹, โรงเรียนเสิงสาง²,

วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย³

Mahamakut Buddhist University, Lanna Campus¹, Soeng Sang School²

Chaiyaphum Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University³

Corresponding author, e-mail: sunchait65@gmail.com¹

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาปรัชญาการใช้ชีวิตเชิงพุทธในวรรณคดีธรรมบท 2) เพื่อวิเคราะห์ปรัชญาการใช้ชีวิตเชิงพุทธในวรรณคดีธรรมบทเรื่องบุตรเศรษฐีมีทรัพย์มาก การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีผลปรากฏดังนี้

ผลการวิจัยพบว่า 1) คนไม่มีปัญญา ไม่รู้จักการสั่งสมปัญญา (เบาปัญญา) ไม่ประพฤติตนให้ดี ไม่รู้จักหาทรัพย์ในคราวยังเป็นหนุ่มสาว ย่อมชบเซา ดังนกกระเรียนแก่ชบเซาอยู่ในเปือกตมที่หมดปลาไม่รู้จักตนให้ดีไม่ได้ทรัพย์ในคราวที่ตนยังเป็นหนุ่มสาว ย่อมนอนทอดถอนถึงทรัพย์เก่าเหมือนลูกศรที่ตกจากแล่ง 2) คำสอนเรื่องกฎแห่งกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ความแตกต่างระหว่างกรรมดีและกรรมชั่ว คำสอนที่เป็นหลักศาสนา คือ ให้ละเว้นความชั่ว ทำแต่ความดี ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ คำสอนที่เน้นความประพฤติส่วนบุคคล กิจที่ตนพึงกระทำ คำสอนเรื่องการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การเลือกคบมิตร และความประพฤติด้านอื่นเพื่อการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม

คำสำคัญ: ปรัชญา, การใช้ชีวิตเชิงพุทธ, วรรณคดีธรรมบท

ABSTRACT

This research article has two objectives: 1) to study the philosophy of life of Buddhists in Dhammapada literature, and 2) to analyze the philosophy of life in Dhammapada literature about the son of a wealthy millionaire. This research is qualitative (Qualitative Research). The results are as follows.

The results of the research found that 1) People who do not have intelligence, do not know how to accumulate wisdom (light intelligence), behave badly. And if you don't know how to find wealth when you are young, you will become stagnant like the old crane lay motionless in a quagmire with no fish, not knowing what to give. Dee had no wealth when he was young. He lay down and reached out to grab his old wealth like an arrow falling from an arrow. 2) Teachings on the Law of Karma Do good and get good. Do bad things and get bad things. Difference between good karma and bad karma the tenets of the religion are to avoid evil, do only good, and purify your mind. Teachings

that emphasize personal conduct Activities that should be done Teachings on interacting with others Choosing friends and other behaviors for living together with others in society.

Keywords: Buddhist Philosophy, Life, Dhammapada Literature.

บทนำ

ปรัชญาการศึกษา คือ แผนที่จะเดินทาง คนเราต้องมีแผน การลงมือปฏิบัติ การตรวจสอบ และการผลการปฏิบัติมาทบทวนว่าผลจะได้ดีหรือไม่ดี ทุกอย่างต้องมีการประเมินผลงาน ในวรรณกรรมสามก๊กบอกว่า “รู้เขารู้เรา รบร้อยครั้งชนะร้อยครั้ง” ชีวิตคือสนามรบ ต้องมี Mission ภารกิจที่ต้องปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมาย ชีวิตก็เหมือนกับงานวิจัยเล่มหนึ่งที่ยังไม่มีบทสรุปง่ายๆ ต้องใช้เวลาศึกษาดังกล่าวที่ว่า “ระยะพิสูจน์ม้า กาลเวลาพิสูจน์สรรพสิ่ง” มุมมองการใช้ชีวิตในพุทธปรัชญา ชีวิตต้องมีเข็มทิศในการเดินทางสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหากษณะ ตรุณ (2554: ก-ข) ได้ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์การดำเนินชีวิตของคนไทยในเชิงปรัชญา ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างคนไทย 7 ประเภท คือ ปรมาจารย์ชาวบ้าน ครูมีประสบการณ์การสอน 10 ปีขึ้นไป ครูดีเด่น พระภิกษุผู้ได้รับรางวัลเสมาธรรมจักร เกษชกร แม่ดีเด่นแห่งชาติ และพ่อตัวอย่างแห่งชาติ ทุกประเภทมีอาชีพต่างๆ กัน คือ เกษตรกรรม ครู เกษชกร ค้าขาย นักธุรกิจ ตำรวจ เป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา อาชีพทั้งหมดที่กล่าวมาล้วนมีจรรยาบรรณวิชาชีพเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตให้เกิดความดีงาม ส่วนอาชีพเกษตรกรรมยึดเอาตามแนวทางศีลธรรมของชาติ พระภิกษุยึดเอาพระธรรมวินัยเป็นจรรยาบรรณในการดำเนินชีวิต นอกจากนี้อาชีพทหาร นักการเมือง วิศวกร สถาปนิก และแพทย์ล้วนมีจรรยาบรรณเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

จากการสัมภาษณ์พบว่า คนไทยได้ดำเนินชีวิตตามจรรยาบรรณวิชาชีพและเชิงปรัชญาด้วยที่เห็นได้ชัด คือ ในเชิงญาณวิทยา คนไทยมีวิธีการแสวงหาความรู้และมีวิธีการนำความรู้มาใช้ในเชิงจริยศาสตร์ มีความเพียรในการปฏิบัติตามหลักจริยศาสตร์ในศาสนาที่ตนนับถือในเชิงตรรกศาสตร์ คนไทยส่วนใหญ่รู้จักใช้เหตุผลในการดำเนินชีวิต ในเชิงอภิปรัชญาคนไทยมีความคิดและคำตอบสำหรับปัญหาอภิปรัชญา เช่น เรื่องกำเนิดของโลกละมีคำตอบที่หลากหลาย ในเชิงสุนทรียศาสตร์คนไทยมีความคิดหลากหลายในเรื่องเกี่ยวกับความงาม ความซาบซึ้งในความงามในงานศิลปะ ในคำสอนทางศาสนา บทกวีและวรรณคดีต่างๆ ในทุกสาขาอาชีพมีการดำเนินชีวิตตามจรรยาบรรณวิชาชีพและการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาที่ตนสนใจ ชอบครุ่นคิดปัญหาปรัชญาที่เป็นอุดมคติตามความสนใจและตามสภาพแวดล้อมที่อำนวยความสะดวกให้ชีวิตเป็นไปและสนใจปฏิบัติตามหลักจริยศาสตร์ของศาสนาที่ตนนับถือ เช่น หลักจริยศาสตร์ของพุทธ คริสต์ อิสลาม

การเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ คือ การเข้าปรัชญาชีวิต ภาวนีย์ เจริญยิ่ง (2554: 15-16) ในสังคมปัจจุบันแข่งขันกันทางวัตถุจากกรณีศึกษาของนายประยงค์ รัตนรงค์ จากการศึกษาเพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 สามารถคว่ำรางวัลแม่ไก่ไข่มายาได้ จากรางวัลดังกล่าวทำให้รู้ว่า ความรู้ไม่ได้มีเฉพาะในสถาบันการศึกษาเท่านั้นอยู่ที่การค้นคว้าและศึกษาจริง การศึกษาปรัชญาการใช้ชีวิตของนักคิดและปรมาจารย์ชาวบ้านเพราะบุคคลเหล่านี้เปรียบเสมือนรากเหง้าของแผ่นดินที่สืบสาน สร้างสรรค์ องค์ความรู้จากบรรพบุรุษ รักษาภูมิปัญญาไม่ให้สูญหาย ช่วยกันสืบสานต่อยอดด้วยวิธีการที่เรียกว่า ทำให้ดู อยู่ให้เห็น เป็นให้จริงผ่านการปฏิบัติด้วยการปฏิบัติเป็นแบบอย่าง ปรัชญาการดำเนินชีวิตหมายถึงท่าทีต่อการดำเนินชีวิต การมองโลก การมองโลกหรือปรัชญาการดำเนินชีวิตมาจากการเรียนรู้

จากการศึกษาของ ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2546: 161) เรื่อง บทสังเคราะห์ภาพรวม การพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคม กล่าวว่า โดยหลักมาตรฐานสากลที่เรียกว่าระบบ 3 แด คือ การทำงานวันละ 8 ชั่วโมง ศึกษาหาความรู้ วันละ 8 ชั่วโมง และพักผ่อนหลับนอนวันละ 8 ชั่วโมง แต่ในความเป็นจริงคนไทยพร้อมที่จะทำงานวันละ 10-12 ชั่วโมงแล้วพักผ่อน บันทึกลงและนอนมีนักปรัชญาที่มีวิธีการดำเนินชีวิตที่น่าสนใจ คือ โซคราติส ซึ่งจื้อ หรือในปัจจุบัน เช่น พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) อาจารย์สุชีพ ปุญญานุภาพ ท่านเหล่านี้มีวิธีการคิดและดำเนินชีวิตเป็นของตนเอง พระราชวรมณี (ประยูร ธมมจิตโต) (2540: 113-121) ท่านแรก คือ โซคราติส เจ้าของคำพูดที่ว่า “หนึ่งเดียวที่ข้าพเจ้ารู้ คือ รู้ว่าข้าพเจ้าไม่รู้อะไรเลย” แสดงให้เห็นว่าเขาเป็นคนแสวงหาความรู้อยู่เสมอสังเกตได้จากการที่ไปท่องเที่ยวได้พบกับคนเก่งและคนมีชื่อเสียงในสังคมกรีกในสมัยนั้นเพื่อให้ได้ความรู้ใหม่

จนวาระสุดท้ายยังบอกกับเพื่อนและศิษย์ที่มาเยี่ยมว่า “นักปราชญ์ คือ ผู้แสวงหาความรู้ที่สมบูรณ์ แต่นักปราชญ์ไม่มีวันเข้าถึงความรู้ที่สมบูรณ์หากว่าเขายังมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ เพราะวิญญาณของเขาถูกคุมขังอยู่ในร่างกาย จึงขาดอิสรภาพในการเข้าถึงสัจธรรม การประสบกับความตาย คือ การได้ปลดปล่อยวิญญาณจากเครื่องพันธนาการ เมื่อวิญญาณเข้าถึงความรู้ที่สมบูรณ์ นักปราชญ์ผู้แสวงหาความรู้ที่สมบูรณ์จึงไม่กลัวความตาย” ต่อมาคืออิมมานูเอล คานท์ (ค.ศ.1724-1804) เชื่อว่า เราทุกคนยอมรับว่าคุณลักษณะหรือสิ่งอื่นอาจดีได้ เช่น ลาภยศ อำนาจ เกียรติยศ ความสุข ความดีเหล่านี้ก็ยังเป็นความดีที่มีเงื่อนไข ในบางสถานการณ์ความดีเหล่านี้อาจไม่ดีก็ได้ เจตนาดีเท่านั้นที่สมบูรณ์ แสดงว่าเจตนาดีเป็นปรัชญาการดำเนินชีวิตของท่าน พินดา อังจันทร์เจริญ (2548: 255) พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) คติชีวิตที่ท่านยึดถือประพฤติปฏิบัติมาตลอด คือ บัณฑิตย่อมฝึกตน คติอีกข้อหนึ่งซึ่งถือมาก่อนและต่อมาถือไว้ด้วยกัน คือ ถ้าจะทำอะไรต้องพยายามทำให้สำเร็จและทำให้ดีที่สุด

วรรณคดีธรรมบทเป็นวรรณคดีที่ทรงคุณค่าต่อปรัชญาการใช้ชีวิตเชิงพุทธ เพราะสอดแทรกไปด้วยเนื้อหาที่เตือนใจสะท้อนการดำเนินชีวิตอย่างไรไม่ให้ผิดพลาด เต็มไปด้วยคติเตือนใจให้เกิดการย้อนคิดเพื่อพิจารณาตน บางข้อความสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาชีวิตได้ ดังนั้น การศึกษาเรื่องปรัชญาการใช้ชีวิตเชิงพุทธในวรรณคดีธรรมบท เพื่อศึกษา 1) เพื่อศึกษาปรัชญาการใช้ชีวิตเชิงพุทธในวรรณคดีธรรมบท 2) เพื่อวิเคราะห์ปรัชญาการใช้ชีวิตเชิงพุทธในวรรณคดีธรรมบทเรื่องบุตรเศรษฐีมีทรัพย์มาก ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า ปรัชญาการใช้ชีวิตเชิงพุทธในวรรณคดีธรรมบท อาจจะเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นในปัจจุบันได้ในระดับจุลภาค คือ ครอบครัว และระดับมหภาค คือ ระดับประเทศชาติหรือโลกจะทำให้เกิดสันติสุขขึ้นในสังคมได้

วัตถุประสงค์การศึกษา

1. เพื่อศึกษาปรัชญาการใช้ชีวิตเชิงพุทธในวรรณคดีธรรมบท
2. เพื่อวิเคราะห์ปรัชญาการใช้ชีวิตเชิงพุทธในวรรณคดีธรรมบทเรื่องบุตรเศรษฐีมีทรัพย์มาก

วิธีดำเนินการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเน้นการวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) โดยมีขั้นตอนการปฏิบัติดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลจากวรรณคดีบาลีเรื่อง “บุตรเศรษฐีมีทรัพย์มาก” ของพร้อมทั้งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาการใช้ชีวิตเชิงพุทธในวรรณคดีธรรมบท ที่มีในพระพุทธศาสนาและสังคมศาสตร์
3. นำเสนอผลการวิจัยโดยเอกสารและการบรรยายสรุป

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้วางขอบเขตการวิจัยไว้ดังนี้ ศึกษาปรัชญาการใช้ชีวิตเชิงพุทธในวรรณคดีธรรมบท วิเคราะห์ปรัชญาการใช้ชีวิตเชิงพุทธในวรรณคดีธรรมบทเรื่องบุตรเศรษฐีมีทรัพย์มาก

สรุปผลการศึกษา

1) ศึกษาปรัชญาการใช้ชีวิตเชิงพุทธในวรรณคดีธรรมบท เนื้อเรื่องบุตรเศรษฐีมีทรัพย์มาก ข้อความเบื้องต้น พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ทรงปรารภบุตรเศรษฐีผู้มั่งคั่งมาก ตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า “อจริตวา พรหมจริย” เป็นต้น เหตุการณ์นี้เกิดที่เมืองพาราณสี ที่ได้ชื่อว่าบุตรของเศรษฐีเพราะเกิดในตระกูลของเศรษฐี เกิดขึ้นมาก็มีสมบัติเงินทองมากมาย สมัยนั้นเรียกว่า 80 โภกิมารดาบิดาของเขาคิดว่า “ในตระกูลของเรามีกองโกศเป็นอันมาก เราจักมอบกองโกศนั้นไว้ในมือบุตรของเรา ทำให้ใช้สอยอย่างสบาย กิจด้วยการงานอย่างอื่นไม่ต้องมี” จึงให้เขาศึกษาศิลปวิทยาการพ้อนขับและประค่อมอย่างเดียว

ในพระนครนั้น แมธิดาคนหนึ่งก็เกิดแล้วในตระกูลอื่น ซึ่งมีสมบัติ 80 โภกิ บิดามารดาแม่มของนางก็คิดแล้วอย่างนั้นเหมือนกัน แล้วก็ให้นางศึกษาก็ได้ศิลปวิทยาการพ้อนขับและประค่อมอย่างเดียว เมื่อเขาทั้งสองเจริญวัยแล้ว ก็ได้มีการแต่งงานกัน ต่อมาภายหลัง มารดาบิดาของคนทั้งสองนั้นได้ถึงแก่กรรมแล้ว ทรัพย์ 160 โภกิ ก็ได้รวมอยู่ในเรือนเดียวกันทั้งหมด เรียกว่าเรือล่มในหนองทองจะไปไหนเสีย ด้วยความที่บุตรเศรษฐีไปสู่ที่บำรุงพระราชาวันหนึ่งถึง 3 ครั้ง ครั้นนั้น พวกนักเลงในพระนครนั้น คิดกันว่า “ถ้าบุตรเศรษฐีนี้จักเป็นนักเลงสุรา, ความผาสุกก็จักมีแก่พวกเรา เราจะทำให้เขาเรียนความเป็นนักเลงสุรา” พวกนักเลงนั้นจึงถือเอาสุรา มัดเนื้อสำหรับแก้ม และก้อนเกลือไว้ที่ชายผ้า ถือหัวผักกาด นั่งแลดูทางบุตรเศรษฐีนั้นที่กำลังเดินทางมาจากการเข้าเฝ้าพระราชา เมื่อเห็นเขากำลังเดินมา จึงดื่มสุรา เอาก้อนเกลือใส่เข้าในปาก กัดหัวผักกาด กล่าวสรรเสริญว่า “นายท่านจงเป็นอยู่ 100 ปีเถิด พวกผมอาศัยท่านก็พึ่งสามารถในการเคี้ยวและการดื่มสุรา”

บุตรเศรษฐีฟังคำของพวกนักเลงนั้นแล้ว จึงถามคนใช้สนิทผู้ตามมาข้างหลังว่า “พวกนั้นดื่มอะไรกัน?” คนใช้ “น้ำดื่มชนิดหนึ่งครับนาย” บุตรเศรษฐี “มีรสชาติอร่อยหรือ?” คนใช้ นายครับ ธรรมดา น้ำที่ควรดื่มเช่นกับน้ำดื่มนี้ไม่มีในโลกที่เป็นอยู่นี้ บุตรเศรษฐีหมดตัวเพราะประพฤติดบายมุข บุตรเศรษฐีนั้นพูดว่า “เมื่อเป็นเช่นนั้น แม่เราดื่มก็ควร” ดังนี้แล้ว จึงให้นามาแต่นิดหน่อยแล้วก็ดื่ม ต่อมาไม่นานนัก นักเลงเหล่านั้นรู้ว่าบุตรเศรษฐีนั้นดื่ม จึงพากันแวดล้อมบุตรเศรษฐีนั้น เมื่อกาลล่วงไป ก็ได้มีบริวารหมู่มาก

บุตรเศรษฐีนั้นให้นาสูรมาด้วยทรัพย์ 100 บ้าง 200 บ้าง ดื่มอยู่ ตั้งกองกหาปณะ (เงิน) ไว้ในที่นั่งเป็นต้นโดยลำดับ ดื่มสุรา กล่าวว่า “จงนำเอาดอกไม้มาด้วยกหาปณะนี้, จงนำเอาของหอมมาด้วยกหาปณะนี้ ผู้นี้ฉลาดในการขับ, ผู้นี้ฉลาดในการพ้อน ผู้นี้ฉลาดในการประค่อม จงให้ทรัพย์ 1 พันแก่ผู้นี้, จงให้ทรัพย์ 2 พันแก่ผู้นี้” เมื่อใช้สุรย์สุร่ายอย่างนั้นต่อกาลไม่นานนัก ก็ยังทรัพย์ 80 โภกิอันเป็นของตนให้หมดไปแล้ว เมื่อเศรษฐีถูกเรียนว่า “นาย ทรัพย์ของนายหมดแล้ว” จึงพูดว่า “ทรัพย์ของภรรยาของเราไม่มีหรือ?” เมื่อเขาเรียนว่า “ยังมีนาย” จึงบอกว่า “ถ้ากระนั้น จงเอาทรัพย์นั้นมา” ได้ยังทรัพย์ เมื่อนั้นให้

สิ้นไปแล้วอย่างนั้นเหมือนกัน แล้วขายสมบัติของตนทั้งหมด คือ นา สวนดอกไม้ สวนผลไม้ ยานพาหนะ เป็นต้นบ้าง โดยที่สุภภษณะเครื่องใช้บ้าง เครื่องลาด ผ้าห่มและผ้าปูนั้งบ้าง ทุกอย่างที่ยาขายได้

บุตรเศรษฐีต้องเที่ยวขอรทาน ครั้นในเวลาที่เขาแกล้ง เจ้าของเรือนจึงไล่เขาออกจากเรือนที่เขา มีโกศกะหมัดแล้ว ขายเรือนของตัว (แต่ยัง) ถืออาศัยอยู่ก่อน, เขาพาภรรยาไปอาศัยฝาเรือนของชนอื่นอยู่ ถือขึ้นกระเบื้องเที่ยวไปขอรทาน ปรารภจะบริโภคภักดิ์ที่เป็นเดนของชนแล้ว

ครั้งนั้น พระโคตมพุทธเจ้า ทอดพระเนตรเห็นเขายืนอยู่ที่ประตูโรงฉัน คอยรับโภชนะที่เป็น เเดนอันภิกษุหนุ่มและสามเณรให้ ในวันหนึ่งจึงทรงแยมพระโอษฐ์

ลำดับนั้น พระอานนทเถระทูลถามถึงเหตุที่ทรงแยมสรวลกับพระองค์ พระศาสดาเมื่อจะตรัส บอกเหตุที่ทรงแยมสรวล จึงตรัสว่า “อานนท เธอจงดูบุตรเศรษฐีผู้มีทรัพย์มากผู้นี้ ผลาญทรัพย์เสีย 160 โกฏิ พาภรรยาเที่ยวขอรทานอยู่ในนครนี้ ถ้าบุตรเศรษฐีไม่ผลาญทรัพย์ให้หมดสิ้น จักประกอบการงานใน ปฐมวัย ก็จักได้เป็นเศรษฐีชั้นเลิศในนครนี้ และถ้าจักออกบวช ก็จักบรรลุเป็นพระอรหันต์ แม้ภรรยาของ เขาก็จักดำรงอยู่ในอนาคามีผล

ถ้าไม่ผลาญทรัพย์ให้หมดไป จักประกอบการงานในมัชฌิมวัย จักได้เป็นเศรษฐีชั้นที่ 2 ออก บวชจักได้เป็นอนาคามี แม้ภรรยาของเขาก็จักดำรงอยู่ในสกทาคามีผล ถ้าไม่ผลาญทรัพย์ให้สิ้นไป ประกอบการงานในปัจฉิมวัย จักได้เป็นเศรษฐีชั้นที่ 3 แม้ออกบวชก็จักได้เป็นสกทาคามี แม้ภรรยาของ เขาก็จักดำรงอยู่ในโสตาปัตติผล แต่เดี๋ยวนี้ บุตรเศรษฐีนั้นทั้งเสื่อมแล้วจากโกศกะของคฤหัสถ์ ทั้งเสื่อมแล้ว จากสามีมูล, ครั้นเสื่อมแล้ว จึงเป็นเหมือนนภกระเรียนในเปือกตมแห่งฉนวนนั้น” ดังนี้แล้ว จึงตรัสพระ คาถาบาลีที่น่าสนใจไว้ว่า

อจริตวา พรหมจริย

อลทฐา โยพพเน ธน

ชิณณโกญจาว ฌายนติ

ชิณณจเฉว ปลลล

อจริตวา พรหมจริย

อลทฐา โยพพเน ธน

เสนติ จาปาติชิณาว

ปฺรฏาณานิ อนุตฺตณ

พวกคนเขลา (เบาปัญญา) ไม่ประพฤติพรหมจรรย์ ไม่ได้ทรัพย์ในคราว ยังเป็นหนุ่มสาว ย่อมชอบเขา ดังนภกระเรียนแก่ชบเขาอยู่ในเปือกตมที่หมดปลาฉนวนนั้น

พวกคนเขลา ไม่ประพฤติพรหมจรรย์ ไม่ได้ทรัพย์ในคราว ยังเป็นหนุ่มสาว ย่อมนอนทอดถอน ถึงทรัพย์เก่า เหมือนลูกศรที่ตกจากแสงฉนวนนั้น

2. เพื่อวิเคราะห์ปรัชญาการใช้ชีวิตเชิงพุทธในวรรณคดีธรรมบทเรื่องบุตรเศรษฐีมีทรัพย์มาก คำว่า อจริตวา ความว่า ไม่อยู่พรหมจริยาส คำว่า โยพพเน ความว่า ไม่ได้แม้ทรัพย์ในเวลาที่ดินสามารถ เพื่อจะยังโกศกะที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือเพื่อตามรักษาโกศกะที่เกิดขึ้นแล้ว

คำว่า ชิณณจเฉว ความว่า คนเขลาเห็นปานนั้นนั้น ย่อมชอบเขา ดังนภกระเรียนแก่มีชนปีกอัน เห็นเกรียน ชอบเขาอยู่ในเปือกตม ที่ชื่อว่าหมดปลาแล้ว เพราะไม่มีน้ำ มีคำอธิบายกล่าวไว้ดังนี้ว่า “อันความไม่มีที่อยู่ของคนเขลาเหล่านี้ เหมือนความไม่มีน้ำในเปือกตม ความไม่มีโกศกะของคนเขลา เหล่านี้ เหมือนความหมดปลา, ความไม่สามารถจะรวบรวมโกศกะไว้ได้โดยทางน้ำหรือทางบกเป็นต้นใน กาลบัดนี้แล ของคนเขลาเหล่านี้ เหมือนความไม่มีการไผ่ขึ้นแล้วบินไปแห่งนภกระเรียนที่มีชนปีกอันเห็น เพราะฉะนั้น คนเขลาเหล่านี้ จึงนอนชอบเขาอยู่ในที่นี้เอง เหมือนนภกระเรียนมีชนปีกอันเห็นแล้วฉนวนนั้น คำว่า จาปาติชิณาว ความว่า หลุดจากแสง คือ พ้นแล้วจากแสง มีคำอธิบายกล่าวไว้ดังนี้ว่า “ลูกศรพ้น จากแสงไปตามกำลังตกแล้ว, เมื่อไม่มีใครจับมันยกขึ้น, มันก็ต้องเป็นอาหารของหมู่ปลวกในที่นั้นเอง ฉันทใด ถึงคนเขลาเหล่านี้ก็ฉันทนั้น ล่วง 3 วัยไปแล้ว ก็จักเข้าถึงมรณะ เพราะความไม่สามารถจะยกตนขึ้นได้ใน

กาลปัจจุบันได้ เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า เสนติ จาปาติชีณา” บาทพระคาถาว่า ปุราณานิ อนุตฺตณฺ ความว่ายอดเยี่ยมนทอตอน คือ เศร้าโศกถึงการกิน การดื่ม การพอน การขับ และการประโคม เป็นต้น ที่ตนทำแล้วในกาลก่อนว่า “พวกเรากินแล้วอย่างนี้ ดื่มแล้วอย่างนี้” ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมากได้ดวงตาเห็นธรรม เข้าสู่กระแสมีโสดาปัตติผล

โดยนัยยะในธรรมบทได้แบ่งออกคำสอนเป็น 2 ประการ คือ สำหรับพระสงฆ์ และคำสอนสำหรับฆราวาส โดยคำสอนที่เหมาะสมกับพระสงฆ์ คือ คำสอนเรื่องความประพฤติที่ควบคุมพฤติกรรม การสำรวมอินทรีย์และการปฏิบัติเพื่อความเลื่อมใสศรัทธาของมหาชน คำสอนเพื่อการละกิเลสหรือสังโยชน์ที่เป็นกิเลสภายในจิตใจ สังโยชน์ คือ กิเลสที่ผูกมัดใจสัตว์, ธรรมที่มัดสัตว์ไว้กับทุกข์ หรือกิเลสเครื่องร้อยรัดจิตใจให้จมในวัฏฏะมี 10 อย่าง คือ สักกายทิฏฐิ มีความเห็นว่าฉัน 5 คือ ตัวตน วิจิกิจฉา มีความสงสัยลังเลในคุณของพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์สัพพตปราชส มีความยึดมั่นถือมั่นอยู่ในสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือศีลพรตภายนอกพระพุทธศาสนา หรือมีความยึดมั่นในข้อปฏิบัติที่ผิดในความมุ่งหมายของพุทธศาสนา กามราคะ มีความพอใจในกามคุณประทุษระ ความกระทบกระทั่งในใจ ความหงุดหงิดขัดเคือง อุทธัมภาคิสังโยชน์ สังโยชน์เบื้องสูง 5 ได้แก่ รูปราคะ มีความพอใจในรูปสัญญา อรูปราคะ มีความพอใจในอรูปสัญญา มานะ มีความถือตัว ความยึดมั่นถือมั่นในตัวตน ความรู้สึกสำคัญตัวว่าดีกว่า เลวกว่า หรือเสมอกัน อุทธัจจะ มีความฟุ้งซ่าน อวิชชา มีความไม่รู้ในอริยสัจ 4

คำสอนสำหรับฆราวาสประกอบด้วย เรื่องกฎแห่งกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ความแตกต่างระหว่างกรรมดีและกรรมชั่ว คำสอนที่สอดคล้องกับหลักศาสนา คือ ให้ละเว้นความชั่ว ทำแต่ความดี ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ คำสอนเกี่ยวกับความประพฤติส่วนบุคคล กิจที่ตนพึงกระทำ คำสอนเรื่องการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การเลือกคบมิตร และความประพฤติด้านอื่นเพื่อการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม

อภิปรายผลการศึกษา

1) เพื่อศึกษาปรัชญาการใช้ชีวิตเชิงพุทธในวรรณคดีธรรมบท สรุปเรื่องราว เหตุการณ์นี้เกิดที่เมืองพาราณสี ที่ได้ชื่อว่าบุตรของเศรษฐีเพราะเกิดในตระกูลของเศรษฐี เกิดขึ้นมาก็มีสมบัติเงินทองมากมาย สมัยนั้นเรียกว่า 80 โกฏิ มารดาบิดาของเขาคิดว่า “ในตระกูลของเรามีกองโกศเป็นอันมาก เราจักมอบกองโกศนั้นไว้ในมือบุตรของเรา ทำให้ใช้สอยอย่างสบาย กิจด้วยการงานอย่างอื่นไม่ต้องมี” จึงให้เขาศึกษาศิลปวิทยาการพอนขับและประโคมอย่างเดียว

ในพระนครนั้น แมธิดาคนหนึ่งก็เกิดแล้วในตระกูลอื่น ซึ่งมีสมบัติ 80 โกฏิ บิดามารดาแม่มองนางก็คิดแล้วอย่างนั้นเหมือนกัน แล้วก็ให้นางศึกษาก็ได้ศิลปวิทยาการพอนขับและประโคมอย่างเดียว เมื่อเขาทั้งสองเจริญวัยแล้ว ก็ได้มีการแต่งงานกัน ต่อมาภายหลัง มารดาบิดาของคนทั้งสองนั้นได้ถึงแก่กรรมแล้ว ทรัพย์ 160 โกฏิ ก็ได้รวมอยู่ในเรือนเดียวกันทั้งหมด เรียกว่าเรือล่มในหนองทองจะไปไหนเสีย ด้วยความที่บุตรเศรษฐีไปอยู่ที่บำรุงพระราชาวันหนึ่งถึง 3 ครั้ง ครั้นนั้น พวกนักเลงในพระนครนั้น คิดกันว่า “ถ้าบุตรเศรษฐีนี้ จักเป็นนักเลงสุรา, ความผาสุกก็จักมีแก่พวกเรา เราจะให้เขาเรียนความเป็นนักเลงสุรา” พวกนักเลงนั้นจึงถือเอาสุรา มัดเนื้อสำหรับแก้ลม และก้อนเกลือไว้ที่ชายผ้า ถือหัวผักกาด นั่งแลดูทางบุตรเศรษฐีนั้นที่กำลังเดินทางมาจากการเข้าเฝ้าพระราชา เมื่อเห็นเขากำลังเดินมา จึงดื่มสุรา เอาก้อนเกลือใส่เข้าในปาก กัดหัวผักกาด กล่าวสรรเสริญว่า “นายท่านจงเป็นอยู่ 100 ปีเถิด พวกผมอาศัยท่านก็พึ่งสามารถในการเคี้ยวและการดื่มสุรา” ในระหว่างทางได้เห็นพวกกินเหล้าก็เลยสอบถามว่าเขากำลังดื่มอะไรกันหรือ คนติดตามก็บอกว่า “พวกเขากำลังดื่มเหล้า” จนกระทั่งเศรษฐีให้ลูกน้องผู้ติดตามไปเอา

น้ำเหล่านั้มาทดลองจนเกิดติดใจ ซึ่งเป็นสาเหตุให้สูญเสียทรัพย์สินเงินทอง จนกระทั่งตนเองต้องไปเป็นขอทานในที่สุด

มีวันหนึ่ง พระโคตมพุทธเจ้า ทอดพระเนตรเห็นเขายืนอยู่ที่ประตูโรงฉัน คอยรับโภชนาที่เป็นเดนอันภิกษุหนุ่มและสามเณรให้ ในวันหนึ่ง จึงทรงแยมพระโอษฐ์ ลำดับนั้น พระอานนทเถระทูลถามถึงเหตุที่ทรงแยมสรวลกับพระองค์ พระศาสดาเมื่อจะตรัสบอกเหตุที่ทรงแยมสรวล จึงตรัสว่า “อานนท์ เธอจงดูบุตรเศรษฐีผู้มีทรัพย์มากผู้นี้ ผลาญทรัพย์เสีย 160 โกฏิ พาภรรยาเที่ยวขอทานอยู่ในนครนี้ ถ้าบุตรเศรษฐีไม่ผลาญทรัพย์ให้หมดสิ้น จักประกอบกิจการงานในปฐมวัย ก็จักได้เป็นเศรษฐีชั้นเลิศในนครนี้ และถ้าจักออกบวช ก็จักบรรลุปะเป็นพระอรหันต์ แม้ภรรยาของเขาก็จักดำรงอยู่ในอนาคามีผล ถ้าไม่ผลาญทรัพย์ให้หมดไป จักประกอบกิจการงานในมัชฌิมวัย จักได้เป็นเศรษฐีชั้นที่ 2 ออกบวชจักได้เป็นอนาคามี แม้ภรรยาของเขาก็จักดำรงอยู่ในสกทาคามีผล ถ้าไม่ผลาญทรัพย์ให้สิ้นไป ประกอบกิจการงานในปัจฉิมวัย จักได้เป็นเศรษฐีชั้นที่ 3 แม้ออกบวชก็จักได้เป็นสกทาคามี แม้ภรรยาของเขาก็จักดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล แต่เดี๋ยวนี้ บุตรเศรษฐีนั้นทั้งเสื่อมแล้วจากโกศของคฤหัสถ์ ทั้งเสื่อมแล้วจากสามัญผล, ครั้นเสื่อมแล้ว จึงเป็นเหมือนนกกระเรียนในเปือกตมแห่งฉะนั้น” ดังนี้แล้ว จึงตรัสพระคาถาบาลีที่น่าสนใจไว้ว่า “พวกคนเขลา (เบาปัญญา) ไม่ประพฤติพรหมจรรย์ ไม่ได้ทรัพย์ในคราว ยังเป็นหนุ่มสาว ย่อมชบเซา ดังนกกระเรียนแก่ชบเซาอยู่ในเปือกตมที่หมดปลาฉะนั้น พวกคนเขลาไม่ประพฤติพรหมจรรย์ ไม่ได้ทรัพย์ในคราวยังเป็นหนุ่มสาว ย่อมนอนทอดถอนถึงทรัพย์เก่า เหมือนลูกศรที่ตกจากแห่งฉะนั้น” สอดคล้องกับบทความวิชาการของ รุ่งนิภา เหลียง ได้ศึกษาเรื่อง โซเพนฮาวเออร์ข้อวิพากษ์แนวคิดแบบทุนนิยม พบว่า อาเธอร์ โซเพนฮาวเออร์ นักปรัชญาเมธีชาวเยอรมันถูกกล่าวหาว่าเป็นนักคิดผู้มีทัศนะค่อนข้างจะเป็น “ทุนนิยม” หรือที่รู้จักกันทั่วไปว่า เป็นผู้ที่มีวิธีคิดแบบมองโลกในแง่ร้าย (Pessimists) มากเกินไปจนก่อให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดีต่อผู้ที่ได้ศึกษาผลงานของเขา โดยจะแบ่งโครงสร้างในการนำเสนอออกเป็น 3 ส่วน ประเด็นที่หนึ่ง คือ ความหมายของชีวิตในทัศนะของโซเพนฮาวเออร์ ประเด็นที่สอง คือ การเสนอข้ออ้างเพื่อโต้แย้งและสนับสนุนการมองโลกแบบทุนนิยม และประการสุดท้าย การมองโลกตามความเป็นจริง ซึ่งต้องอาศัยการมีจุดเริ่มต้นจากการมองชีวิตว่าเป็นรวมศูนย์ของความปรารถนา ความอยาก ซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการมองโลกแบบทุนนิยมหรือพุทธศนิยม (รุ่งนิภา เหลียง, 2563: 80) การมองโลกตามแนวพระพุทธศาสนาพระพุทธเจ้าทรงสอนให้มองโลกแบบสองด้าน แต่เน้นด้านที่มองว่าชีวิตเกิดมามีทุกข์อย่างกรณีคำสอนที่ว่าชาติปิทุกขา ความเกิดก็เป็นทุกข์ แต่พระพุทธเจ้าก็ตรัสว่าในโลกนี้มีสุขอยู่บ้างแต่น้อยความสุขเปรียบดังช้างกระพือหู งูแลบลิ้น ดังนั้น มุมมองของชีวิตในมุมมองพระพุทธศาสนาสอนว่ามองทุกอย่าง เป็นของไม่เที่ยง สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระทองคำศักดิ์ ปางกรโ (ดินขุนทด), 2555: ก-ข) ได้ศึกษาเรื่อง การมองโลกตามหลักพุทธปรัชญา ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดการมองโลกในพุทธปรัชญาเถรวาทแสดง ความหมายของโลกลโดยตรง คือ โอกาสโลก ได้แก่ ภพภูมิ 31 ความหมายโดยอ้อม คือ สัตว์โลก ได้แก่ สิ่งมีชีวิตทั้งปวง ในที่นี้เน้นที่สัตว์โลก คือ ชีวิตและหมู่สัตว์ โดยเฉพาะชีวิตมนุษย์ มีกำเนิด 4 ประเภท มีการพัฒนาชีวิตทางกายตามวัย ส่วนพัฒนาชีวิตทางจิตใจย่อมเกี่ยวเนื่องกับอบรมโดยอาศัยปัจจัยทั้งภายในและภายนอก มีเป้าหมายของชีวิตทางกายมีความแข็งแรงสมบูรณ์สมวัย ส่วนทางจิตใจย่อมมีเป้าหมายที่การกำจัดกิเลสให้หมดสิ้นนำไปสู่ความพ้นทุกข์ การมองโลกตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นการมองโลกตามความเป็นจริงมี 10 วิธี ในงานวิจัยนี้เน้นแสดง การมองโลกในลักษณะคุณโทษและทางออก (อัสสาทะ อาทีนวะ และนิสสรณะ) การมองโลกแง่เดียวมีข้อเสีย คือ แง่เดียวอย่างเดียว อาจทำให้ประมาทหมัวเมาในชีวิต แง่โทษอย่างเดียวอาจเกิดการประทุษร้ายตนเองและบุคคลอื่น และแง่ทางออกอย่างเดียว อาจทำให้ไม่อาจใช้ชีวิตอยู่ร่วมสังคมได้ ส่วนประโยชน์ของการมองโลกครบทุกด้าน ย่อมทำให้

มีการใช้ชีวิตอย่างผู้มีสติ เหมาะสมตามสถานภาพในสังคมหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการมองโลก ในพุทธปรัชญา ได้แก่ (1) หลักธรรมที่แสดงการมองโลกในลักษณะอัสสาทะ เช่น โลภียสุขที่เป็นกามสุข และฌานสุข , สมบัติในโลกทั้ง 3, ประโยชน์ทั้ง 3, สุขของคฤหัสถ์ 4 เป็นต้น โดยมีหลักธรรมที่ส่งเสริมการมองโลกในลักษณะอัสสาทะนี้ เช่น บุญกิริยาวัตถุ, ทิฐฐัมมิกัตถประโยชน์ , พรหมวิหาร 4, สังคหวัตถุ 4 เป็นต้น (2) หลักธรรมที่แสดงการมองโลกในลักษณะอาทีนวะ เช่น อุปาทานกัณฑ์ 5, ทุกขตา 3, กามาทีนวกถา เป็นต้น โดยมีหลักธรรมที่ส่งเสริมการมองโลกในลักษณะอาทีนวะนี้ เช่น สังวร 5, อภินิหังจเวกขณ 5, กายคตาสติ, มรณานุสสติ , สันโดษ เป็นต้น (3) หลักธรรมที่แสดงการมองโลกในลักษณะนิสสรณะ เช่น เนกขัมมะ , นิพพาน , วิมุติ 2, โลกุตตรธรรม 9 เป็นต้น โดยมีหลักธรรมที่ส่งเสริมการมองโลกในลักษณะนิสสรณะนี้ เช่น ไตรลักษณ์ , โลกธรรม 8, โพธิปักขิยธรรม 7 หมวด ได้แก่ สติปัฏฐาน 4, สัมมปปธาน 4, อิทธิบาท 4, อินทรีย์ 5, พละ 5, โพชฌงค์ 7 และมรรคมงคล 8 เป็นต้น (4) หลักธรรมที่แสดงการมองโลกครบทั้งที่เป็นอัสสาทะ อาทีนวะ และนิสสรณะ เช่น อนุปพพิกกา โดยมีหลักธรรมที่ส่งเสริมการมองโลกทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ อริยสัจ 4 เป็นต้น

แนวทางการนำหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการมองโลกในพุทธปรัชญา ไปใช้ในการพัฒนาชีวิต การพัฒนาชีวิตมีความหมายในการทำให้เจริญขึ้น ตามกระบวนการภาวนา 4 ระดับ ได้แก่ (1) กายภาวนา (2) ศีลภาวนา (3) จิตตภาวนา และ (4) ปัญญาภาวนา แนวทางการนำ ใช้หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการมองโลกในลักษณะอัสสาทะไปใช้ในการพัฒนาชีวิต ได้แก่ หลักบุญกิริยาวัตถุ ใช้พัฒนาชีวิตได้ทั้ง 4 ระดับ หลักทิฐฐัมมิกัตถประโยชน์และหลักสังคหวัตถุ 4 ใช้พัฒนาทางกายภาวนาและศีลภาวนา ส่วนหลักพรหมวิหาร 4 ใช้สำหรับเจริญจิตตภาวนาเป็นหลัก แนวทางการนำใช้หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการมองโลกในลักษณะอาทีนวะไปใช้ในการพัฒนาชีวิต ได้แก่ หลักสังวร 5 ใช้พัฒนาชีวิตได้ 4 ระดับตามสมควร หลักอภินิหังจเวกขณ 5 และมรณานุสสติเน้นเจริญปัญญาภาวนา หลักกายคตาสติ เน้นเจริญจิตตภาวนา และปัญญาภาวนา หลักสันโดษเน้นการเจริญ กายภาวนา และศีลภาวนา หลักไตรลักษณ์ ใช้พัฒนาชีวิตได้ทั้ง 4 ระดับ แนวทางการนำหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการมองโลก

ในลักษณะนิสสรณะไปใช้ในการพัฒนาชีวิต ได้แก่ หลักโลกธรรม 8 เน้นเจริญศีลภาวนาและปัญญาภาวนา หลักเนกขัมมะเน้นจิตตภาวนาและปัญญาภาวนา ส่วนหลักโพธิปักขิยธรรมใช้พัฒนาชีวิตได้ทั้ง 4 ระดับ และสำหรับแนวทางการนำหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการมองโลก ครบทั้งลักษณะอัสสาทะ อาทีนวะ และนิสสรณะ ตามหลักพุทธปรัชญาไปใช้ในการพัฒนาชีวิต หลักอนุปพพิกกา 5 และอริยสัจ 4 ย่อมปรับใช้พัฒนาชีวิตได้ทั้ง 4 ระดับ

2) เพื่อวิเคราะห์ปรัชญาการใช้ชีวิตเชิงพุทธในวรรณคดีธรรมบทเรื่องบุตรเศรษฐีมีทรัพย์มาก โดยนัยยะในธรรมบทได้แบ่งออกคำสอนเป็น 2 ประการ คือ สำหรับพระสงฆ์ และคำสอนสำหรับฆราวาส โดยคำสอนที่เหมาะสมกับพระสงฆ์ คือ คำสอนเรื่องความประพฤติที่ควบคุมพฤติกรรม การสำรวมอินทรีย์ และการปฏิบัติเพื่อความเลื่อมใสศรัทธาของมหาชน คำสอนเพื่อการละกิเลสหรือสังโยชน์ที่เป็นกิเลสภายในจิตใจ สังโยชน์ คือ กิเลสที่ผูกมัดใจสัตว์, ธรรมที่มัดสัตว์ไว้กับทุกข์ หรือกิเลสเครื่องร้อยรัดจิตใจให้จมในวัฏฏะ มี 10 อย่าง คือ สักกายทิฐิ มีความเห็นว่าขันธ 5 คือ ตัวตน วิจิกิจฉา มีความสงสัยลังเลในคุณของพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์สัพพตปราชญ์ มีความยึดมั่นถือมั่นอยู่ในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือศีลพรตภายนอกพระพุทธศาสนา หรือมีความยึดมั่นในข้อปฏิบัติที่ผิดในความมุ่งหมายของพุทธศาสนา กามราคะ มีความพอใจในกามคุณปฏิกูล ความกระทบกระทั่งในใจ ความหงุดหงิดขัดเคือง อุทธัมภาคิยสังโยชน์ สังโยชน์เบื้องสูง 5 ได้แก่ รูปราคะ มีความพอใจในรูปสัญญา อรูปราคะ มีความ

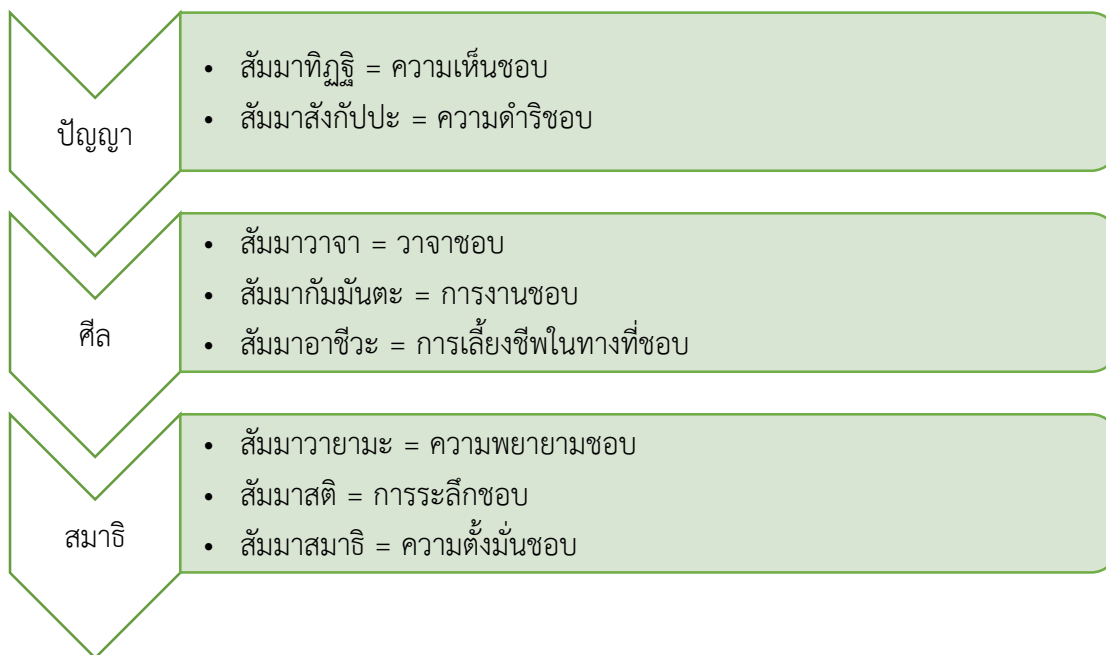
พอใจในอุปนิสัย มานะ มีความถือตัว ความยึดมั่นถือมั่นในตัวตน ความรู้สึกสำคัญตัวว่าดีกว่า เลวกว่า หรือเสมอกัน อุทัจจะ มีความฟุ้งซ่าน อวิชชา มีความไม่รู้ในอริยสัจ 4

คำสอนสำหรับฆราวาสประกอบด้วย เรื่องกฎแห่งกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ความแตกต่างระหว่างกรรมดีและกรรมชั่ว คำสอนที่สอดคล้องกับหลักศาสนา คือ ให้ละเว้นความชั่ว ทำแต่ความดี ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ คำสอนเกี่ยวกับความประพฤติส่วนบุคคล กิจที่ตนพึงกระทำ คำสอนเรื่องการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การเลือกคบมิตร และความประพฤติด้านอื่นเพื่อการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาอภิรักษ์ อภินันโท (2554) ได้วิจัยวิทยานิพนธ์เรื่องการศึกษาวิเคราะห์ มัชฌิมาปฏิปทาในพุทธปรัชญาเถรวาทกับทางสายกลางของอริสโตเติล พบว่า หลักมัชฌิมาปฏิปทา คือ ข้อปฏิบัติหรือวิถีดำเนินชีวิตที่เป็นกลางๆ ตามธรรมชาติสอดคล้องกับธรรมชาติพอเหมาะพอดีที่จะให้เกิดผล คือ แก้ปัญหาตามกระบวนการของธรรมชาติได้ ซึ่งก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจสภาวะธรรมที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง เพื่อความสว่าง สะอาด และความสงบ เพื่อให้เกิดปัญญาสู่มรรคผลนิพพาน และสอดคล้องกับวิจัยของ พระมหาวิโรจน์ วิโรจน์ (ผาทา) (2543) ได้วิจัยวิทยานิพนธ์เรื่องการศึกษาวิเคราะห์ แนวความคิดเรื่องประโยชน์ในพุทธปรัชญาเถรวาท กล่าวคือประโยชน์ในพุทธปรัชญาเถรวาท หมายถึง ความสุข หรือสิ่งที่ทำให้ชีวิตดีขึ้น เจริญขึ้น หรือแปลว่าจุดหมายของชีวิตมนุษย์ ซึ่งสามารถสรุปได้เป็น 2 ประการ คือ ประโยชน์ทางวัตถุ ได้แก่ ทรัพย์สินและประโยชน์ทางจิตใจ ได้แก่ การบรรลุมรรคผล นิพพาน หรือระดับขั้นของการพัฒนาจิตใจพุทธปรัชญาเถรวาทมีหลักประโยชน์อยู่ที่การทำประโยชน์เพื่อมวลชนและมีรายละเอียดอยู่ที่การคำนึงประโยชน์ตนเองเป็นอันดับแรก จากนั้นจึงจะขยายความ พร้อมมูลของตนเองไปช่วยเหลือผู้อื่นให้บรรลุประโยชน์ตนเอง ซึ่งเมื่อทำเช่นนี้ก็จะเกิดประโยชน์ทั้ง 2 ฝ่ายขึ้น กล่าวคือ ทั้งตนเองและผู้อื่นก็ได้ประโยชน์ร่วมกันประโยชน์ในทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น แบ่งได้เป็น 6 ประเภท คือ (1) ประโยชน์ในชาตินี้ (2) ประโยชน์ในชาติหน้า และ (3) ประโยชน์สูงสุด ประโยชน์ 3 ประการนี้ พุทธปรัชญาเถรวาทเห็นว่ามนุษย์ควรบรรลุประโยชน์ชาตินี้ ชาติหน้าให้ได้ จึงจะได้ชื่อว่า เกิดมาเป็นบัณฑิตไม่ไร้ประโยชน์ นอกจากนั้นยังมีประโยชน์ที่เหลืออีก คือ (4) ประโยชน์ตน (5) ประโยชน์คนอื่น (6) ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย ประโยชน์ทั้ง 3 ประการนี้มนุษย์จะต้องยึดเอาประโยชน์ตนก่อน กล่าวคือ อันดับแรกมนุษย์จะต้องมีความพร้อมก่อนที่จะไปช่วยเหลือคนอื่นเพราะเมื่อไม่บรรลุประโยชน์ตนเองก็ช่วยเหลือคนอื่นได้ยาก

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

ความรู้ที่ได้จากการศึกษา คือ ความคิดในทางสายกลาง ทุกสิ่งทุกอย่างต้องเริ่มที่ใจเสียก่อน ใจเป็นใหญ่ ใจเป็นประธาน ตามแนวคิดที่ว่า มัชฌิมาปฏิปทา การทำ การพูด การคิด ต้องดำเนินอยู่ในหลักการแห่งทางสายกลาง ดังภาพที่ปรากฏดังนี้

สรุปแสดงระบบของมรรคมงคล 8 ที่เป็นมรรคมาปฏิบัติ พอเห็นรูปเค้า ดังนี้

บทสรุป

พระธรรมบทเป็นข้อความพื้นฐานในวรรณคดีทางพระพุทธศาสนาที่รวบรวมคำสอนของพระพุทธเจ้าไว้เป็นชุดบทกลอน เป็นแหล่งภูมิปัญญาอันอุดมสมบูรณ์ที่ให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับปรัชญาพุทธศาสนาและแนวทางปฏิบัติเพื่อการใช้ชีวิตที่มีความหมาย ต่อไปนี้เป็นประเด็นสำคัญบางส่วนจากพระธรรมบทที่สะท้อนถึงปรัชญาทางพุทธศาสนา สติและความตระหนักรู้: พระธรรมบทเน้นความสำคัญของการมีสติและความตระหนักรู้ในทุกด้านของชีวิต โดยส่งเสริมให้บุคคลระมัดระวังและใส่ใจต่อความคิด คำพูด และการกระทำ เนื่องจากสิ่งเหล่านี้หล่อหลอมบุคลิกภาพและกำหนดคุณภาพชีวิต อนิจจัง (อนิจจัง): คำสอนหลักในพระพุทธศาสนา คือ แนวคิดเรื่องความไม่เที่ยง ซึ่งยืนยันว่าทุกสิ่งเป็นสิ่งที่ชั่วครวและอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ พระธรรมบทเตือนเราถึงธรรมชาติแห่งการดำรงอยู่ชั่วขณะและกระตุ้นให้หลุดพ้นจากความผูกพันทางโลกที่นำไปสู่ความทุกข์ ความทุกข์ (ทุกข์) และการดับทุกข์: พระอัมมบทยอมรับความจริงสากลแห่งความทุกข์และสอนหนทางแห่งความดับทุกข์ เมื่อเข้าใจต้นเหตุของความทุกข์ เช่น ความปรารถนาและความผูกพัน แต่ละบุคคลสามารถปลุกฝังภูมิปัญญา ความเห็นอกเห็นใจ และความสงบภายในได้ จรรยาบรรณ (ศีล): จรรยาบรรณเน้นย้ำตลอดพระธรรมบทว่าจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตที่มีคุณธรรม สอนถึงความสำคัญของการปฏิบัติความเมตตา ความซื่อสัตย์ ความมีน้ำใจ และการไม่ทำร้าย (อหิงสา) ต่อสรรพสัตว์ พลังแห่งจิตใจ: อัมมาปาตะเน้นย้ำถึงพลังการเปลี่ยนแปลงของจิตใจ โดยสอนว่าความคิดสร้างความเป็นจริง และด้วยการปลุกฝังความคิดและทัศนคติที่ดี แต่ละบุคคลสามารถเอาชนะอุปสรรคและพบกับความสุขที่แท้จริงได้

ความเห็นอกเห็นใจและความเมตตา (เมตตา): ความเห็นอกเห็นใจและความเมตตาเป็นหัวใจสำคัญของคำสอนทางพุทธศาสนา และพระธรรมบทเน้นย้ำถึงความสำคัญของการปลุกฝังคุณสมบัติเหล่านี้ต่อตนเองและผู้อื่น ส่งเสริมให้บุคคลพัฒนาความเห็นอกเห็นใจ การให้อภัย และความปรารถนาดี ซึ่งเป็นวิธีการบรรเทาความทุกข์และส่งเสริมความสามัคคี มรรคแห่งการตรัสรู้ (พระนิพพาน): พระอัมมปาได้กล่าวถึงมรรคมงคลแปดอันเป็นหนทางไปสู่การตรัสรู้และหลุดพ้นจากความทุกข์ แนวทางนี้ประกอบด้วย

ความเข้าใจที่ถูกต้อง เจตนา วาจา การกระทำ การดำรงชีวิต ความพยายาม สติ และสมาธิ

โดยรวมแล้วธรรมบททำหน้าที่เป็นแนวทางสำหรับบุคคลที่ต้องการดำเนินชีวิตด้วยสติปัญญา ความเมตตา และอิสรภาพภายในตามหลักพุทธศาสนา คำสอนอันเหนือกาลเวลาของหนังสือเล่มนี้ยังคงสร้างแรงบันดาลใจและสะท้อนกับผู้ที่แสวงหาความหมายและจุดประสงค์ในชีวิตของพวกเขา

บรรณานุกรม

- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. (2546). **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ บทสังเคราะห์ภาพรวมการพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย**. ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). กรุงเทพฯ: บริษัทเอ็ดมันเพรส โปรดักส์ จำกัด.
- พระมหาภุชณะ ตรุโณ และคณะ. (2554). **การวิเคราะห์การดำเนินชีวิตของคนไทยในเชิงปรัชญา**. กองวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ศูนย์ทุนการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชวรมนี (ประยูร ธรรมจิตโต). (2540). **ปรัชญากรีก บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันออก**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม บริษัทเคล็ดไทย จำกัด.
- พนิดา อังจันทร์เจริญ. (2548). **วิถีแห่งปราชญ์ฉบับสมบูรณ์**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ลิเบอร์ตีเพรส.
- พระทองศักดิ์ ปภังกร (ตื้นขุนทด). (2555). **การมองโลกตามหลักพุทธปรัชญา. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาปรัชญา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาอภิรักษ์ อภิรักษ์. (2544). **การศึกษาวิเคราะห์มัชฌิมาปฏิปทาในพุทธปรัชญาเถรวาทกับทางสายกลางของอริสโตเติล, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาวิโรจน์ วิโรจน์ (ผาหา). (2543). **การศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องประโยชน์ในพุทธปรัชญาเถรวาท. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ภาวนีย์ เจริญยิ่ง. (2554). **ภูมิปัญญาไทย: ชุมทรัพย์แห่งแผ่นดินสยาม**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- รุ่งนิภา เหลียง. (2563). **โซเพนฮาวเออร์ข้อวิพากษ์แนวคิดแบบทุนนิยม. วารสารวิชาการทางพระพุทธศาสนา**. ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (ฉบับรวมที่ 10) ปี 2563: 80.

คุณลักษณะภาวะผู้นำของพระสงฆ์ในยุคลोकกาภิวัตน์ Leadership Characteristics of Monks in the Era of Globalization

ธันยรัตน์ พวงสาหร่าย

Thanyarat Puangsarai

นิสิตมหาวิทยาลัยพะเยา

University of Phayao students

E-mail: thanyarat311048@gmail.com

บทคัดย่อ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุด มีฐานะเป็นนิติบุคคล มีความเป็นอิสระในการบริหารงาน ผู้บริหารท้องถิ่นมาจากการเลือกตั้ง ดังนั้น ผู้บริหารท้องถิ่นจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งที่จะทำให้หน่วยงานมีความเจริญรุ่งเรืองและประสบความสำเร็จได้ หากหน่วยงานใดมีบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ และมีประสิทธิภาพในการทำงานสูง ย่อมส่งผลทำให้งานของหน่วยงานนั้นมีทั้งปริมาณและคุณภาพดีตามไปด้วย

การปกครองท้องถิ่น เป็นการปกครองที่รัฐบาลกลางให้อำนาจหรือกระจายอำนาจไปให้หน่วยงานการปกครองท้องถิ่น เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีอำนาจในการปกครองร่วมกัน รัฐบาลของท้องถิ่นก็ย่อมเป็นรัฐบาลของประชาชนโดยประชาชนและเพื่อประชาชน ดังนั้น การบริการการปกครองท้องถิ่นจึงจำเป็นต้องมีองค์กรของตนเองอันเกิดจากการกระจายอำนาจของรัฐบาลกลาง แนวความคิดในการปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อสนับสนุนวัตถุประสงค์ทางการปกครองของรัฐในอันที่จะรักษาความมั่นคงและความผาสุกของประชาชน โดยยึดหลักการกระจายอำนาจปกครอง และเพื่อให้สอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตย โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองตนเองเป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐบาลและประชาชนในท้องถิ่นได้หาทางตอบสนองแก้ปัญหาด้วยตนเอง การใช้หลักธรรมาภิบาลมาประยุกต์เพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารงานของผู้บริหารท้องถิ่นนั้นสามารถเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานของผู้บริหารท้องถิ่นได้เป็นอย่างดีและตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่อีกด้วย

คำสำคัญ: ส่งเสริมประสิทธิภาพ, การบริหารงาน, ผู้บริหารท้องถิ่น

ABSTRACT

Local government organizations that are closest to the community Has the status of a juristic person there is independence in management. Local administrators are elected. Therefore, local administrators are one of the important factors that will make the agency prosperous and successful. If any agency has personnel with knowledge, ability and high efficiency in their work. It will result in the work of the agency having both good quantity and quality as well.

Local government it is a government in which the central government gives power or distributes power to local government agencies. To provide opportunities for local people to have the power to govern together. A local government is a government of the people, by the people, and for the people. Therefore, local government services need their own

organization as a result of decentralization of the central government. The concept of local government to support the administrative objectives of the state in order to maintain the security and well-being of the people. By adhering to the principle of decentralization of government and to be consistent with democratic principles the people participate in self-government, relieving the government's burden and local people finding ways to respond and solve problems on their own. Applying the principles of Dhamma to promote the administrative efficiency of local administrators can greatly increase the administrative efficiency of local administrators and respond to the needs of the people in the area as well.

Keywords: Promote Efficiency, Administration, Local Administrators.

บทนำ

ประเทศไทยได้มีการปกครองโดยการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ตามระบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองดูแลท้องถิ่นของตนเอง และให้สอดคล้องกับความต้องการและตามสภาพปัญหาของประชาชนในท้องถิ่นนั้น การปกครองส่วนท้องถิ่นถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการปกครองประเทศที่จัดระเบียบการปกครองออกเป็น 3 ส่วน คือ ราชการบริหารส่วนกลาง ราชการบริหารส่วนภูมิภาค และราชการบริหารส่วนท้องถิ่น ตาม พ.ร.บ.ระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติมทุกฉบับ การปกครองส่วนท้องถิ่นไทยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายรูปแบบ อันได้แก่ กรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล (ธนพรธณ คชาชัย, 2554: 1-2)

ปัจจุบันการพัฒนาประสิทธิภาพในระบบราชการเป็นกระแสที่มีความเด่นชัดมาก สาเหตุสำคัญเนื่องจากความเปลี่ยนแปลงในโลกยุคโลกาภิวัตน์ องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เป็นหน่วยการปกครองที่เกิดขึ้นตามนโยบายการกระจายอำนาจการปกครองสู่หน่วยการปกครองขั้นพื้นฐานของรัฐบาล ซึ่งเป็นการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ปัจจุบันเรียกว่า “องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” มีฐานะเป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจไปสู้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ซึ่งได้กำหนดบทบาทอำนาจหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะ การจัดสรรสัดส่วนรายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละรูปแบบตลอดจนกำหนดขอบเขตความรับผิดชอบในการให้บริการของรัฐกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยกันเอง การปกครองส่วนท้องถิ่นจึงมีความจำเป็นในระบอบประชาธิปไตย เพราะช่วยให้คนในท้องถิ่นต่างๆ ได้เสนอปัญหาและหาทางแก้ไขเป็นการจัดระเบียบการปกครองตามหลักการกระจายอำนาจปกครองโดยรัฐบาลมอบอำนาจให้ประชาชนในท้องถิ่นไปดำเนินการปกครองตนเองและจัดบริการสาธารณะบางอย่างเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นโดยอิสระตามสมควรภายในขอบเขตของกฎหมาย (นฤมล เมืองเดช, 2550: 21)

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุด มีฐานะเป็นนิติบุคคล มีความเป็นอิสระในการบริหารงานบุคคล งบประมาณ และพัสดุด้วยตนเองตามอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายกำหนดไว้ภายใต้การกำกับดูแลของส่วนกลาง โดยเฉพาะผู้บริหารท้องถิ่นที่มาจากการเลือกตั้งซึ่งมีวาระคราวละ 4 ปี เข้ามารับหน้าที่ในการบริหารต่างก็มีวิสัยทัศน์ และนโยบายทางการบริหารงานที่แตกต่างกันออกไป ทำให้พนักงานที่ปฏิบัติงานให้กับองค์กรต้องคอยปรับตัวให้เข้ากับนโยบายของผู้บริหารแต่ละคน

ซึ่งพนักงานส่วนตำบลหรือพนักงานจ้างที่ปฏิบัติงานในองค์การบริหารส่วนตำบลนับว่าเป็นแรงขับเคลื่อน และมีส่วนสำคัญในการปฏิบัติงานเพื่อสนองนโยบายของผู้บริหารท้องถิ่นที่เข้ามาทำหน้าที่บริหารงานใน องค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อประโยชน์สุขสูงสุดต่อชุมชน การปฏิบัติงานของส่วนราชการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น เป็นหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนจำเป็นอย่างยิ่งที่ควรจะต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนา “คน” หรือ “ทรัพยากรมนุษย์” เป็นอย่างยิ่ง จุดมุ่งหมายสำคัญของการบริหารงานในองค์การ คือ ความต้องการให้ งานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ปัจจัยพื้นฐานของการบริหารงาน คือ คน เงิน วัสดุสิ่งของ และการจัดการ ซึ่งในบรรดาปัจจัยเหล่านี้คนเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด เพราะคน เป็นทรัพยากรอันสำคัญที่จะทำให้เกิดกิจกรรมต่างๆ ที่กำหนดขึ้นในองค์การนั้นๆ ดังนั้น องค์การจึง จำเป็นต้องทำนุบำรุงให้ทรัพยากรบุคคลอยู่ในสภาพที่ปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และธำรงรักษา ให้ทรัพยากรบุคคลให้มีคุณค่าอยู่ได้เสมอต้องอาศัยการบริหารงานบุคคล ความพึงพอใจในงาน การมี บทบาทในการบริหารงานของบุคคลสามารถช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจกับพฤติกรรมของบุคคล การพัฒนาบุคคล ตลอดจนการบำรุงรักษาบุคคลให้อยู่ในองค์การ (สุกัญญา อนุสกุล, 2548: 1)

ดังนั้น ผู้บริหารท้องถิ่นจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งที่จะทำให้หน่วยงานมีความ เจริญรุ่งเรืองและประสบความสำเร็จได้ ดังนั้น หากหน่วยงานใดมีบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถและ มีประสิทธิภาพในการทำงานสูง ย่อมส่งผลทำให้งานของหน่วยงานนั้นมีทั้งปริมาณและคุณภาพดีตามไป ด้วย อย่างไรก็ตาม ความรู้และความสามารถของบุคลากรเพียงอย่างเดียวก็ไม่อาจทำให้หน่วยงานประสบความสำเร็จได้ หากบุคลากรของหน่วยงานนั้นปราศจากความตั้งใจและความเต็มใจที่จะปฏิบัติงานอย่าง เต็มความสามารถ การที่บุคคลจะปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถดังกล่าวจนเกิดผลการปฏิบัติงานที่ดี ได้นั้น สิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่งขึ้นอยู่กับความสุขและความพึงพอใจของผู้ปฏิบัติงานที่มีต่องานใน องค์การนั้น ปัจจุบันการจูงใจคนในการทำงานกับองค์กร ไม่ได้คำนึงเฉพาะความรู้ความสามารถของ บุคคลเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ได้ยึดเอาความพึงพอใจที่จะทำงานนั้นๆ เป็นสำคัญ แม้ว่าคนจะมีความรู้ ความสามารถเพียงใด แต่ถ้าหากขาดความตั้งใจหรือความพึงพอใจที่จะทำงานนั้นแล้ว ผลงานก็คงไม่อาจ สำเร็จอย่างมีคุณภาพได้ ดังนั้น ความพึงพอใจของบุคคลต่อสิ่งต่างๆ จึงเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องตระหนักและ คำนึงอยู่เสมอ เพราะความพึงพอใจของบุคลากรในองค์การมีผลต่อความสำเร็จของงานและองค์การ หาก บุคลากรในองค์การไม่พึงพอใจในงานก็จะทำให้ผลการปฏิบัติงานต่ำ คุณภาพของงานลดลง มีการขาดงาน ลาออกจากงาน และเป็นปัญหาทางวินัยได้อีกด้วย แต่ในทางตรงข้ามหากบุคลากรมีความพึงพอใจในการ ทำงาน ย่อมเป็นเครื่องหมายให้เห็นถึงการบริหารที่ดีและผลของการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย (สันติ โกเศโยธิน, 2554: 1)

ผู้เขียนได้ตระหนักถึง การส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารงานของผู้บริหารท้องถิ่น ซึ่งความสัมพันธ์ ระหว่างการบริหารงานกับความพึงพอใจในการทำงานของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนตำบลมี ความสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้าควบคู่ไปกับการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยอย่างยิ่ง การพัฒนาการบริหารงานของบุคลากรในองค์กรครอบคลุมทุกๆ ด้านตามความต้องการและพัฒนา ด้านจิตใจ และควรให้ความสำคัญต่อบุคลากรในองค์กรด้วยการสร้างแรงจูงใจในด้านต่างๆ เพื่อจะช่วยให้ ประโยชน์ต่อบุคลากรที่จะปฏิบัติงานให้กับองค์กร ผู้เขียนจึงสนใจศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์หลัก อธิปไตยธรรมเพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารงานของผู้บริหารท้องถิ่น เพื่อจะได้ใช้เป็นแนวทางใน การส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารงานของผู้บริหารท้องถิ่นอันจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ต่อไป

ความหมายของการปกครองท้องถิ่น

การปกครองท้องถิ่น หมายถึง การปกครองที่รัฐบาลกลางให้อำนาจ หรือกระจายอำนาจไปให้หน่วยงานการปกครองท้องถิ่น เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีอำนาจในการปกครองร่วมกันทั้งหมดหรือเพียงบางส่วนในการบริหารท้องถิ่นตามหลักการที่ว่าถ้าอำนาจปกครองมาจากประชาชนในท้องถิ่นแล้ว รัฐบาลของท้องถิ่นก็ย่อมเป็นรัฐบาลของประชาชนโดยประชาชนและเพื่อประชาชน ดังนั้น การบริการการปกครองท้องถิ่นจึงจำเป็นต้องมีองค์กรของตนเอง อันเกิดจากการกระจายอำนาจของรัฐบาลกลาง โดยให้องค์กรอันมิได้เป็นส่วนหนึ่งของรัฐบาลกลางมีอำนาจในการตัดสินใจและบริหารงานภายในท้องถิ่นในเขตอำนาจของตน ซึ่งมีอำนาจอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ตามสมควร อำนาจอิสระในการปฏิบัติหน้าที่จะต้องไม่มากจนมีผลกระทบกระเทือนต่ออำนาจอธิปไตยของรัฐ เพราะองค์การปกครองท้องถิ่นมิใช่ชุมชนที่มีอำนาจอธิปไตย องค์การปกครองท้องถิ่นมีสิทธิตามกฎหมาย (Legal Right) และมีองค์การที่จำเป็น (Necessary Organization) เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ขององค์การปกครองท้องถิ่นนั่นเอง (โกวิท พวงงาม, 2546: 20) ปกครองท้องถิ่น หมายถึง การปกครองที่รัฐบาลกลางได้มอบอำนาจให้หรือกระจายอำนาจไปให้หน่วยการปกครองที่เกิดจากหลักการกระจายอำนาจในการปกครองร่วมรับผิดชอบทั้งหมดหรือแต่เพียงบางส่วนในการบริหารงานภายในขอบเขตอำนาจหน้าที่และอาณาเขตของตนที่กำหนดไว้ตามกฎหมาย ความหมายของการปกครองท้องถิ่น ส่วนใหญ่มีหลักการที่สำคัญคล้ายคลึงกัน จะต่าง คือ จำนวนและรายละเอียดปลีกย่อย ซึ่งสามารถพิจารณาได้ดังต่อไปนี้ การปกครองท้องถิ่น หมายถึง การปกครองที่รัฐบาลกลางให้อำนาจหรือกระจายอำนาจไปให้หน่วยการปกครองท้องถิ่น เปิดโอกาสให้ประชาชน ในท้องถิ่นได้มีอำนาจในการปกครองร่วมกันทั้งหมดหรือเป็นบางส่วน ในการบริหารท้องถิ่น ตามหลักการที่ว่า ถ้าอำนาจการปกครองมาจากประชาชนในท้องถิ่นแล้ว รัฐบาลของท้องถิ่น ก็ย่อมเป็นรัฐบาลของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชน (ชูวงศ์ ฉายะบุตร, 2539: 36)

ปกครองท้องถิ่น หมายถึง องค์กรที่มีอาณาเขตแน่นอน มีประชากรตามหลักที่กำหนดไว้ มีอำนาจการปกครองตนเอง มีการบริหารการคลังของตนเอง และมีสภาท้องถิ่นที่สมาชิกได้รับการเลือกตั้งจากประชาชน การปกครองท้องถิ่น หมายถึง หน่วยการปกครองที่มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการให้บริการประชาชนในเขตพื้นที่หนึ่งพื้นที่ใด โดยเฉพาะ และหน่วยการปกครอง ดังกล่าวนี้อาจตั้งและอยู่ในความดูแลของรัฐบาลกลาง การปกครองท้องถิ่น หมายถึง การปกครองซึ่งหน่วยการปกครองท้องถิ่นได้มีการเลือกตั้งโดยอิสระเพื่อเลือกผู้ที่มีหน้าที่บริหาร การปกครองท้องถิ่นมีอำนาจอิสระพร้อมความรับผิดชอบซึ่งตนสามารถที่จะใช้ได้โดยปราศจากการควบคุมของหน่วยงาน การบริหารราชการส่วนกลางหรือภูมิภาค แต่ทั้งนี้หน่วยการปกครองท้องถิ่น ยังต้องอยู่ภายใต้ บทบังคับว่าด้วยอำนาจสูงสุดของประเทศ ไม่ได้กลายเป็นรัฐอิสระใหม่แต่อย่างใด การปกครองท้องถิ่น หมายถึง หน่วยการปกครองทางการเมืองที่อยู่ในระดับต่ำกว่ารัฐ ซึ่งก่อตั้งโดยกฎหมาย และมีอำนาจอย่างเพียงพอที่จะทำกิจการในท้องถิ่นได้ด้วยตนเอง รวมทั้งอำนาจจัดเก็บภาษี เจ้าหน้าที่ของหน่วยการปกครองท้องถิ่น ดังกล่าวอาจได้รับการเลือกตั้งหรือแต่งตั้งโดยท้องถิ่นก็ได้ การปกครองท้องถิ่นเป็นระบบการปกครองที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากการกระจายอำนาจทางการเมืองการปกครองของรัฐ และโดยนัยนี้จะเกิดองค์การทำหน้าที่ปกครองท้องถิ่นโดยคนในท้องถิ่นนั้นๆ องค์กรนี้จัดตั้งและถูกควบคุมโดยรัฐบาล แต่ก็มีอำนาจในการกำหนดนโยบายและควบคุมให้มีการปฏิบัติให้เป็นไปตามนโยบายของตนเอง (ประทาน คงฤทธิศึกษากร, 2523: 30)

การปกครองท้องถิ่น คือ การปกครองที่รัฐบาลมอบอำนาจให้ประชาชนในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งจัดการปกครองและดำเนินการบางอย่าง โดยดำเนินการกันเอง เพื่อบำบัดความต้องการของตน

การบริหารงานของท้องถิ่นมีการจัดเป็นองค์การมีเจ้าหน้าที่ ซึ่งประชาชนเลือกตั้งขึ้นมาทั้งหมดหรือบางส่วน ทั้งนี้มีความเป็นอิสระในการบริหารงาน แต่รัฐบาลต้องควบคุมด้วยวิธีการต่างๆ ตามความเหมาะสม จะปราศจากการควบคุม ของรัฐหาได้ไม่เพราะการปกครองท้องถิ่นเป็นสิ่งที่รัฐทำให้เกิดขึ้น การปกครองท้องถิ่น หมายถึง หน่วยการปกครองซึ่งรัฐได้จัดตั้งขึ้นและให้อำนาจปกครองตนเอง (Autonomy) มีสิทธิตามกฎหมาย (Legal Rights) และต้องมีองค์กรที่จำเป็นในการปกครอง (Necessary Organization) เพื่อปฏิบัติหน้าที่ให้สมความมุ่งหมายของการปกครองท้องถิ่นนั้นๆ (Robson William A., 1953: 574)

จะเห็นได้ว่า การปกครองท้องถิ่น เป็นการปกครองที่รัฐบาลกลางให้อำนาจหรือกระจายอำนาจไปให้หน่วยงานการปกครองท้องถิ่น เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นได้อำนาจในการปกครองร่วมกันทั้งหมดหรือเพียงบางส่วนในการบริหารท้องถิ่นตามหลักการที่ว่าถ้าอำนาจปกครองมาจากประชาชนในท้องถิ่นแล้ว รัฐบาลของท้องถิ่นก็ย่อมเป็นรัฐบาลของประชาชนโดยประชาชนและเพื่อประชาชน ดังนั้น การบริการการปกครองท้องถิ่นจึงจำเป็นต้องมีองค์กรของตนเองอันเกิดจากการกระจายอำนาจของรัฐบาลกลาง

ประเภทและวัตถุประสงค์ขององค์การปกครองท้องถิ่น

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประยุกต์หลักอิทธิบาทธรรม เพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารงานของผู้บริหารท้องถิ่น ผู้เขียนได้รวบรวมประเภทและวัตถุประสงค์ขององค์การปกครองท้องถิ่นจากนักวิชาการที่ได้นิยามไว้ดังต่อไปนี้ คือ

1. ประเภทขององค์การปกครองท้องถิ่น ซึ่งองค์การปกครองท้องถิ่นนั้นได้แบ่งประเภทขององค์การปกครองท้องถิ่นออกเป็น 2 ประเภท

1) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นแบบทั่วไป มี 3 รูปแบบ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล

2) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นแบบพิเศษ มี 2 รูปแบบ ได้แก่ กรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยา ตามบทบัญญัติในหมวด 9 การปกครองส่วนท้องถิ่น มาตรา 285-288 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่กล่าวถึงที่มาขององค์การปกครองท้องถิ่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นต้องมีสภาท้องถิ่นและคณะผู้บริหารท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น สมาชิกสภาท้องถิ่นต้องมาจากการเลือกตั้ง คณะผู้บริหารท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นให้มาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชนหรือมาจากความเห็นชอบของสภาท้องถิ่นการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นและคณะผู้บริหารท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น ที่มาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน ให้ใช้วิธีออกเสียงลงคะแนนโดยตรงและลับ สมาชิกสภาท้องถิ่น คณะผู้บริหารท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่นมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 4 ปี คณะผู้บริหารท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นจะเป็นข้าราชการซึ่งดำรงตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ หรือของราชการส่วนท้องถิ่นมิได้มีคุณสมบัติของผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง หลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้งสมาชิกท้องถิ่นคณะผู้บริหารท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่นให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ ในกรณีที่มีการยุบสภาท้องถิ่น หรือในกรณีที่สมาชิกสภาท้องถิ่นพ้นจากตำแหน่งทั้งคณะและต้องมีการเลือกตั้งคณะผู้บริหารท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่นชั่วคราว มิให้นำบทบัญญัติตามวรรคสอง วรรคสาม และวรรคหก มาบังคับใช้ทั้งนี้ตามกฎหมายกำหนดองค์ประกอบที่สำคัญๆ ของการปกครองส่วนท้องถิ่น มีดังนี้

1) หน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่น จะได้รับการจัดตั้งขึ้นโดยผลแห่งกฎหมาย และหน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นๆ จะมีสภาพเป็นนิติบุคคล

2) หน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่น จะได้รับการจัดตั้งขึ้น จะต้องไม่อยู่ในการบังคับบัญชาของหน่วยงานทางราชการเพราะจะต้องเป็นหน่วยงานที่มีอำนาจปกครองตนเอง

3) หน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่น ที่จัดตั้งขึ้น ต้องมีองค์กรที่มาจากการเลือกตั้งโดยประชาชนในท้องถิ่น เพื่อแสดงถึงการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองของประชาชน

4) หน่วยการปกครองท้องถิ่นนั้น จะต้องมีความสามารถในการจัดเก็บรายได้ โดยการอนุญาตจากรัฐ เพื่อให้ท้องถิ่น มีรายได้นำมาทำนุบำรุงท้องถิ่น ให้เจริญก้าวหน้า

5) หน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ควรมีความสามารถในการกำหนดนโยบายและมีการควบคุมให้มีการปฏิบัติให้เป็นไปตามนโยบายของตน ตามครรลองของการปกครองที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองอย่างแท้จริง

6) หน่วยการปกครองท้องถิ่นนั้นๆ ควรมีความสามารถในการออกกฎข้อบังคับเพื่อกำกับให้มีการปฏิบัติไปตามนโยบาย หรือความต้องการแห่งท้องถิ่นได้ แต่ทั้งนี้กฎข้อบังคับทั้งปวงย่อมไม่ขัดต่อกฎหมายหรือข้อบังคับอื่นใดของรัฐ

7) หน่วยการปกครองท้องถิ่นเมื่อได้รับการจัดตั้งขึ้นแล้วยังคงอยู่ในความรับผิดชอบและอยู่ในการกำกับดูแลจากรัฐ เพื่อประโยชน์และความมั่นคงแห่งรัฐ และประชาชนในส่วนรวมองค์การปกครองท้องถิ่น (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2540: 144-115)

2. วัตถุประสงค์ของการปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้เขียนได้รวบรวมวัตถุประสงค์ของการปกครองส่วนท้องถิ่นจากนักวิชาการที่ได้นิยามไว้ซึ่งจำแนกวัตถุประสงค์ของการปกครองท้องถิ่นไว้ดังต่อไปนี้

1) เพื่อช่วยแบ่งเบาภาระของรัฐบาล เป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดว่าในการบริหารประเทศจะต้องอาศัยเงินงบประมาณเป็นหลัก หากเงินงบประมาณจำกัด ภารกิจที่จะต้องบริการ ให้กับชุมชนต่างๆ อาจไม่เพียงพอ ดังนั้น หากจัดให้มีการปกครองท้องถิ่น หน่วยการปกครองท้องถิ่นนั้นๆ ก็สามารถมีรายได้ มีเงินงบประมาณของตนเองเพียงพอ ที่จะดำเนินการสร้างสรรค์ความเจริญให้กับท้องถิ่นได้ จึงเป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐบาลได้เป็นอย่างมาก การแบ่งเบาเช่นนี้เป็นทั้งในด้านการเงิน ตัวบุคคล ตลอดจนเวลาที่ใช้ในการดำเนินการ

2) เพื่อสนองตอบต่อความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง เนื่องจากประเทศมีขนาดกว้างใหญ่ ความต้องการของประชาชนในแต่ละท้องถิ่น ย่อมมีความแตกต่างกัน การรอรับการบริการจากรัฐบาลแต่อย่างเดียว อาจไม่ตรงตามความต้องการที่แท้จริงและล่าช้า หน่วยการปกครองท้องถิ่นที่มีประชาชน ในท้องถิ่นเป็นผู้บริหารเท่านั้น จึงจะสามารถตอบสนองความต้องการนั้นได้

3) เพื่อความประหยัดโดยที่ท้องถิ่นแต่ละแห่งมีความแตกต่างกัน สภาพความเป็นอยู่ของประชาชนก็ต่างไปด้วย การจัดตั้งหน่วยปกครองท้องถิ่นขึ้นจึงมีความจำเป็น โดยให้อำนาจหน่วยการปกครองท้องถิ่นจัดเก็บภาษีอากร ซึ่งเป็นวิธีการหารายได้ให้กับท้องถิ่นเพื่อ นำไปใช้ในการบริหารกิจการของท้องถิ่น ทำให้ประหยัดเงินงบประมาณของรัฐบาล ที่จะต้องจ่ายให้กับท้องถิ่นทั่วประเทศเป็นอันมาก และแม้จะมีการจัดสรรเงินงบประมาณจาก รัฐบาลไปให้บ้างแต่ก็มีเงื่อนไขที่กำหนดไว้อย่างรอบคอบ

4) เพื่อให้หน่วยการปกครองท้องถิ่นเป็นสถาบันที่ให้การศึกษการปกครองระบอบประชาธิปไตยแก่ประชาชน จากการที่การปกครองท้องถิ่นเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม ในการปกครองตนเองไม่ว่าจะโดยการสมัครรับเลือกตั้งเพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นเลือก เข้าไปทำหน้าที่ฝ่ายบริหาร หรือฝ่ายนิติบัญญัติ

ของหน่วยการปกครองท้องถิ่นก็ตาม การปฏิบัติ หน้าที่ที่แตกต่างกันนี้มีส่วนในการส่งเสริมการเรียนรู้ถึง กระบวนการปกครองระบอบ ประชาธิปไตยในระดับชาติได้เป็นอย่างดี (สำนักประชาสัมพันธ์สำนักงาน เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2555: 14-15) วัตถุประสงค์หรือความสำคัญของการปกครองท้องถิ่นไว้มี 6 ประการ ดังต่อไปนี้

1) การปกครองท้องถิ่นถือเป็นรากฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เพราะเป็น สถาบันฝึกสอนการเมืองการปกครองให้แก่ประชาชน ทำให้เกิดความคุ้นเคยในการใช้สิทธิและหน้าที่ พลเมืองอันจะนำมาสู่ความศรัทธาเลื่อมใสในระบอบประชาธิปไตย

2) การปกครองท้องถิ่นเป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐบาล

3) การปกครองท้องถิ่นจะทำให้ประชาชนรู้จักการปกครองตนเอง เพราะเปิดโอกาสให้ ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งจะทำให้ประชาชนเกิดสำนึกในความสำคัญของตนเองต่อ ท้องถิ่น ประชาชนจะมีส่วนร่วมรับรู้ถึงอุปสรรค ปัญหา และช่วยกัน แก้ไขปัญหาของท้องถิ่นของตน

4) การปกครองท้องถิ่นสามารถตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นตรงเป้าหมายและมี ประสิทธิภาพ

5) การปกครองท้องถิ่นจะเป็นแหล่งสร้างผู้นำทางการเมือง การบริหารของประเทศในอนาคต

6) การปกครองท้องถิ่นสอดคล้องกับแนวคิดในการพัฒนาชนบทแบบพึ่งตนเอง (ณัทกวี ศิริรัตน์ และคณะ, 2565: 132-133)

จะเห็นได้ว่า องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นต้องมีสภาท้องถิ่นและคณะผู้บริหารท้องถิ่นหรือ ผู้บริหารท้องถิ่น สมาชิกสภาท้องถิ่นต้องมาจากการเลือกตั้ง คณะผู้บริหารท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น ได้มาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชนหรือมาจากความเห็นชอบของสภาท้องถิ่น วัตถุประสงค์ของ การปกครองส่วนท้องถิ่นจัดตั้งขึ้นมาโดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้ คือ การช่วยแบ่งเบาภาระของรัฐบาล การตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่ เป็นต้น

องค์ประกอบและอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

1. องค์ประกอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้เขียนได้รวบรวมองค์ประกอบขององค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นจากนักวิชาการที่ได้นิยามไว้ซึ่งจำแนกองค์ประกอบของการปกครองส่วนท้องถิ่นไว้ 8 ประการ คือ

1) สถานะตามกฎหมาย (Legal Status) หมายความว่า หากประเทศใดกำหนดเรื่องการ ปกครองท้องถิ่นไว้ในรัฐธรรมนูญของประเทศ การปกครองท้องถิ่นในประเทศนั้นจะมีความเข้มแข็งกว่า การปกครองท้องถิ่นที่จัดตั้งโดยกฎหมายอื่น เพราะข้อความที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญนั้นเป็นการแสดงให้เห็นว่า ประเทศนั้นมียุทธศาสตร์ที่จะกระจายอำนาจอย่างแท้จริง

2) พื้นที่และระดับ (Area and Level) ปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการกำหนดพื้นที่และระดับ ของหน่วยการปกครองท้องถิ่นมีหลายประการ เช่น ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เชื้อชาติ และ ความสำนึกในการปกครองตนเองของประชาชน จึงได้มีกฎเกณฑ์ที่จะกำหนดพื้นที่และระดับของหน่วย การปกครองท้องถิ่นออกเป็น 2 ระดับ คือ หน่วยการปกครองท้องถิ่นขนาดเล็กและขนาดใหญ่ สำหรับ ขนาดของพื้นที่จากการศึกษาขององค์การสหประชาชาติ โดยองค์การอาหารและเกษตรแห่ง สหประชาชาติ (FAO) องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม (UNESCO) องค์การอนามัยโลก (WHO) และสำนักกิจการสังคม (Bureau of Social Affair) ได้ให้ความเห็นว่าหน่วยการปกครองท้องถิ่นที่

สามารถให้บริการและบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ ได้ ควรมีประชากรประมาณ 50,000 คน แต่ก็ยังมีปัจจัยอื่นที่จะต้องพิจารณาด้วย เช่น ประสิทธิภาพในการบริหาร รายได้ และบุคลากร เป็นต้น

3) การกระจายอำนาจและหน้าที่ การที่จะกำหนดให้ท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่ที่มากนักน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับนโยบายทางการเมืองและการ ปกครองของรัฐบาลเป็นสำคัญ

4) องค์การนิติบุคคล จัดตั้งขึ้นโดยผลแห่งกฎหมายแยกจากรัฐบาลกลางหรือรัฐบาลแห่งชาติ มีขอบเขตการปกครองที่แน่นอน มีอำนาจในการกำหนดนโยบาย ออกกฎ ข้อบังคับ ควบคุมให้มีการปฏิบัติตามนโยบายนั้นๆ

5) การเลือกตั้ง สมาชิกองค์การหรือคณะผู้บริหารจะต้องได้รับเลือกตั้งจากประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ ทั้งหมดหรือบางส่วน เพื่อแสดงถึงการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองของประชาชน โดยเลือกผู้บริหารท้องถิ่นของตนเอง 6) อิสระในการปกครองตนเอง สามารถใช้ดุลยพินิจของตนเองในการ ปฏิบัติ กิจการภายใน ขอบเขตของกฎหมาย โดยไม่ต้องขออนุมัติจากรัฐบาลกลาง และไม่อยู่ในสายการ บังคับบัญชา ของหน่วยงานทางราชการ

7) งบประมาณของตนเอง มีอำนาจในการจัดเก็บรายได้ การจัดเก็บภาษีตามขอบเขตที่ กฎหมายให้อำนาจในการจัดเก็บ เพื่อให้ท้องถิ่นมีรายได้เพียงพอที่จะทำนุบำรุง ท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

8) การควบคุมดูแลของรัฐ เมื่อได้รับการจัดตั้งขึ้นแล้วยังคงอยู่ในการกำกับ ดูแลจากรัฐ เพื่อประโยชน์และความมั่นคงของรัฐและประชาชนโดยรวม โดยการมีอิสระ ในการดำเนินงานของ หน่วยงานปกครองท้องถิ่นนั้น ทั้งนี้มิได้หมายความว่ามีความมีอิสระเต็มที่ทีเดียว คงหมายถึงเฉพาะอิสระในการ ดำเนินการเท่านั้น เพราะมีฉันทันแล้วท้องถิ่น จะกลายเป็น รัฐอธิปไตยไปรัฐจึงต้องสงวนอำนาจในการ ควบคุมดูแลอยู่ การปกครองท้องถิ่นกำหนดขึ้นบนพื้นฐานทฤษฎีการกระจายอำนาจและอุดมการณ์ ประชาธิปไตย ซึ่งมุ่งเปิดโอกาสและสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองและ กิจกรรมการปกครองตนเองในระดับหนึ่ง ซึ่งจะเห็นได้จากลักษณะสำคัญของการปกครองท้องถิ่นที่เน้น การมีอำนาจอิสระในการปกครองตนเองมีการเลือกตั้ง มีองค์การหรือสถาบันที่จำเป็น ในการปกครอง ตนเอง และที่สำคัญก็คือประชาชนในท้องถิ่นจะมีส่วนร่วมในการปกครอง ตนเองอย่างกว้างขวาง (อนันต์ อนันตกุล, 2521: 10-11)

2. อำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้เขียนได้รวบรวมอำนาจหน้าที่ขององค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นจากนักวิชาการที่ได้นิยามไว้ดังต่อไปนี้ คือ

ดังนั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะเข้าใจปัญหาและจัดทำภารกิจได้ดีกว่าส่วนกลางมี อิสระในการบริหารจัดการโดยอยู่ภายใต้การกำกับดูแลจากส่วนกลางและมีขอบเขตขึ้นอยู่กับรัฐเป็นผู้ กำหนดอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยใช้วัตถุประสงค์ของการใช้อำนาจหน้าที่เป็น เกณฑ์สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ อำนาจหน้าที่ในการจัดทำบริการสาธารณะ (Service Public) และอำนาจหน้าที่ในการควบคุมตรวจสอบ (Police) การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น คือ การใช้หลักการ กระจายอำนาจ (Decentralization) ให้กับประชาชนโดยตรง การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นเพื่อให้ประชา ชนมีอำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับกิจการต่างๆ ที่เป็นสาธารณะของท้องถิ่นด้วยตนเองตามภารกิจหน้าที่ ที่ระบุให้ดำเนินการอย่างชัดเจน มีพื้นที่รับผิดชอบชัดเจน มีผู้บริหารที่ได้รับการเลือกตั้งโดยตรงจาก ประชาชน หรืออาจจะได้รับความเห็นชอบจากสภาท้องถิ่น การกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น พ.ศ. 2542 มาตรา 16 ได้กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดเล็ก ซึ่งได้แก่เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล และเมืองพัทยา มีอำนาจหน้าที่อยู่ 31 เรื่องดังนี้

- 1) การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง
- 2) การจัดให้มีและบำรุงรักษาทางบก ทางน้ำและทางระบายน้ำ
- 3) การจัดให้มีและควบคุมตลาด ท่าเทียบเรือท่าข้ามและที่จอดรถ
- 4) การสาธารณสุขูปโภคและการก่อสร้างอื่นๆ
- 5) การสาธารณูปการ
- 6) การส่งเสริมการฝึกและการประกอบอาชีพ
- 7) การพาณิชย์ และการส่งเสริมการลงทุน
- 8) การส่งเสริมการท่องเที่ยว
- 9) การจัดการศึกษา
- 10) การสังคมสงเคราะห์ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก สตรีคนชราและผู้ด้อยโอกาส
- 11) การบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นนั้น
- 12) การปรับปรุงแหล่งชุมชนแออัดและการจัดการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย
- 13) การจัดให้มีและบำรุงรักษาสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ
- 14) การส่งเสริมกีฬา
- 15) การส่งเสริมประชาธิปไตย ความเสมอภาค และสิทธิเสรีภาพของประชาชน
- 16) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของราษฎรในการพัฒนาท้องถิ่น
- 17) การรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง
- 18) การกำจัดขยะมูลฝอย สิ่งปฏิกูล และน้ำเสีย
- 19) การสาธารณสุข การอนามัยครอบครัวและการรักษาพยาบาล
- 20) การจัดให้มีและควบคุมสุสานและฌาปนสถาน
- 21) การควบคุมการเลี้ยงสัตว์
- 22) การจัดให้มีและควบคุมการฆ่าสัตว์
- 23) การรักษาความปลอดภัย ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และการอนามัย โรงมหรสพและสาธารณสถานอื่น
- 24) การจัดการการบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ที่ดินทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 25) การผังเมือง
- 26) การขนส่ง และการวิศวกรรมจราจร
- 27) การดูแลรักษาที่สาธารณะ
- 28) การควบคุมอาคาร
- 29) การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
- 30) การรักษาความสงบเรียบร้อย การส่งเสริมและสนับสนุนการป้องกันและรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
- 31) กิจการอื่นใดที่เป็นผลประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นตามที่คณะกรรมการการกระจายอำนาจประกาศกำหนด (กิตติศักดิ์ แพรพพรายรัตน์, 2553: 6)

จะเห็นได้ว่า องค์ประกอบของการปกครองส่วนท้องถิ่นมี 8 ประการ คือ สถานะตามกฎหมาย พื้นที่และระดับ การกระจายอำนาจและหน้าที่ องค์การนิติบุคคล การเลือกตั้ง อีสระในการปกครอง

ตนเอง งบประมาณของตนเอง และการควบคุมดูแลของรัฐ เหล่านี้ทั้งหมดเรียกว่าองค์ประกอบของการปกครองส่วนท้องถิ่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นองค์กรที่เกิดขึ้นตามหลักการกระจายอำนาจปกครอง กล่าวคือเป็นองค์กรที่รับมอบภารกิจบางอย่างจากรัฐมาดำเนินการจัดทำเอง โดยภารกิจที่จัดทำนั้นเป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับท้องถิ่น และเป็นกิจการที่ท้องถิ่นสามารถจัดทำได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่ารัฐเนื่องจากเป็นกิจการที่มีลักษณะเฉพาะขึ้นอยู่กับสภาพความเป็นอยู่ของท้องถิ่นแต่ละแห่ง ดังนั้น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจะเข้าใจปัญหาและจัดทำภารกิจได้ดีกว่าส่วนกลางมีอิสระในการบริหารจัดการโดยอยู่ภายใต้การกำกับดูแลจากส่วนกลางและมีขอบเขตขึ้นอยู่กับรัฐเป็นผู้กำหนดอำนาจหน้าที่ขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น คือ การใช้หลักการกระจายอำนาจ (Decentralization) ให้กับประชาชนโดยตรง

ความสำคัญของการปกครองส่วนท้องถิ่น

แนวความคิดในการปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อสนับสนุนวัตถุประสงค์ทางการปกครองของรัฐ ในอันที่จะรักษาความมั่นคงและความผาสุกของประชาชน โดยยึดหลักการกระจายอำนาจปกครองและเพื่อให้สอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตย โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง ความสำคัญของการปกครองท้องถิ่นจึงสามารถสรุปได้ดังนี้

1. การปกครองท้องถิ่น คือ รากฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตย (Basic Democracy) เพราะการปกครองท้องถิ่นจะเป็นสถาบันฝึกสอนการเมืองการปกครองให้แก่ประชาชน ให้ประชาชนรู้สึก ว่าตนมีความเกี่ยวข้องกับส่วนได้ส่วนเสียในการปกครองการบริหารท้องถิ่นเกิดความรับผิดชอบและวางแผนต่อประโยชน์อันพึงมีต่อท้องถิ่นที่ตนอยู่อาศัยอันจะนำมาซึ่งความศรัทธาเลื่อมใสในระบอบการปกครองประชาธิปไตยในที่สุด โดยประชาชนจะมีโอกาสเลือกตั้งฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร การเลือกตั้งจะเป็นการฝึกฝน ให้ประชาชนใช้ดุลพินิจเลือกผู้แทนที่เหมาะสม สำหรับผู้ที่ได้รับเลือกตั้งเข้าไปบริหารกิจการ ของท้องถิ่น นับได้ว่าเป็นผู้นำในท้องถิ่นจะได้ใช้ความรู้ความสามารถบริหารงานท้องถิ่น เกิดความคุ้นเคยมีความชำนาญในการใช้สิทธิและหน้าที่ของพลเมือง ซึ่งจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับชาติต่อไป

2. การปกครองท้องถิ่นทำให้ประชาชนในท้องถิ่นรู้จักการปกครองตนเอง (Self-Government) หัวใจของการปกครองระบอบประชาธิปไตย ประการหนึ่ง ก็คือการปกครองตนเองมิใช่เป็น การปกครองอันเกิดจากคำสั่งเบียดเบียน การปกครองตนเองคือ การที่ประชาชนมีส่วนร่วม ในการปกครอง ซึ่งผู้บริหารท้องถิ่นนอกจากจะได้รับเลือกตั้งมาเพื่อรับผิดชอบบริหารท้องถิ่น โดยอาศัยความร่วมมือ ร่วมใจจากประชาชนแล้ว ผู้บริหารท้องถิ่นจะต้องฟังเสียง ประชาชนด้วยวิถีทางประชาธิปไตยต่างๆ เช่น เปิดโอกาสให้ประชาชนออกเสียงประชามติ (Referendum) ให้ประชาชนมีอำนาจถอดถอน (Recall) ซึ่งจะทำให้ประชาชนเกิดความสำนึก ในความสำคัญของตนต่อท้องถิ่น ประชาชนจะมีส่วนรับรู้ถึงอุปสรรคปัญหาและช่วยกันแก้ไข ปัญหาของท้องถิ่นของตน (อนันต์ อนันตกุล, 2521: 6-7)

3. การปกครองท้องถิ่นเป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐบาลซึ่งเป็นหลักการสำคัญของการกระจายอำนาจ การปกครองท้องถิ่นมีขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ในการแบ่งเบาภาระของรัฐบาลเนื่องจากความจำเป็น บางประการ ดังนี้

- 3.1) ภารกิจของรัฐบาลมีอยู่อย่างกว้างขวาง นับวันจะขยายเพิ่มขึ้น ซึ่งจะเห็นได้จากงบประมาณที่เพิ่มขึ้นในแต่ละปีตามความเจริญเติบโตของบ้านเมือง

3.2) รัฐบาลมีอาจจะดำเนินการในการสนองความต้องการของประชาชน ในท้องถิ่นได้อย่างทั่วถึง เพราะแต่ละท้องถิ่นย่อมมีปัญหา และความต้องการ ที่แตกต่างกัน การแก้ปัญหาหรือจัดบริการโครงการ ในท้องถิ่นโดยรูปแบบที่เหมือนกัน ย่อมไม่บังเกิดผลสูงสุด ท้องถิ่นย่อมรู้ปัญหาและเข้าใจปัญหาได้ดีกว่า ผู้ซึ่งไม่อยู่ในท้องถิ่นนั้น ประชาชนในท้องถิ่นจึงเป็นผู้ที่เหมาะสมที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นนั้น มากที่สุด

3.3) กิจการบางอย่างเป็นเรื่องเฉพาะท้องถิ่นนั้น ไม่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นอื่น และไม่มีส่วนได้ ส่วนเสียต่อประเทศโดยรวม จึงเป็นการสมควรที่จะให้ประชาชนในท้องถิ่น ดำเนินการดังกล่าวเอง ดังนั้น หากไม่มีหน่วยการปกครองท้องถิ่นแล้ว รัฐบาลจะต้องรับภาระดำเนินการทุกอย่าง และไม่ว่าจะ สนองความต้องการของท้องถิ่นทุกจุดหรือไม่ รวมทั้งจะต้องดำเนินการ เฉพาะท้องถิ่นนั้นๆ ไม่เกี่ยวข้องกับ ท้องถิ่นอื่น หากได้จัดให้มีการปกครองท้องถิ่น เพื่อดำเนินการเองแล้ว ภาระของรัฐบาลก็จะผ่อนคลายไป รัฐบาลจะมีหน้าที่เพียงแต่ควบคุม ดูแลเท่าที่จำเป็นเท่านั้น เพื่อให้ท้องถิ่นมีมาตรฐานในการดำเนินงาน ยิ่งขึ้น

4. การปกครองท้องถิ่นสามารถสนองความต้องการของท้องถิ่นตรงเป้าหมาย และมีประสิทธิภาพ เนื่องจากท้องถิ่นมีความแตกต่างกันไม่ว่าทางสภาพภูมิศาสตร์ ทรัพยากร ประชาชน ความต้องการ และ ปัญหาอย่างแตกต่างกันออกไป ผู้ที่ให้บริการหรือแก้ไขปัญหาให้ถูกจุด และสอดคล้องกับความต้องการของ ประชาชนก็ต้องเป็น ผู้ที่รู้ถึงปัญหาและความต้องการ ของประชาชนเป็นอย่างดี การบริหารงานจึงจะ เป็นไปอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ไม่ต้องเสียเวลาเสนอเรื่องขออนุมัติไปยังส่วนเหนือขึ้นไป ท้องถิ่น จะบริหารงานให้เสร็จสิ้นลง ภายในท้องถิ่นนั่นเอง ไม่ต้องสิ้นเปลืองเวลาและค่าใช้จ่ายโดยไม่จำเป็น

5. การปกครองท้องถิ่นจะเป็นแหล่งสร้างผู้นำทางการเมือง การบริหารของประเทศในอนาคต ผู้นำหน่วยการปกครองท้องถิ่นย่อมเรียนรู้ประสบการณ์ทางการเมือง การได้รับเลือกตั้ง การสนับสนุน จากประชาชนในท้องถิ่นย่อมเป็นพื้นฐานที่ดีต่ออนาคตทางการเมืองของตน และยังฝึกฝนทักษะทางการ บริหารงานในท้องถิ่นอีกด้วย ในประเทศไทย ผู้นำทางการเมืองที่มีชื่อเสียง เช่น นายทองหยด จิตตะวีระ, นายสุรินทร์ เทพกาญจนา เป็นต้น ล้วนแต่มีผลงานจากการเป็นนายกเทศมนตรี หรือผู้บริหารท้องถิ่นมาก่อน จนสามารถประสบความสำเร็จเป็นนักการเมืองที่มีชื่อเสียงในระดับชาติ

6. การปกครองท้องถิ่นสอดคล้องกับแนวความคิดในการพัฒนาชนบทแบบพึ่งตนเอง การปกครอง ท้องถิ่นโดยยึดหลักการกระจายอำนาจ ทำให้เกิดการพัฒนาชนบท แบบพึ่งตนเองทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม การดำเนินงานพัฒนาชนบท ที่ผ่านมายังมีอุปสรรคสำคัญประการหนึ่ง คือ การมี ส่วนร่วมจากประชาชน ในท้องถิ่นอย่างเต็มที่ ซึ่งการพัฒนาชนบทที่สัมฤทธิ์ผลนั้น จะต้องมาจากการริเริ่ม ช่วยตนเองของท้องถิ่นทำให้เกิดความร่วมมือร่วมแรงกัน โดยอาศัยโครงสร้างความเป็นอิสระในการ ปกครองตนเอง ซึ่งต้องมาจากการกระจายอำนาจอย่างแท้จริง มิเช่นนั้นแล้ว การพัฒนาชนบทจะเป็น ลักษณะ “หยิบยื่นยัดใส่ หรือกึ่งหยิบยื่นยัดใส่” เกิดความคาดหวัง ทุกปีจะมี “ลาภลอย” แทนที่จะเป็น ผลดีต่อท้องถิ่นกลับสร้างลักษณะการพัฒนาแบบพึ่งพา ไม่ยอมช่วยตนเอง อันเป็นผลทางลบต่อการ พัฒนาพื้นฐานระบอบประชาธิปไตย ดังนั้น การกระจายอำนาจจึงจะทำให้เกิดลักษณะการพึ่งตนเอง ซึ่งเป็นหลักสำคัญ ของการพัฒนาชนบทอย่างยิ่ง (ลิขิต ธีรเวคิน, 2528: 3-4)

จะเห็นได้ว่า แนวความคิดในการปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อสนับสนุนวัตถุประสงค์ทางการ ปกครองของรัฐในอันที่จะรักษาความมั่นคงและความผาสุกของประชาชน โดยยึดหลักการกระจายอำนาจ ปกครอง และเพื่อให้สอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตย โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง เป็นการแบ่งเบาระยะของรัฐบาลและประชาชนในท้องถิ่นได้หาทางตอบสนองแก้ปัญหาด้วยตนเอง

บทสรุป

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุด มีฐานะเป็นนิติบุคคล มีความเป็นอิสระในการบริหารงานบุคคล งบประมาณ และพัสดุด้วยตนเองตามอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายกำหนดไว้ภายใต้การกำกับดูแลของส่วนกลาง โดยเฉพาะผู้บริหารท้องถิ่นที่มาจากการเลือกตั้ง ดังนั้น ผู้บริหารท้องถิ่นจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งที่จะทำให้หน่วยงานมีความเจริญรุ่งเรืองและประสบความสำเร็จได้ ดังนั้น หากหน่วยงานใดมีบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ และมีประสิทธิภาพในการทำงานสูง ย่อมส่งผลทำให้งานของหน่วยงานนั้นมีทั้งปริมาณและคุณภาพดีตามไปด้วย อย่างไรก็ตามความรู้และความสามารถของบุคลากรเพียงอย่างเดียวก็ไม่สามารถทำให้หน่วยงานประสบความสำเร็จได้ หากบุคลากรของหน่วยงานนั้นปราศจากความตั้งใจและความเต็มใจที่จะปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถอย่างมีประสิทธิภาพ

การปกครองท้องถิ่น เป็นการปกครองที่รัฐบาลกลางให้อำนาจหรือกระจายอำนาจไปให้หน่วยงาน การปกครองท้องถิ่น เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีอำนาจในการปกครองร่วมกันทั้งหมดหรือเพียงบางส่วนในการบริหารท้องถิ่นตามหลักการที่ว่าถ้าอำนาจปกครองมาจากประชาชนในท้องถิ่นแล้ว รัฐบาลของท้องถิ่นก็ย่อมเป็นรัฐบาลของประชาชนโดยประชาชนและเพื่อประชาชน ดังนั้น การบริการ การปกครองท้องถิ่นจึงจำเป็นต้องมีองค์กรของตนเองอันเกิดจากการกระจายอำนาจของรัฐบาลกลาง แนวความคิดในการปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อสนับสนุนวัตถุประสงค์ทางการปกครองของรัฐในอันที่จะรักษาความมั่นคงและความผาสุกของประชาชน โดยยึดหลักการกระจายอำนาจปกครอง และเพื่อให้สอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตย โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองตนเองเป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐบาลและประชาชนในท้องถิ่นได้หาทางตอบสนองแก้ปัญหาด้วยตนเอง การประยุกต์หลักอิทธิบาทธรรม เพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารงานของผู้บริหารท้องถิ่นมี 4 ด้าน คือ 1) ด้านสภาพแวดล้อมของการปฏิบัติงานตามหลักอิทธิบาทธรรม ผู้บริหารท้องถิ่นควรบริหารงานด้านสภาพแวดล้อมของการปฏิบัติงานในหน่วยงานต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ สถานที่ทำงานต้องสะอาดเหมาะสมต่อการปฏิบัติงาน มีอิสระ มีวัสดุอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ในการปฏิบัติงานทันสมัย เพียงพอ เหมาะสม 2) ด้านทรัพยากรในการดำเนินงานตามหลักอิทธิบาทธรรม ผู้บริหารท้องถิ่นควรบริหารงานด้านทรัพยากรในการดำเนินงานทรัพยากร ได้แก่ คน วัสดุสิ่งของ และการจัดการ ต้องมีระบบการบริหารงานที่ดีมีประสิทธิภาพ 3) ด้านการบริหารจัดการตามหลักอิทธิบาทธรรม ผู้บริหารท้องถิ่นควรบริหารงานด้านการบริหารจัดการโดยการควบคุมดูแลและปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้ดำเนินไปได้ด้วยดี การปฏิบัติงานมุ่งรักษาปริมาณและคุณภาพของงาน 4) ด้านสัมฤทธิ์ผลของงานตามหลักอิทธิบาทธรรม ผู้บริหารท้องถิ่นควรบริหารงานด้านสัมฤทธิ์ผลของงานโดยการมีวัตถุประสงค์ในการปรับปรุงคุณภาพที่แน่นอนชัดเจน ควรปรับให้เข้ากับปรัชญาใหม่ๆ และยอมรับการเปลี่ยนแปลงโดยมุ่งคุณภาพเป็นหลัก ขจัดสิ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการทำงาน ควรสนับสนุนการฝึกอบรม และควรสร้างภาวะผู้นำให้แก่บุคลากรเพื่อประสิทธิภาพการทำงาน

บรรณานุกรม

- กิตติศักดิ์ แพรพพรายรัตน์. (2553). พฤติกรรมผู้นำของผู้บริหารในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอนองแคว จังหวัดสระบุรี. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาวิศวกรรมโยธา. บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- โกวิทย์ พวงงาม. (2546). หลักการและมติใหม่ในอนาคต. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ชูวงศ์ ฉายะบุตร. (2539). **การปกครองท้องถิ่นไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สมาคมศิษย์เก่ารรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัทกี ศิริรัตน์ และคณะ. (2565). องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น: การบริการสาธารณะ. **วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี**. ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน.
- ธนพรรณ คชาชัย. (2554). ประสิทธิภาพการบริหารงานของผู้บริหารเทศบาลตำบลโพธิ์พระยา อำเภอเมือง สุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี. **รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น. บัณฑิตวิทยาลัย, วิทยาลัยปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- นฤมล เมืองเดช. (2550). บทบาทสตรีกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นในอำเภอสันกำแพง จังหวัด เชียงใหม่. **วิทยานิพนธ์ศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครอง, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ประทาน คงฤทธิศึกษากร. (2523). **การปกครองเมืองพัทยา**. กรุงเทพฯ: สหายบล็อกและการพิมพ์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ลิขิต อีระเวคิน. (2528). **การปกครองท้องถิ่นกับการบริหารจัดการท้องถิ่น: อีกมิติหนึ่งของอารยธรรมโลก**. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- สันติ โกเศโยธิน. (2554). ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลใน สังกัดส่วนโยธาในจังหวัดสระบุรี. **วิทยานิพนธ์วิศวกรรมศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชา วิศวกรรมโยธา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- สุกัญญา อนุสกุล. (2548). ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาลตำบลดอยสะเก็ด จังหวัด เชียงใหม่. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะ แนว, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สำนักประชาสัมพันธ์สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2555). **การปกครองส่วนท้องถิ่นและ อำนาจหน้าที่ของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน**. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์สำนักงานเลขาธิการสภา ผู้แทนราษฎร.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2540). **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- อนันต์ อนันตกุล. (2521). **กรมการปกครองท้องถิ่นไทย**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Robson William A. (1953). **Local Govern men in Encyclopedia of Social Science**. New York: The Macmillan.

การบูรณาการหลักพรหมวิหารธรรมเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำทางการปกครอง Integration of Brahma Vihara Dhamma for Promoting Government Leadership

สมศักดิ์ บัวอ่อน¹, วัชรมน จันรอง²

Somsak Buaon¹, Watcharamon Chanrong²

วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย^{1,2}

Chaiyaphum Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University^{1,2}

Corresponding author, e-mail: buaonsomsak014@gmail.com¹

บทคัดย่อ

ภาวะผู้นำเป็นสิ่งสำคัญในทุกองค์กร ผู้นำเป็นคนที่มีความอำนาจ อิทธิพล หรือความสามารถ ในการจูงใจสร้างสรรค์ปลุกฝังศรัทธา เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการบริหารองค์กร มีความกล้าหาญ เด็ดขาดและไม่โลภโลเล มีความสามารถที่จะชักนำบุคลากรขององค์กรให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันเป็น ความสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลระหว่างผู้นำและผู้ตาม ซึ่งมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ทั้งประโยชน์ส่วนตนและองค์กร

พรหมวิหาร 4 เป็นคุณธรรมพื้นฐานประจำใจสำหรับผู้นำที่สำคัญที่สุด เป็นคุณธรรมอันประเสริฐ สำหรับผู้นำที่พึงมีต่อผู้ใต้บังคับบัญชา เป็นหลักธรรมที่ควรประพฤติปฏิบัติตน ผู้นำควรนำหลักคุณธรรมนี้ มาบูรณาการซึ่งจะนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จมีประสิทธิภาพ และดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข มี 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านคุณลักษณะตามหลักพรหมวิหารธรรม ผู้ปกครองต้องที่ควรมีคุณธรรมจริยธรรมในการ ปกครอง 2) ด้านพฤติกรรมตามหลักพรหมวิหารธรรม ผู้ปกครองต้องที่ควรมีความรักความเมตตาต่อ ประชาชน ควรมีความเด็ดขาดและเข้มแข็งอดทน ควรมีความยุติธรรม 3) ด้านตามสถานการณ์ตามหลัก พรหมวิหารธรรม ผู้ปกครองต้องที่ควรมีความกล้าหาญ กล้าคิด กล้าตัดสินใจ ควรรู้จักการปรับตัวให้ทัน ยุคทันสมัย ควรมีวิสัยทัศน์กว้างไกลในการปกครอง 4) ด้านการเปลี่ยนแปลงตามหลักพรหมวิหารธรรม ผู้ปกครองต้องที่ควรกล้าเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาการปกครองประชาชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นควรมี ความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนาชุมชน

คำสำคัญ: การบูรณาการหลักพรหมวิหารธรรม, ส่งเสริม, ภาวะผู้นำทางการปกครอง

ABSTRACT

Leadership is important in every organization. A leader is a person who has power, influence, or the ability to influence, create, and instill faith to create cooperation in organizational management Have courage Be decisive and not greedy. Has the ability to lead the organization's personnel to achieve common goals. It is an influential relationship between leaders and followers. This results in changes for the better in both personal and organizational interests.

The 4 Brahma Vihara Dhamma are the most important basic moral virtues for leaders. It is an excellent virtue for leaders to have towards their subordinates. It is a moral principle that one should practice oneself. Leaders should integrate these moral principles

which will lead the organization to success and efficiency. And live happily, there are 4 aspects 1) For characteristic according to Brahma Vihara Dhamma, Local rulers should have morality and ethics in governing. 2) For behavior according to Brahma Vihara Dhamma, Local rulers should have love and compassion for the people. Should be decisive and strong and patient. There should be justice. 3) For situation according to Brahma Vihara Dhamma, Local rulers should have courage, dare to think, dare to make decisions, and should know how to adapt to the modern era. Should have a broad vision in governance. 4) For changing according to Brahma Vihara Dhamma, Local rulers should dare to make changes in order to develop governance of the people for a better living. Should have creativity in community development.

Keywords: Integration of Brahma Vihara Dhamma, Promoting, Government Leadership.

บทนำ

การปกครองท้องถิ่นเป็นอีกหนึ่งภารกิจสำคัญที่อยู่ในความรับผิดชอบของกรมการปกครอง โดยเริ่มต้นจากรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ซึ่งทรงมีพระราชดำริให้มีการฟื้นฟูการปกครองระดับหมู่บ้านที่มาแต่เดิมขึ้นใหม่ เพราะทรงเล็งเห็นว่าการปกครองในระดับนี้จำเป็นและสำคัญยิ่งในการบริหารราชการแผ่นดิน เนื่องจากเป็นหน่วยการปกครองที่ใกล้ชิดกับราษฎรมากที่สุด ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้หลวงเทศาภิบาล (เส็ง วิริยศิริ) ทดลองตั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ขึ้นเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2435 ที่บ้านเกาะบางปะอิน อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีรูปแบบให้ราษฎรพิจารณาเลือกผู้ใหญ่บ้าน แล้วให้ผู้ใหญ่บ้านเลือกตนเองเป็นกำนันแทนการแต่งตั้ง ซึ่งกำนันและผู้ใหญ่บ้านคนแรก ที่ได้รับเลือกจากราษฎร คือ พระยารัตนกุล อุดุลยภักดี (นายจรัส รัตนกุล) ผลปรากฏว่าการทดลองตั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ได้ผลเป็นอย่างดีและเป็นไปตามพระราชประสงค์ทุกประการ ในปี พ.ศ. 2439 จึงได้ทรงรูปการปกครองท้องถิ่นอย่างเป็นทางการขึ้นเป็นส่วนหนึ่งในระบบการปกครองของประเทศ ลักษณะการปกครองปรากฏเด่นชัดขึ้น เมื่อมีการตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องถิ่น พ.ศ. 2440 ต่อมาในรัชสมัยรัชกาลที่ 6 ได้มีการตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องถิ่น พ.ศ. 2457 ขึ้นใช้บังคับแทน และได้ใช้สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน (กุญชลี วรรณโร, 2563: 1)

ในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องถิ่นพุทธศักราช 2457 ในมาตรา 27 หน้าที่และอำนาจของผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านไว้ว่า ผู้ใหญ่บ้านทำหน้าที่ช่วยเหลือนายอำเภอในการปฏิบัติหน้าที่ และเป็นหัวหน้าราษฎรในหมู่บ้านของตน และมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้ด้วย 1) อำนวยความเป็นธรรม และดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยให้แก่ราษฎรในหมู่บ้าน 2) สร้างความสามัคคีและความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่บ้าน รวมทั้งส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีในท้องถิ่น 3) ประสานหรืออำนวยความสะดวกแก่ราษฎรในหมู่บ้านในการติดต่อหรือรับบริการกับส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 4) รับฟังปัญหาและนำความเดือดร้อนทุกข์สุขและความต้องการที่จำเป็นของราษฎรในหมู่บ้าน แจ้งต่อส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือองค์กรอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การแก้ไขหรือช่วยเหลือ 5) ให้การสนับสนุน ส่งเสริม และอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่หรือการให้บริการของส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 6) ควบคุมดูแลราษฎรในหมู่บ้านให้ปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมายหรือระเบียบแบบแผนของทางราชการ โดยกระทำตนให้เป็นตัวอย่างแก่ราษฎรตามที่ทางราชการได้แนะนำ 7) อบรมหรือชี้แจงให้

ราษฎรมีความรู้ความเข้าใจในข้อราชการ กฎหมาย หรือระเบียบแบบแผนของทางราชการ ในการนี้ สามารถเรียกราษฎรมาประชุมได้ตามสมควร 8) แจ้งให้ราษฎรให้ความช่วยเหลือในกิจการสาธารณประโยชน์ เพื่อบำบัดป้องกันอันตรายสาธารณะอันมีมาโดยฉุกเฉิน รวมตลอดทั้งการช่วยเหลือบรรเทาทุกข์แก่ ผู้ประสบภัย 9) จัดให้มีการประชุมราษฎรและคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นประจำอย่างน้อยเดือนละหนึ่งครั้ง 10) ปฏิบัติตามคำสั่งของกำนันหรือทางราชการและรายงานเหตุการณ์ที่ไม่ปกติซึ่งเกิดขึ้นในหมู่บ้านให้ กำนันทราบ พร้อมทั้งรายงานต่อนายอำเภอด้วย 11) ปฏิบัติตามภารกิจหรืองานอื่นตามกฎหมายหรือ ระเบียบแบบแผนของทางราชการหรือตามที่กระทรวง ทบวง กรม หน่วยงานอื่นของรัฐ ผู้ว่าราชการจังหวัด หรือนายอำเภอมอบหมาย (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2567, [ออนไลน์])

ในปัจจุบันการบริหารงานตามองค์กรหรือพื้นที่ต่างๆ มักประสบกับปัญหาหลายๆ ด้าน ปัญหา ที่เกิดจากผู้นำที่ดี หรือที่เกิดจากชาวบ้านที่ดี การแก้ไขปัญหาเหล่านี้ผู้นำควรจะทำอย่างไร การเชื่อม สัมพันธ์ระหว่างผู้นำทางการเมืองกับชาวบ้านต้องใช้ความสามารถ ความเข้าใจ ความรู้และประสบการณ์ มากพอสมควร เพราะว่าคำว่า “ผู้นำ” มีความแตกต่างจาก “ผู้บริหาร” เช่นเดียวกับคำว่า “ภาวะผู้นำ” (Leadership) มีความแตกต่างจากคำว่า “การจัดการ” (Management) การจัดการ คือ กระบวนการ ของการวางแผนเป้าหมายและการบรรลุเป้าหมายขององค์กรโดยผ่านการวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การนำ (Leading) และการควบคุม (Controlling) ผู้จัดการถูกจ้างมาและได้รับอำนาจ โดยชอบธรรมหรืออำนาจที่เป็นทางการจากองค์กรในการกำหนดบทบาทหรือ สั่งการบุคคลอื่นในองค์กร เพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ส่วนภาวะผู้นำมีความแตกต่างกัน คือ เรื่องของอำนาจ เพราะอำนาจทางการ จัดการมาจากตำแหน่งหน้าที่ในองค์กรตามระบบโครงสร้างขององค์กร ในขณะที่อำนาจทางภาวะผู้นำมา จากตัวบุคคล คือ ความสามารถในการชักจูงบุคคลอื่นให้ทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมาย นอกจากนี้มีเรื่องของ ระดับการยอมทำตามของผู้ตามด้วยเช่นกัน (พระครูสุตวรธรรมกิจ (เดิม โสภโณ), 2561: 9)

ปัจจุบันมีการพัฒนาระบบการบริหารงานเพิ่มขึ้น เพื่อรองรับทันกับการเปลี่ยนแปลงไปตาม กระแสโลกาภิวัตน์ การบริหารงานจึงมุ่งเน้นไปที่ “คน” มากขึ้น รวมทั้งการปรับปรุงและพัฒนาระบบ การบริหารงาน โครงสร้างขององค์กร หน่วยงานใหม่ เพื่อรองรับกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่าง หลากหลายเพื่อให้สอดคล้องกับสภาวะในปัจจุบันโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับเทคโนโลยีสมัยใหม่รวมถึง นวัตกรรมใหม่ที่เป็นองค์ประกอบสนับสนุนในการบริหารงานให้ประสบผลสำเร็จ และในปัจจุบันมีการ คำนึงถึงสภาวะสิ่งแวดล้อมกันมากขึ้น เพราะการบริหารจัดการต้องมีความเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งผู้บริหารควรต้องคำนึงถึงผลได้ผลเสียอันจะเกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมประกอบกับการบริหารงานเป็นสำคัญ (พระสราวุธ สุชีโต (ปัดจมะ), 2558: 211) ผู้บริหารหรือผู้นำ จำจะต้องมีภาวะผู้นำ ก็คือคุณสมบัติ เช่น สติปัญญา ความดีงาม ความรู้ความสามารถของบุคคลที่ชักนำให้คนทั้งหลายมาประสานกัน และพากัน ไปสู่จุดหมายที่ดีงาม แต่หากผู้นำมีแต่ความรู้ความสามารถอย่างเดียวไม่มีเสน่ห์ในการบริหารงาน คือ ต้องประกอบด้วยคุณธรรมเพื่อเป็นการส่งเสริมภาวะผู้นำ คุณธรรมนี้ คือ หลักพรหมวิหารธรรม 4 คือ ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐ หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ ธรรมที่ ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติ จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจด และปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์ ทั้งหลายโดยชอบ ผู้ดำรงในพรหมวิหารย่อมช่วยเหลือมนุษย์สัตว์ทั้งหลายด้วยเมตตากรุณา และยอม รักษาธรรมไว้ได้ด้วยอุเบกขา ดังนั้น แม้จะมีกรุณาที่จะช่วยเหลือปวงสัตว์แต่ก็ต้องมีอุเบกขาด้วยที่จะมิให้ เสียธรรม พรหมวิหารนี้ บางทีแปลว่า ธรรมเครื่องอยู่ของพรหม ธรรมเครื่องอยู่อย่างพรหม ธรรมประจำใจที่ ทำให้เป็นพรหมหรือให้เสมอด้วยพรหม หรือธรรมเครื่องอยู่ของท่านผู้มีคุณยิ่งใหญ่ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2559: 124-125) จากเหตุผลข้างต้น ผู้เขียนจึงมีความสนใจที่จะศึกษาในเรื่อง การบูรณาการ

หลักพรหมวิหารธรรมเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำทางการปกครอง ซึ่งในปัจจุบันตามความคิดเห็นหรือความคาดหวังของประชาชนภาวะผู้นำทางการปกครองควรเป็นเช่นไร

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำ

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ “การบูรณาการหลักพรหมวิหารธรรมเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำทางการปกครอง” ผู้เขียนได้รวบรวมทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำจากนักวิชาการที่ได้นิยามไว้ดังต่อไปนี้ คือ

ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการ ลักษณะที่ช่วยให้องค์กรสามารถบรรลุเป้าหมาย เนื่องจากผู้นำมีความสำคัญต่อความสำเร็จขององค์กร การศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำจึงได้มีการศึกษาวิจัยกันอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำมีบุคคลต่างพยายามศึกษาภาวะผู้นำในมิติต่างๆ ทฤษฎีภาวะผู้นำที่เป็นหลักใหญ่ๆ และน่าสนใจไว้ ดังต่อไปนี้

1. ทฤษฎีผู้ยิ่งใหญ่ (Great man Theories) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า ผู้นำมีลักษณะพิเศษบางประการที่ผู้ตามไม่มี คือ มีพลังกาย มีพลังสมอง และมีพลังศีลธรรม ที่สืบเนื่องมาจากพันธุกรรมและสภาพแวดล้อมแต่ละยุคแต่ละสมัย เช่น เลนิน เซอร์จิล อิตเลอร์ และมุสโสลินี เป็นต้น

2. ทฤษฎีสภาพแวดล้อม (Environmental Theories) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า ผู้ที่จะก้าวขึ้นสู่ความเป็นผู้นำได้นั้นขึ้นอยู่กับความสามารถในหน้าที่และความชำนาญ (Abilities and Skills) ของเขา ในขณะนั้นว่ามีความสามารถแก้ไขสถานการณ์ต่างๆ ในยามวิกฤตได้ เช่น สงคราม เป็นต้น ทฤษฎีนี้เชื่อว่า ภาวะผู้นำจะสืบเนื่องมาจากภาวะทางสังคม วัฒนธรรมเศรษฐกิจและการเมือง ลักษณะผู้นำในกลุ่มทฤษฎีนี้ เช่น มหาตมะคานธี และมาร์ติน ลูเธอร์ คิง เป็นต้น

3. ทฤษฎีบุคคลสถานการณ์ (Personal Situational Theories) ทฤษฎีนี้ได้นำเอาทฤษฎีสองทฤษฎีข้างต้นมารวมกัน คือ ภาวะผู้นำจะสืบเนื่องมาจากลักษณะพิเศษของผู้นำเองและสถานการณ์ที่อยู่รอบตัวของผู้นำ ปัจจัยสำคัญที่นักทฤษฎีกลุ่มนี้ให้ความสนใจเป็นพิเศษ คือ สถานภาพปฏิบัติภารกิจต่อการรับรู้และพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มของผู้นำและผู้ตาม

4. ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์ความคาดหวัง (Interaction Expectation Theories) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า ภาวะผู้นำเกิดจากปฏิสัมพันธ์และความคาดหวังระหว่างสมาชิกในกลุ่ม ฉะนั้นผู้ที่จะก้าวเข้าสู่ตำแหน่งผู้นำได้ต้องมีความคิดริเริ่ม และสามารถดูแลโครงสร้างของปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่ม เพราะจะต้องสามารถตอบสนองความคาดหวังของสมาชิกในกลุ่มตลอดเวลา

5. ทฤษฎีมนุษยนิยม (Humanistic Theories) ทฤษฎีนี้มุ่งที่จะพัฒนาสถาบันให้มีประสิทธิภาพและมีความเป็นปึกแผ่น โดยเน้นความสำคัญที่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์พยายามทำให้บุคคลในสถาบันมีความเป็นอิสระเสรี สามารถสนองความต้องการของตนเองและของสถาบันได้เป้าหมายของภาวะผู้นำตามทฤษฎีนี้ ก็คือการปฏิบัติการเพื่อที่จะให้ได้มาซึ่งผลงานและน้ำใจจากผู้ร่วมงานในเวลาเดียวกัน

6. ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theories) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าการที่ผู้ตามยินยอมหรือยอมรับผู้นำก็เพราะทั้งสองฝ่ายมีสัญญาที่จะแลกเปลี่ยนประโยชน์ซึ่งกันและกัน กล่าวคือการมีสมาชิกคนใดคนหนึ่งภายในกลุ่มได้รับการยกย่องหรือแต่งตั้งให้เป็นผู้นำนั้นนอกจากจะทำให้ผู้นั้นมีความรู้สึกว่าเขาได้รับรางวัลและผลประโยชน์แล้ว ยังทำให้สมาชิกคนอื่นๆ มีความพึงพอใจยอมรับผู้นำคนนั้นด้วยอย่างไรก็ดี หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียผลประโยชน์ หรือฝ่ายหนึ่งละเมิดสัญญาทั้งสองฝ่ายไม่สามารถอดทนต่อไปได้ ภาวะผู้นำก็จะหมดความสำคัญลง (ดิน ปรัชญพทธี, 2527: 635-637)

เมื่อกล่าวถึงทฤษฎีภาวะผู้นำแบบความสามารถพิเศษ ภาวะผู้นำมีความสามารถพิเศษบนพื้นฐานจากคุณสมบัติของผู้นำที่สังเกตเห็นได้ การศึกษาเป็นการสังเกตจากพฤติกรรมของผู้นำโดยทำการเปรียบเทียบระหว่างผู้นำที่มีความสามารถพิเศษกับผู้นำที่ไร้ความสามารถพิเศษได้ค้นพบเกี่ยวกับผู้นำที่มีความสามารถพิเศษ (Charismatic leaders) ที่สำคัญ 7 ประการ ดังต่อไปนี้

1. วิสัยทัศน์กว้างไกล (Extremity vision) คือ ผู้นำที่เห็นความสำคัญในการมีวิสัยทัศน์ไม่แต่เพียงจะทำการต่างๆ ให้แค่สำเร็จตามหน้าที่เท่านั้น แต่การมีวิสัยทัศน์ย่อมต้องมีความกล้าในการปรับเปลี่ยน ซึ่งขึ้นอยู่กับผู้นำจะรับได้หรือตามได้ทันแค่ไหนด้วยผู้นำที่ขาดวิสัยทัศน์ โดยทั่วไปมักจะทำเพียงให้ได้อยู่ในตำแหน่งเท่านั้นจะคิดปรับเปลี่ยนก็เพียงเล็กน้อยเพื่อไม่ให้ถูกตำหนิได้มีนโยบายหรือกลยุทธ์ที่เป็นแผนงานอย่างเป็นรูปธรรมให้ทุกคนได้รู้หรือปฏิบัติตามได้ อย่างไรก็ตาม ถ้าผู้นำมีวิสัยทัศน์ที่ปรับเปลี่ยนได้ในบุคลากรในองค์กรมีความยินยอมและสามารถนำไปปฏิบัติได้

2. กล้าเสี่ยง (High personal risk) โดยทั่วไปผู้นำที่มีความสามารถนั้นจะเป็นบุคคลที่ยอมเสียสละเพื่อกลุ่ม เพื่อองค์กรกล้าเสี่ยง และให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมในความสำเร็จร่วมกันของผู้นำเอง ความเชื่อในใจลูกน้องจะมีให้เห็นในผู้นำแบบนี้และลูกน้องก็จะเชื่อใจ ผู้นำที่สนใจในความต้องการของลูกน้องไม่ใช่เพื่อสิ่งที่ตนเองต้องการอย่างเดียว สิ่งที่จะประทับใจลูกน้องต่อการเสี่ยงของผู้นำ ก็คือการเสี่ยงถึงขั้นยอมรับที่จะสูญเสียตำแหน่งหน้าที่ผลประโยชน์ในองค์กรไปเพื่อความถูกต้องและเพื่อผลประโยชน์ขององค์กร

4. ทฤษฎีปฏิกริยาโต้ตอบความคาดหวัง (Interaction Expectation Theories) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าภาวะผู้นำเกิดจากปฏิกริยาโต้ตอบและความคาดหวังระหว่างสมาชิกในกลุ่มฉะนั้นผู้ที่ก้าวเข้าสู่ตำแหน่งผู้นำได้ต้องมีความคิดริเริ่ม และสามารถดูแลโครงสร้างของปฏิกริยาโต้ตอบของสมาชิกในกลุ่ม เพราะจะต้องสามารถตอบสนองความคาดหวังของสมาชิกในกลุ่มตลอดเวลา

5. ทฤษฎีมนุษยนิยม (Humanistic Theories) ทฤษฎีนี้มุ่งที่จะพัฒนาสถาบันให้มีประสิทธิภาพและมีความเป็นปึกแผ่น โดยเน้นความสำคัญที่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์พยายามทำให้บุคคลในสถาบันมีความเป็นอิสระ สามารถสนองความต้องการของตนเอง และของสถาบันได้เป้าหมายของภาวะผู้นำตามทฤษฎีนี้ ก็คือการปฏิบัติการเพื่อที่จะได้มาซึ่งผลงานและน้ำใจจากผู้ร่วมงานในเวลาเดียวกัน

6. สื่อสารด้วยความมั่นใจ (Communication of self-confidence) ผู้นำที่สื่อสารเรื่องราวต่างๆ ด้วยความมั่นใจจะเป็นที่ยอมรับว่ามีความสามารถมากกว่าผู้ที่สับสนและไม่มีความชัดเจนหรือคลุมเครือ ความสำเร็จของการเปลี่ยนแปลงกลยุทธ์ด้านต่างๆ จะไม่มีทางสำเร็จได้ด้วยโชคคิของผู้นำทุกครั้งไป หากเขาขาดการสื่อที่แสดงถึงความเชื่อมั่นความมั่นใจของผู้นำจะเป็นแบบอย่างของผู้ตามความรู้สึกของผู้ตามเชื่อว่าผู้นำมีความรู้วิธีการที่จะทำให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ย่อมตั้งใจทำงานหนัก เพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงานของผู้นำ นั่นคือเพิ่มโอกาสของความสำเร็จของงานอันเนื่องมาจากการมีการสื่อสารด้วยความมั่นใจ

7. ใช้อำนาจส่วนบุคคล (Use of personal power) โดยทั่วไปพบว่าผู้นำที่มีความสามารถชอบใช้อำนาจส่วนบุคคล ซึ่งได้แก่อำนาจแห่งความเชี่ยวชาญ และอำนาจแห่งความเป็นเพื่อนในการปฏิบัติงานให้เสร็จลุล่วง ส่วนผู้นำที่ใช้อำนาจหน้าที่สั่งการให้ลูกน้องปฏิบัติงาน แม้ว่าจะงานจะเสร็จลุล่วงด้วยดี ผู้นำก็ดูเหมือนไม่มีความสามารถพิเศษใดๆ เปรียบเหมือนกับการที่ผู้นำสั่งการให้ลูกน้องช่วยกันหากกลยุทธ์ต่างๆ และช่วยกันทำงานแม้ลูกน้องจะพอใจที่ได้มีส่วนร่วม แต่ผู้นำก็ไม่ได้รับการยกย่องใดๆ มากขึ้น เพราะไม่ได้แสดงความเชี่ยวชาญให้เป็นที่ประจักษ์แก่ผู้ตาม (เศวานิต เศษานนท์, 2542: 110-112)

จะเห็นได้ว่า ภาวะผู้นำเป็นสิ่งที่สำคัญในทุกองค์กรผู้นำเป็นคนที่มีความอำนาจ อิทธิพลหรือความสามารถในการจูงใจสร้างสรรค์ปลูกฝังศรัทธา มีความกระตือรือร้น การตัดสินใจกับการใช้ดุลยพินิจที่ดีและถูกต้อง มีศิลปะในการทำงาน ผู้ร่วมงานให้ปฏิบัติตามความต้องการ เพื่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจให้เกิดขึ้นในระหว่างบริหารองค์กร มีความกล้าหาญ เด็ดขาดและไม่โลภโลเลมีความสามารถที่จะชักนำบุคลากรขององค์กรให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน (Share Goal) เป็นความสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลระหว่างผู้นำ (Leaders) และผู้ตาม (Followers) ซึ่งมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นทั้งประโยชน์ส่วนตนและองค์กรด้วย

ความหมายของภาวะผู้นำ

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ “การบูรณาการหลักพรหมวิหารธรรมเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำทางการปกครอง” ผู้เขียนได้รวบรวมความหมายของภาวะผู้นำจากนักวิชาการที่ได้นิยามไว้ดังต่อไปนี้ คือ

ภาวะผู้นำ คือ คุณสมบัติ เช่น สติ ปัญญา ความดีงาม ความรู้ ความสามารถของบุคคลที่ชักนำให้คนทั้งหลายมาประสานกัน และพากันไปสู่จุดหมายที่ดีงาม พระพุทธองค์ตรัสไว้ในโคบาลสูตร โดยการเปรียบเทียบฝูงโค และโคจำฝูงเกี่ยวกับผู้นำ และผู้ตามไว้ว่า “เหมือนโคหัวหน้าฝูงว่ายนน้ำไปสู่ฝั่งตรงกันข้าม หากโคหัวหน้าฝูงว่ายไปตรง เมื่อฝูงโคทั้งหลาย ก็ไปตรงตามกันและประสบกับความปลอดภัย หากโคหัวหน้าฝูงพาวายไปคด โคทั้งฝูงที่ติดตามย่อมจะดำเนินไปคด และประสบกับความลำบากฉิบหาย ในหมู่มนุษย์ก็ฉิบหายนั้น บุคคลผู้ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นใหญ่หรือเป็นผู้นำหากมี คุณธรรมในการดำเนินชีวิตหรือในการปกครองแล้วผู้ตามย่อมจะเดินตามแบบ ของผู้นำด้วยดีและประสบกับความปลอดภัยหากว่าผู้นำหรือหัวหน้าไม่ประกอบด้วยคุณธรรมในการดำเนิน ชีวิตหรือในการปกครองแล้ว ผู้ตามย่อมจะดำเนินไปตาม และประสบกับความลำบาก (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546: 2-4)

ภาวะผู้นำ คือ ความมีคุณธรรม มีคุณสมบัติในการริเริ่มสิ่งใหม่ๆ ในการรวมเอากายเอาใจของมวลชน หรือประสานร้อยรวมคนจำนวนมากให้เห็นดีเห็นชอบ แล้วดำเนินไปสู่เป้าหมายที่ดีงามพร้อมทั้งเป็นผู้เสียสละ กล้าคิด กล้าพูด กล้าทำในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรมก่อนบุคคล ภาวะผู้นำ คือ คุณความดีของบุคคลในทางสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามแก่สังคมและมนุษยชาติ เช่น ความมีสติปัญญา ความรู้ ความสามารถ ความบากบั่นเอาจริง เสียสละสรรพสัตว์ทุกรูปทุกนามรวมทั้งสามารถในการประสานงาน การชี้แจงแนะนำ ชักชวนให้บุคคล หรือกลุ่มคนที่มีความคิดเห็นแตกต่างกันออกไปให้เห็นร่วมกันเห็นไปในแนวเดียวกัน จนรวมเป็นกลุ่มเดียวกัน มีใจเดียว มุ่งมั่นทุ่มเทดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อเป้าหมายที่ดีงามร่วมกัน คนมีคุณธรรมอย่างนี้เราเรียกว่า ผู้นำ หรือมีภาวะผู้นำ (พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต), 2547: 52)

ภาวะผู้นำตามความคิดเห็นของบุคคลโดยทั่วไป มักจะหมายถึงบุคคลที่ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าหน่วยงานหรือเป็นผู้บริหารอย่างใดก็ได้ นักการศึกษา นักบริหาร นักวิชาการ และผู้ทรงคุณวุฒิทั้งชาวไทยและต่างประเทศได้ให้คำจำกัดความหรือความหมายของผู้นำไว้ ในหลายลักษณะทั้งลักษณะของการเกิดผู้นำ ผู้นำในแง่ของการมีบทบาทผู้นำในทางปฏิบัติหรือผู้นำ ในการใช้อำนาจอิทธิพล ผู้นำในด้านความรับผิดชอบ ซึ่งได้รวบรวมและสรุปแนวความคิดอันเกี่ยวกับผู้นำ คือ บุคคลที่มีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งใน 5 อย่างดังต่อไปนี้

1. มีบทบาทหรือมีอิทธิพลต่อคนในหน่วยงานมากกว่าผู้อื่น
2. มีบทบาทเหนือบุคคลอื่นๆ

3. มีบทบาทสำคัญที่สุดที่ทำให้หน่วยงานบรรลุเป้าหมาย
4. ได้รับเลือกจากผู้อื่นให้เป็นผู้นำ
5. เป็นหัวหน้าของกลุ่ม (เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, 2540: 50)

ภาวะผู้นำ คือ ความเป็นสตรัสังคมของมนุษยชาติทำให้การอยู่ร่วมกันของมนุษย์ประกอบไปด้วยผู้นำและผู้ตาม ทั้งผู้นำและผู้ตามก็เกื้อกูลพึ่งพาอาศัยกันยิ่งสังคมมนุษย์ได้รับการพัฒนาสูงขึ้น ผู้นำก็ยิ่งมีลักษณะอ่อนน้อมถ่อมตนมากขึ้น เสียสละมากขึ้น และมุ่งตอบสนองผู้ตามมากขึ้น ผู้นำที่ดีจึงมีชีวิตรอยู่เพื่อผู้อื่น วิถีชีวิตของท่านจึงกลายเป็นแบบอย่างแรงบันดาลใจและเป็นอมตะที่เล่าขานผู้คนรุ่นแล้วรุ่นเล่า ความเป็นผู้นำไม่ได้ถูกจำกัดด้วยวัย ด้วยเพศ ด้วยการศึกษา ด้วยศาสนาหรือด้วยเชื้อชาติ กระนั้นบุคคลทั่วไปก็มักให้ความสนใจกับผู้นำในบางลักษณะเป็นพิเศษ เช่น ผู้นำทางการเมือง ผู้นำทางธุรกิจ และผู้นำทางการทหาร เป็นต้น ทั้งที่ในภาพรวมของโลกแห่งความจริง ผู้นำมีความหมายหลากหลายโดยมิได้จำกัดเพียงแค่นักผู้นำในกลุ่มดังกล่าวเท่านั้น (ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์, 2550: 1)

จะเห็นได้ว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง คุณลักษณะ ความรู้ ความสามารถหรือความเชี่ยวชาญของผู้นำที่แสดงออกมาในด้านการบริหารงานในองค์กรโดยเป็นที่ยอมรับของผู้อื่นหรือสามารถชักจูงใจมีอิทธิพลต่อทัศนคติ ความเชื่อ หรือชี้นำบุคคลอื่น ให้ปฏิบัติงานสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อให้องค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมาย ภาวะผู้นำจึงเกี่ยวข้องกับการใช้อิทธิพล และปฏิสัมพันธ์กันระหว่างบุคคล เป็นตัวแทนของการเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบต่อพฤติกรรมและการปฏิบัติงานของสมาชิก

ลักษณะและคุณสมบัติของภาวะผู้นำ

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ “การบูรณาการหลักพรหมวิหารธรรมเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำทางการปกครอง” ผู้เขียนได้รวบรวมลักษณะและคุณสมบัติของภาวะผู้นำจากนักวิชาการที่ได้นิยามไว้ดังต่อไปนี้ คือ

ภาวะผู้นำเป็นเรื่องที่สำคัญมาก เพราะหลายองค์กรพยายามที่จะหาวิธีในการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารทุกระดับให้เกิดขึ้น เพื่อที่จะให้ผู้นำเหล่านี้เป็นผู้ผลักดันความสำเร็จให้เกิดขึ้นกับองค์กรในเรื่องของภาวะผู้นำนั้น องค์กรที่ประสบความสำเร็จได้นั้น ผู้บริหารของตนมีภาวะผู้นำและสามารถนำองค์กรนำคนให้ไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ได้ เพื่อองค์กรมีศักยภาพมากขึ้นโดยมีคุณสมบัติ 5 ประการดังต่อไปนี้

1. ผู้นำที่ดีต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ ต้องเป็นคนที่มีมองเห็นภาพในอนาคตที่คนอื่นมองไม่เห็น มองเห็นโอกาสในอนาคตได้ และเมื่อมองเห็นภาพอนาคตแล้ว ก็ต้องสามารถกำหนดเป้าหมายและแผนงานในการไปสู่เป้าหมายนั้นได้อย่างชัดเจน ไม่ใช่แค่ฝันเพื่องเพียงอย่างเดียว
2. ผู้นำที่ดีจะต้องกระจายงานให้ทีมงานอย่างเหมาะสม เป็นการนำแผนงานที่กำหนดไว้นั้นมากระจายสู่พนักงาน และทีมงานโดยพิจารณาความเหมาะสมของพนักงานแต่ละคนให้เหมาะกับงานแต่ละอย่าง เพื่อให้เขาสามารถที่จะทำงานได้ตามที่ถนัด รวมทั้งให้โอกาสคนอื่นๆ ได้ทำงาน ผู้นำอาจจะต้องยอมรับความเสี่ยงในเรื่องนี้ กล่าวคือยอมที่จะไว้วางใจพนักงาน และเชื่อว่าพนักงานจะสามารถทำงานนั้นได้ ผู้นำหลายคนที่ใช้วิธีนี้กับผู้ตามของตนเอง ก็อาจจะมิได้ผู้ตามที่ทำไม่ได้ แต่ส่วนใหญ่แล้วผู้ตามจะทำเต็มที่เพราะผู้นำไว้อย่างมาก ก็ไม่อยากจะทำให้ผู้นำผิดหวัง
3. ผู้นำที่ดีจะต้องสร้างทีมงานได้ จะต้องเป็นคนทำงานให้สำเร็จ โดยเน้นทั้งงาน เน้นทั้งคน และในการสร้างทีมงานที่ดี ผู้นำก็ต้องมีทักษะในการสื่อความที่ดี มีความเป็นธรรมกับพนักงานทุกคนในทีม

ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง เวลาทำงานก็จะเน้นให้ทุกคนร่วมกันทำงาน ไม่มีการทำตัวเด่นเพียงคนเดียว หรือรับแต่ชอบ ไม่ยอมรับผิดชอบ

4. ผู้นำที่ดีจะต้องสร้างแรงบันดาลใจให้พนักงานได้ มีพลังในการสร้างกำลังใจให้กับทีมงาน และกระตุ้นให้พนักงานมีความต้องการที่จะประสบความสำเร็จได้ ก็คือการทำให้อื่นมีพลังในการทำงานอยู่เสมอ

5. ผู้นำที่ดีจะต้องเป็นผู้พัฒนาคนอื่นอยู่เสมอ มีความเข้าใจพนักงานที่มีผลงานไม่ดีและพยายามที่จะพัฒนาพนักงานให้มีความรู้ความสามารถ และทักษะในการทำงานมากขึ้น ผู้นำที่ดีจะไม่ตำหนิพนักงานว่า “ทำไมไม่เก่ง ทำไมยังไม่ดี” แต่จะพยายามพัฒนาให้พนักงานทำงานให้ได้ ผู้นำที่ดีจึงเปรียบเสมือนครู ที่สอนพนักงานทั้งด้านความรู้ในการทำงาน และเป็นตัวอย่างสำหรับพฤติกรรมที่เหมาะสมด้วย (ประคัลภ์ ปันพหลังกูร, 2567, [ออนไลน์])

ในปัจจุบันนี้สถานการณ์โลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตามกระแสโลกาภิวัตน์ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลกระทบต่อทุกส่วนของสังคมและก่อให้เกิดความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เกี่ยวกับการบริหารจัดการองค์กรและบทบาทของภาวะผู้นำ ไปสู่มุมมองที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง ซึ่งถือเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนนโยบายที่สำคัญ ดังนั้น ผู้นำจึงจำเป็นต้องมีคุณสมบัติที่มีความสอดคล้องและสนับสนุนต่อการขับเคลื่อนนโยบายที่มีผลต่อการพัฒนาองค์กรในทัศนะของพระพุทธศาสนา ผู้จะทำหน้าที่ผู้นำต้องได้รับการพัฒนาทั้งกาย วาจาและใจ จนมีความสามารถยอมรับหลักการและปฏิบัติตามคุณธรรมของผู้นำได้ด้วยตนเองก่อน ดังพุทธพจน์ว่า “เมื่อฝูงโคว่ายน้ำไป ถ้าโคจ่าฝูงไปคดเคี้ยว โคทั้งฝูงก็ไปคดเคี้ยวตามกัน ในเมื่อโคจ่าฝูงไปคดเคี้ยว ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติไม่เป็นธรรม ประชาชนชาวเมืองนั้น ก็จะประพฤติไม่เป็นธรรมตามไปด้วย หากพระราชาไม่ตั้งอยู่ในธรรม เมื่อฝูงโคว่ายน้ำไป ถ้าโคจ่าฝูงไปตรง โคทั้งฝูงก็ไปตรงตามกันในเมื่อ โคจ่าฝูงไปตรง ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติชอบธรรมประชาชนชาวเมืองนั้นก็จะประพฤติชอบธรรมตามไป ด้วยหากพระราชาตั้งอยู่ในธรรมชาวเมืองนั้นก็เป็นสุข” (อง.จตุกก. (ไทย) 21/70/115-116)

ภาวะผู้นำ คือ คุณสมบัติ ความรู้ความสามารถในการสั่งการ ควบคุมดูแลกิจการภายในวัดและมีอิทธิพลต่อความเชื่อถือศรัทธาของประชาชนในชุมชนนั้น มี 4 ด้าน ได้แก่

1. ด้านคุณลักษณะ หมายถึง ลักษณะของร่างกาย เช่น ส่วนสูง น้ำหนัก พลกำลัง ท่าทาง สติปัญญา ความฉลาดเฉลียว ความอดทน

2. ด้านพฤติกรรม หมายถึง หมายถึงการกระทำ การแสดงออกทางร่างกาย รวมไปถึงความคิดความรู้สึก ที่แสดงออกหรือเปิดเผยออกมาซึ่งมักถูกตัดสินให้เป็นไปใน 2 ด้าน คือ พฤติกรรมด้านลบและพฤติกรรมด้านบวก มีความตื่นตัวอยู่เสมอ ควบคุมอารมณ์ได้ดี มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจริยธรรม และมีความเชื่อมั่นในตนเอง

3. ด้านตามสถานการณ์ หมายถึง สามารถวิเคราะห์ มีสติปัญญา มีความคิดกว้างไกลเรียนรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น รับรู้และเข้าใจสภาพแวดล้อม มีความยืดหยุ่นในการปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ ผู้นำต้องใช้ดุลยพินิจเองว่า ในแต่ละสถานการณ์ควรจะเลือกรูปแบบภาวะผู้นำแบบใดมาใช้ เพราะภาวะผู้นำที่เหมาะสมในสถานการณ์หนึ่งอาจไม่เหมาะสมในอีกสถานการณ์หนึ่งก็ได้

4. ด้านการเปลี่ยนแปลง หมายถึง การพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปสู่ภาวะที่ดีขึ้นหรือเจริญขึ้นยิ่งกว่าเดิม โดยปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินงานทั้งทางด้านการปกครอง ด้านบริหาร ให้ทันยุคทันสมัยอยู่ตลอดเวลา (เจ้าอธิการวิชัย วิชโย (พลโยธา), 2565: 8-9)

จะเห็นได้ว่า องค์กรที่ประสบความสำเร็จได้นั้น ผู้บริหารของเขามีภาวะผู้นำและสามารถนำองค์กรนำคนให้ไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ได้ ผู้นำที่ดีจะต้องกระจายงานให้ทีมงานอย่างเหมาะสม ผู้นำที่ดีจะต้องสร้างทีมงานได้ ผู้นำที่ดีจะต้องสร้างแรงบันดาลใจให้พนักงานได้ ผู้นำที่ดีจะต้องเป็นผู้พัฒนาคนอื่นอยู่เสมอ

หลักพรหมวิหารธรรม

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ “การบูรณาการหลักพรหมวิหารธรรมเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำทางการปกครอง” ผู้เขียนได้รวบรวมหลักพรหมวิหารธรรมจากนักวิชาการที่ได้นิยามไว้ดังต่อไปนี้ คือ

พรหมวิหารธรรมทั้ง 4 ข้อนี้ ท่านสอนให้ผู้ปฏิบัติใช้ดังนี้ ที่แรกให้ปฏิบัติด้วยจิตคิดเกื้อกูลแผ่ออกไปในสัตว์บุคคลทั้งหลาย นี่คือเมตตา ซึ่งมีอาการเป็นความคิดเกื้อกูล ต่อจากนั้นเมื่อได้เห็นหรือได้ยินหรือได้คิดว่าเขามีทุกข์เดือดร้อนก็ปฏิบัติช่วยบำบัดทุกข์ให้ นี่คือกรุณาซึ่งมีอาการช่วยบำบัดทุกข์ จากนั้นครั้นได้เห็นเขามีสุขไม่มีทุกข์ ก็พลอยยินดีบันเทิงใจ นี่คือมุทิตาซึ่งมีอาการพลอยยินดี และเพราะไม่มีกิจที่ควรจะทำต่อไปจากนั้น ก็อุเบกขา คือ ตู้อยู่เฉยๆ นี่คืออุเบกขา ซึ่งมีอาการมรยัสสเป็นกลาง มีอุปมาเหมือนอย่างมารดาที่มีบุตร 4 คน คนหนึ่งที่ยังเป็นเด็กเล็ก มารดาก็มุ่งความเจริญ คือ ให้เติบโตยิ่งขึ้น เทียบกับเมตตา คนหนึ่งเป็นไข้ มารดาก็พยาบาลให้หายไข้เทียบกับกรุณา คนหนึ่งกำลังเจริญวัย มารดาก็ชื่นชมยินดี เทียบกับมุทิตา อีกคนหนึ่งทำงานตั้งตนได้แล้วมารดาก็ไม่ต้องชวนช่วยอะไรอีก เทียบกับอุเบกขา แม้ในเรื่องที่ช่วยไม่ได้แล้วก็พึงใช้อุเบกขาเช่นเดียวกัน แต่เมื่อยังช่วยได้ก็ต้องใช้กรุณา สมาชิกที่ดีผู้ช่วยสร้างสรรค์สังคมมีธรรม คือ หลักความประพฤติ พรหมวิหาร 4 คือ ธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐหรือผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่กว้างขวางดุจพระพรหม (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2540: 10)

พรหมวิหาร 4 ดังกล่าวจะเห็นว่าเป็นข้อห้ามที่ชัดเจนต่อการปฏิบัติตนของผู้บริหารโดยเฉพาะผู้บริหารที่อยู่ในวงการราชการว่าผู้บริหารที่ดีจะต้องไม่ “บ้าอำนาจ ฉ้อราษฎร์บังหลวง หลอกลวง ผู้ใต้บังคับบัญชา เอาหน้าแต่ตนเอง” นักบริหารต้องมีพรหมวิหาร 4 คือ ธรรมสำหรับผู้ใหญ่ 4 ประการ คือ

1. เมตตา คือ ความรักความหวังดีที่ปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข นักบริหารต้องมีความรักและความหวังดีแก่เพื่อนร่วมงาน ความรักจะเกิดได้ถ้านักบริหารรู้จักมองแง่ดีหรือส่วนที่ดีของเพื่อนร่วมงาน ถ้าพบส่วนเสียในตัวเอง นักบริหารต้องรู้จักมองข้ามและให้อภัย ถ้าพบส่วนเสียในตัวเอง นักบริหารต้องรู้จักมองข้ามและให้อภัย เมื่อพบส่วนดีก็จดจำไว้เพื่อจะได้ใช้คนให้เหมาะกับลักษณะที่ดีของเขา ดังนั้น เมตตาหรือความรักจึงเกิดจากการมองแง่ดีของคนอื่น

2. กรุณา คือ ความสงสารเห็นใจ ปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ เมื่อเพื่อนร่วมงานประสบเคราะห์กรรม นักบริหารต้องมีความสงสารเห็นใจ และคิดหาทางช่วยให้เขาพ้นทุกข์นั้น ความสงสารจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อนักบริหารเปิดใจกว้างรับฟังปัญหาของคนอื่น กรุณาต่างจากเมตตา กรุณาเกิดขึ้น เมื่อมองจุดด้อยของคนอื่น ส่วนเมตตาเกิดขึ้นเมื่อมองจุดดีของเขา เช่น เราเห็นเด็กน้อยหน้าตาน่ารักเดินมา เรามีจิตเมตตาเขา เมื่อเด็กนั้นหกล้มปากแตกเรามีจิตกรุณาเขา

3. มุทิตา คือ ความรู้สึกพลอยชื่นชมยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีมีสุข นักบริหารต้องส่งเสริมให้คนทำงานมีโอกาสพัฒนาความรู้ความสามารถจนได้เลื่อนตำแหน่งสูงขึ้น โดยไม่กลัวว่าลูกน้องจะขึ้นมาทาบรัศมีเขาไม่กีดกันใครแต่เปิดโอกาสให้ทุกคนได้ทำงานแสดงความสามารถเต็มที่และพลอยชื่นชมยินดีในความก้าวหน้าของคนร่วมงาน มุทิตาจะทำลายความริษยาในใจนักบริหาร ถ้านักบริหารมีจิตริษยา ลูกน้องเสียแล้ว ลูกน้องจะรับรู้ความริษยานั้นและจะไม่ทุ่มเททำงานให้

4. อุเบกขา คือ ความรู้สึกวางเฉยเป็นกลางไม่ลำเอียงเข้าข้างคนใดคนหนึ่ง นั่นคือมีความยุติธรรมในการให้รางวัลและลงโทษ ข้อสำคัญก็คือนักบริหารต้องรู้เท่าทันคนร่วมงานทุกคน นักบริหารที่ไม่รู้เท่าทันสถานการณ์อาจจะวางเฉยได้เหมือนกัน นักบริหารต้องวางเฉยด้วยปัญญา คือ มีอุเบกขาอย่างรู้เท่าทันคน เมื่อทุกคนทำงานในหน้าที่อย่างขยันขันแข็ง นักบริหารก็มองดูพวกเขาเฉยๆ ถึงคราวให้บำเหน็จรางวัลก็เฉลี่ยให้แก่ทุกคนอย่างถ้วนหน้า ถ้ามีการทะเลาะเบาะแว้งเกิดขึ้น นักบริหารต้องลงไปห้ามทันที และจัดการลงโทษคนผิดตามความเหมาะสม นักบริหารต้องไม่นั่งดูลูกน้องทะเลาะกันแล้วเอาตัวรอดคนเดียว (พระราชวรมนี (ประยูร ธมมจิตโต), 2541: 40)

จะเห็นได้ว่า พรหมวิหาร 4 เป็นคุณธรรมพื้นฐานประจำใจสำหรับผู้ผู้นำที่สำคัญที่สุด เป็นคุณธรรมอันประเสริฐสำหรับผู้ผู้นำที่พึงมีต่อผู้ใต้บังคับบัญชา เป็นหลักธรรมที่ควรประพฤติปฏิบัติตน พรหมวิหาร 4 จะเป็นผู้ที่มีคุณธรรมภายในจิตใจสูงหรือประเสริฐแล้วย่อมเป็นผู้ที่ประพฤติปฏิบัติเกื้อกูลต่อผู้อื่นในทางที่ดีที่ถูกที่ควร ผู้นำควรนำหลักคุณธรรมนี้มาบูรณาการซึ่งจะนำองค์การไปสู่ความสำเร็จมีประสิทธิภาพและดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข จะเห็นได้ว่าเป็นข้อห้ามที่ชัดเจนต่อการปฏิบัติตนของผู้บริหารโดยเฉพาะผู้บริหารที่อยู่ในวงการราชการว่าผู้บริหารที่ดีจะต้องไม่ “บ้าอำนาจ ฉ้อราษฎร์บังหลวง หลอกลวงผู้ใต้บังคับบัญชา เอาหน้าแต่ตนเอง” นักบริหารต้องมีพรหมวิหาร 4 คือ ธรรมสำหรับผู้ใหญ่ 4 ประการ

บทสรุป

ภาวะผู้นำเป็นสิ่งสำคัญในทุกองค์กรผู้นำเป็นคนที่มีความอำนาจ อิทธิพล หรือความสามารถในการจูงใจสร้างสรรค์ปลูกฝังศรัทธา มีความกระตือรือร้น การตัดสินใจกับการใช้ดุลยพินิจที่ดีและถูกต้อง มีศิลปะในการทำงาน ผู้ร่วมงานให้ปฏิบัติตามความต้องการ เพื่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจให้เกิดขึ้นในระหว่างบริหารองค์กร มีความกล้าหาญ เด็ดขาดและไม่โลเลเลอะเลือนมีความสามารถที่จะชักนำบุคลากรขององค์กรให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน (Share Goal) เป็นความสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลระหว่างผู้นำ (Leaders) และผู้ตาม (Followers) ซึ่งมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นทั้งประโยชน์ส่วนตนและองค์กรด้วย พรหมวิหาร 4 เป็นคุณธรรมพื้นฐานประจำใจสำหรับผู้ผู้นำที่สำคัญที่สุด เป็นคุณธรรมอันประเสริฐสำหรับผู้ผู้นำที่พึงมีต่อผู้ใต้บังคับบัญชา เป็นหลักธรรมที่ควรประพฤติปฏิบัติตน พรหมวิหาร 4 จะเป็นผู้ที่มีคุณธรรมภายในจิตใจสูงหรือประเสริฐแล้วย่อมเป็นผู้ที่ประพฤติปฏิบัติเกื้อกูลต่อผู้อื่นในทางที่ดีที่ถูกที่ควร ผู้นำควรนำหลักคุณธรรมนี้มาบูรณาการซึ่งจะนำองค์การไปสู่ความสำเร็จมีประสิทธิภาพและดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

ภาวะผู้นำ คือ คุณลักษณะ ความรู้ ความสามารถหรือความเชี่ยวชาญของผู้นำที่แสดงออกมาในด้านการบริหารงานในองค์กรโดยเป็นที่ยอมรับของผู้อื่นหรือสามารถชักจูงใจมีอิทธิพลต่อทัศนคติ ความเชื่อ หรือชักนำบุคคลอื่น ให้ปฏิบัติงานสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อให้องค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมาย มี 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านคุณลักษณะตามหลักพรหมวิหารธรรม ผู้ปกครองท้องที่ควรมีคุณธรรมจริยธรรมในการปกครอง ควรมีความรู้ความสามารถในการปกครอง ควรมีระเบียบวินัยในการปกครอง ควรวางตัวให้เหมาะสมน่าเคารพเลื่อมใส และควรมีวุฒิภาวะมีความอดทนในการปกครอง ซึ่งถือว่ามีความสำคัญเปรียบเสมือนเป็นบันไดขั้นแรกให้ก้าวเดินอย่างมั่นคงแข็งแรงในการปกครองพัฒนาชุมชนให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองสืบไป 2) ด้านพฤติกรรมตามหลักพรหมวิหารธรรม ผู้ปกครองท้องที่ควรขอช่วยเหลือสังคม ควรมีความรักความเมตตาต่อประชาชน ควรมีความเด็ดขาดและเข้มแข็งอดทน ควรมีความยุติธรรม และควรใช้วาจาสุภาพเรียบร้อยในการปกครอง เพราะการปฏิบัติตนที่เรียกว่าพฤติกรรมนั้นเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งในการปกครอง เพราะถือ

ว่าเป็นต้นแบบหรือแบบอย่างให้ผู้ตามจะนำไปยึดถือปฏิบัติตาม 3) ด้านตามสถานการณ์ตามหลักพรหมวิหารธรรม ผู้ปกครองท้องที่ควรมีความกล้าหาญ กล้าคิด กล้าตัดสินใจ ควรรู้จักการปรับตัวให้ทันยุคทันสมัย ควรมีวิสัยทัศน์กว้างไกลในการปกครอง ควรแก้ไขสถานการณ์เฉพาะหน้าได้ดี และควรมีไหวพริบปฏิภาณในการปกครอง เพื่อใช้ความรู้ความสามารถของตนในการปกครองประชาชนให้เกิดความสงบสุขในชุมชนและในสังคม และจะได้ตอบสนองความต้องการของประชาชนในแต่ละสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างถูกต้องเหมาะสม 4) ด้านการเปลี่ยนแปลงตามหลักพรหมวิหารธรรม ผู้ปกครองท้องที่ควรเปลี่ยนแปลงพัฒนาชุมชนให้เจริญขึ้น ควรผสมผสานแนวคิดสมัยใหม่กับสมัยเก่าให้กลมกลืนกัน ควรกล้าเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาการปกครองประชาชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ควรมีความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนาชุมชน และควรเป็นผู้นำที่สร้างแรงบันดาลใจต่อชุมชน โดยเปิดโอกาสให้ผู้ได้บังคับบัญชาและประชาชนในชุมชนเสนอวิธีการใหม่ๆ ในการปกครองและในการบริหารจัดการงานต่างๆ อันจะเป็นประโยชน์ต่อความก้าวหน้าในองค์กรและชุมชนนั้นๆ อย่างทั่วถึงและเท่าเทียม

บรรณานุกรม

- กุญชลี วรรณโร. (2563). บทบาทการปกครองท้องที่ในปัจจุบัน : การศึกษาความคิดเห็นของกำนันผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา. **สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- เจ้าอธิการวิชัย วิชโย (พลโยธา). (2565). ภาวะผู้นำทางการปกครองของเจ้าอาวาสตามความคิดเห็นของประชาชนในตำบลธาตุทองอำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ. **สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชารัฐศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ดิน รัชฎพฤทธิ์. (2527). “ภาวะผู้นำและการมีส่วนร่วม”. **เอกสารการสอนชุดวิชาพฤติกรรมมนุษย์ในองค์กรหน่วยที่ 11 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ประคัลภ์ ปันทพลึงกูร. (2567). **5 คุณสมบัติสำคัญของการเป็นผู้นำที่ดี**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://prakal.wordpress.com/2010/06/> [21 กุมภาพันธ์].
- ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์. (2550). **ผู้นำที่ดีไม่มีเสื่อม**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อนิเมทกรุ๊ป.
- พระครูสุตวรธรรมกิจ (เต็ม โสภโณ). (2561). **ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์**. กรุงเทพฯ: บริษัทน้ำทิพย์ทาวเวอร์.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2546). **ภาวะผู้นำ**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- _____. (2540). **พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม**. กรุงเทพฯ: กองการพิมพ์ฝ่ายประชาสัมพันธ์ กพผ.
- พระราชวรมนี (ประยูร ธมมจิตโต). (2541). **คุณธรรมสำหรับนักบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต). (2547). **สงฆ์ผู้นำสังคม**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสรารวุธ สุขิโต (ปัดจมะมะ). (2558). “การประยุกต์ใช้หลักธรรมพรหมวิหาร 4 ในการบริหารงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสะอาดสมบูรณ์อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด”. **วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด**, ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน). มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- เศวณิต เศษานนท์. (2542). **ภาวะผู้นำ**. นครราชสีมา: สถาบันราชภัฏนครราชสีมา.
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2567). **พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่พุทธศักราช 2457**.
[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.songkhla.go.th/files/com_news_laws/2021-04_79d783bbf560239pdf [2 มีนาคม 2566].
- เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. (2540). **ภาวะผู้นำ : ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารการศึกษา**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

คำสอนพุทธศาสนาที่แทรกอยู่ในปรัชญาไทย Buddhist Teachings Inserted into Thai Philosophy

สัจชัย ทิพย์โอสถ¹, อนันต์ ทิพย์โอสถ², สุนทร ธนศิลป์พิชิต³

Sanchai Thiposot¹, Anan Thiposot², Sunait Thanasinlapaphichit³

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา¹, โรงเรียนเสิงสาง²,

วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย³

Mahamakut Buddhist University, Lanna Campus¹, Soeng Sang School²

Chaiyaphum Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University³

Corresponding author, e-mail: sunchait65@gmail.com¹

บทคัดย่อ

บทความวิชาการมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ คือ 1) คำสอนทางพระพุทธศาสนา 2) คำสอนพุทธศาสนาที่แทรกอยู่ในปรัชญาไทย ผลการศึกษาพบว่า 1) ประโยชน์ในปัจจุบันเป็นจุดหมายขั้นต้น ได้แก่ ลาภ ยศ สุข สรรเสริญ หรือทรัพย์สิน ฐานะ เกียรติ ไม้ตรี ชีวิตคู่ครองที่เป็นสุขเป็นต้น ประโยชน์เบื้องหน้าหรือประโยชน์ด้านคุณค่าของชีวิตเป็นจุดหมายขั้นสูงขึ้นไป ประโยชน์ที่เป็นสาระแท้จริงของชีวิตด้วยการรู้แจ้งสภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้เท่าทันคติธรรมธรรมดาของธรรม ทำให้ไม่ตกเป็นทาสของโลกและชีวิต มีจิตใจเป็นอิสระโปร่งโล่ง โปร่งใส เบิกบาน 2) คำสอนพระพุทธศาสนาที่แทรกอยู่ในปรัชญาไทย คือ ศิล ความประพฤติปกติ ไม่เบียดเบียนและคนอื่น มีความสงบตั้งมั่นแน่วแน่ในสิ่งที่ทำ มีใจเป็นสมาธิ มีปัญญาแยกแยะในสิ่งที่ควรไม่ควรกระทำ รู้เท่าทันโลกทั้งสองด้าน มีปัญญารักษาตัวตนให้รอดปลอดภัยจากโลกีย์วิสัย

คำสำคัญ: คำสอน, พุทธศาสนา, ปรัชญาไทย

ABSTRACT

Academic articles have the following objectives: 1) Buddhist teachings and 2) Buddhist teachings inserted into Thai philosophy. The results of the study found that: 1) Current benefits are the primary goals, such as fortune, rank, happiness, praise or property, status, honor, goodwill, a happy married life, etc. Foremost benefits or benefits in terms of the value of life are the higher goals. The true benefits of life by realizing the true state of things. Be aware of the ordinary principles of the Dhamma. Why not be a slave to the world and life, Have a mind that is free, open, transparent, and joyful. 2) The teachings of Buddhism that are inserted into Thai philosophy are precepts and normal behavior. Don't belittle yourself and others. Be calm and confident in what you do. Have a concentrated mind have the wisdom to discern what should and should not be done. Know both sides of the world have the wisdom to keep yourself safe from the world.

Keywords: Teachings, Buddhist, Thai Philosophy.

บทนำ

ประวัติศาสตร์ไทย ฉบับย่อ จากการศึกษาทางโบราณคดี ทำให้เราทราบว่าบริเวณดินแดนของประเทศไทยสมัยก่อนประวัติศาสตร์ เคยมีชุมชนเล็กๆ อยู่ก่อนแล้วตั้งแต่ยุคหิน ซึ่งเป็นสังคมเกษตรกรรมราว พ.ศ.ว. ที่ 5 การติดต่อค้าขายจากอินเดีย เป็นแรงผลักดันให้ชุมชนเหล่านั้นได้รวมตัวกันเป็นชุมชนใหญ่ขึ้น ดังเช่นบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำภาคกลางตอนล่างได้เกิดเป็นอาณาจักรทวารวดี (พ.ศ.ว. ที่ 11 หรือ 12-18) อาณาจักรสุโขทัยเป็นอาณาจักรแรกของไทย ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ.1781 ในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชเป็นช่วงที่รุ่งเรืองถึงที่สุดในทุกด้าน ทรงประดิษฐ์ลายสือไทย เมื่อ พ.ศ. 1826 ในสมัยพระยาสิทธิ พระพุทธศาสนาได้รับการทำนุบำรุงเป็นอย่างมาก อาณาจักรเจริญรุ่งเรืองมาถึงปี 1891 อาณาจักรจึงถูกผนวกรวมเข้ากับอาณาจักรอยุธยา

ในปี พ.ศ. 1893 พระเจ้าอยู่หัวองค์ได้สถาปนาอาณาจักรกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี มีการปฏิรูปทางด้านการทหาร กฎหมาย การปกครอง อีกทั้งยังเป็นยุครุ่งเรืองของศิลปวัฒนธรรม มีความสัมพันธ์ไมตรีและติดต่อกับชาวตะวันตก ทว่าสงครามกับพม่าที่มีมาอย่างต่อเนื่องเป็นเหตุทำให้นำไปสู่การเสียกรุงทั้ง 2 ครั้ง ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2112 ซึ่งสมเด็จพระนเรศวรมหาราชสามารถกู้กรุงคืนได้ในอีก 15 ปีต่อมาครั้งที่สองเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2310 ซึ่งเป็นการสิ้นสุดของอาณาจักรที่ดำเนินมาถึง 417 ปี มีกษัตริย์ปกครอง 33 พระองค์ 5 ราชวงศ์ หลัจากอาณาจักรอยุธยาเสียกรุงให้แก่พม่า แม่ทัพอยุธยาคนหนึ่งนามว่า พระยาตาก (สิน) สามารถรวบรวมชาวไทยกู้กรุงคืนได้ในปีเดียวกันนั้น ได้สถาปนาเมืองธนบุรีเป็นราชธานี ทรงพระนามว่า สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ในปี พ.ศ. 2311 ทรงทำศึกสงครามกับต่างชาติและปราบก๊กต่างๆ ตลอดราชการเป็นเวลา 15 ปีเพื่อรวบรวมประเทศให้เป็นปึกแผ่น บ้านเมืองมีความเข้มแข็งกลายเป็นศูนย์กลางทางอำนาจในภูมิภาคนี้อีกครั้ง ปลายราชการพระองค์เกิดสติวิปลาส บ้านเมืองเกิดการจลาจล ในปี 2325 สมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกทรงได้ปราดาภิเษกขึ้นเป็นกษัตริย์ สถาปนาราชวงศ์จักรีขึ้น แล้วย้ายเมืองหลวงมาทางฝั่งรัตนโกสินทร์ สถาปนากรุงเทพมหานครขึ้นเป็นเมืองหลวง

ในตอนต้นแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้มีการพัฒนาประเทศทุกๆ ด้าน มีการสร้างและบูรณะวัดวาอารามและพระพุทธรูป มีการขุดคลองเพื่อให้เป็นเส้นทางคมนาคม ชำระกฎหมาย สังคายนาระบอบไพร่ปฏิรูปและฟื้นฟูศิลปวิทยาการมากมาย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงได้นำพาความก้าวหน้าจากชาติตะวันตกมาสู่ประเทศ สืบเนื่องจากรัชกาลที่ 4 ทรงเริ่มไว้ ทรงปฏิรูปการเมืองการปกครอง เลิกทาส นำพาประเทศสู่ความเป็นอารยะประเทศ ในรัชกาลนี้เป็นเวลาที่ชาติตะวันตกกำลังแผ่อิทธิพลมาสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทรงดำเนินนโยบายทางการเมืองและการทูตได้อย่างเหมาะสม ทำให้ประเทศยังคงรักษาความเป็นเอกราชไว้ได้ แม้จะต้องเสียดินแดนบางส่วนเพื่อเป็นการแลกก็ตาม

ในปี พ.ศ. 2475 ประเทศได้เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นประชาธิปไตยตรงกับสมัยรัชกาลที่ 7 สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้เปลี่ยนชื่อจากสยาม มาเป็นประเทศไทย แต่ประเทศก็ประสบกับปัญหาล้มลุกคลุกคลานทั้งในด้านการเมืองภายใน และจากภายนอก อันเนื่องมาจากสงครามโลก แต่ประเทศก็ยังรักษาเอกราชเอาไว้ได้อีกครั้ง

ประเทศไทยในยุคปัจจุบันได้ขยายตัวและพัฒนาไปสู่ความเป็นตะวันตกอย่างรวดเร็วในทุกๆ ด้าน เป็นเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่อุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติและแฝงไว้ด้วยวัฒนธรรม สถาปัตยกรรม วิถีชีวิตของประชาชน ที่เป็นเอกลักษณ์ที่มีเสน่ห์เฉพาะตัวไม่เหมือนที่ใด จนกลายเป็นประเทศที่คนทั่วโลกต่างต้องการมาสัมผัส ค้นหา และชื่นชมให้ได้อย่างน้อยครั้งหนึ่งในชีวิต (วาทีน ศานต์ สันติ, [ออนไลน์]) แม้ว่าการเมืองเป็นเรื่องการใช้กลอุบายในการดำเนินชีวิตเป็นเรื่องของศาสตร์และศิลป์จะใช้ศาสตร์

อย่างเดียวก็น่าจะเพียงพอไป จะใช้ศิลปะอย่างเดียวก็น่าจะเป็นการเล่นจนเกินไป ในประวัติศาสตร์การเมืองของแต่ละประเทศก็มีทั้งกลุ่มที่ต้องการเป็นใหญ่ ทุกคนต้องการเป็นใหญ่ ถ้าเปรียบกับวรรณกรรมสามก๊กตามที่ผู้เรียบเรียงได้ศึกษามาย่างพบว่า ในวรรณกรรมนี้บ่งบอกถึงการใช้เล่ห์เหลี่ยมเพื่อให้ตนเองอยู่รอดหรือกลุ่มตนเองอยู่รอดให้ได้ จึงมีวลีในทางการเมืองว่า “ไม่มีมิตรแท้และศัตรูที่ถาวร ศัตรูของศัตรู คือ มิตร” ดังนั้น วรรณกรรมสามก๊กจึงเป็นวรรณกรรมที่ถ่ายทอดสันดานมนุษย์ได้เป็นอย่างดี อีกทั้งในภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ล้วนได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมของจีนฉบับนี้ทั้งสิ้น

ในภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยส่วนใหญ่รับวัฒนธรรมมาจากอินเดียและจีน ซึ่งถือว่าสองประเทศนี้เป็นอยู่ทางวัฒนธรรมของโลกก็ว่าได้ ดังนั้น ในหลายวัฒนธรรมของประเทศจึงมีการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมท้องถิ่นและวัฒนธรรมหลักทั้งสองดังกล่าว วัฒนธรรมหล่อหลอมจนกระทั่งกลายเป็นปรัชญาการดำเนินชีวิต วัฒนธรรมการดำเนินชีวิตก็มาจากศาสนา ศาสนาที่คนส่วนใหญ่ในถิ่นนี้นับถือ คือ พุทธศาสนา อาจจะกล่าวได้ว่าเป็นพุทธผสมผสานระหว่างพราหมณ์ จนกลายเป็นปรัชญาไทยที่ไม่เหมือนใคร ใครก็ไม่เหมือน

ดังนั้น การศึกษาเรื่อง คำสอนพุทธศาสนาที่แทรกอยู่ในปรัชญาไทย เพื่อศึกษา 1) คำสอนทางพระพุทธศาสนา 2) คำสอนพุทธศาสนาที่แทรกอยู่ในปรัชญาไทย เป็นแนวทางในการนำไปหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิต ด้วยการ Learning by doing เรียนแล้วด้วยการนำไปใช้เมื่อเจอปัญหาและจะแก้หาทางออกอย่างไรได้บ้าง

ดังนั้น ด้วยการใช้คำสอนพุทธศาสนาที่แทรกอยู่ในปรัชญาไทย อาจจะเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นในปัจจุบันได้ในระดับจุลภาค คือ ครอบครัว และระดับมหภาค คือ ระดับประเทศชาติหรือโลกจะทำให้เกิดสันติสุขขึ้นในสังคมได้

เนื้อเรื่อง

1) คำสอนทางพระพุทธศาสนามีความลุ่มลึกไม่ยากเกินที่จะเข้าใจได้แต่ต้องอาศัยการศึกษาให้ละเอียดเท่านั้น เพราะคำว่ากิเลส โลก โกรธ หลง เป็นเรื่องของความร้อน และเลวร้ายที่สุด ทั้งสร้างโลกและทำลายโลกได้ในเวลาเดียวกัน เรื่องของกิเลสไม่ใช่เรื่องของความซื่อสัตย์ สุจริต ความตรงไปตรงมา กิเลสเป็นเรื่องตรงข้ามกับความดีงามทั้งหลาย มีการศึกษาวิจัยเรื่อง เปรียบเทียบภาพสะท้อนของมารในพุทธศาสนาเถรวาทกับภาพสะท้อนของซาตานในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ผลการวิจัยพบว่าภาพสะท้อนของมารในพุทธศาสนาเถรวาท คือ มารมีลักษณะที่ล้างผลาญความดีของมนุษย์ทั้งมวล มักจะแสดงในลักษณะที่เป็นอุปสรรคขัดขวาง ทำลายโอกาส การทำความดีการเข้าถึงธรรมของมนุษย์เป็นผู้กระตุ้นให้มนุษย์ทำความชั่ว ทำให้มนุษย์ประมาทหลงผิดยึดติดในธรรม ทำให้หวาดกลัว เพื่อให้มนุษย์ปฏิบัติตามคำสอนด้วยความลำบาก หรือไม่ได้ปฏิบัติ

ภาพสะท้อนของซาตานในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก คือ พุทศวรรค์ที่รับใช้ใกล้ชิดพระเจ้า ภายหลังมีบาปเกิดขึ้นในใจจึงหันไปเป็นปฏิปักษ์กับพระเจ้า โดยการที่ผันตัวไปเป็นตัวแทนแห่งความชั่วร้ายทั้งมวล ไม่ว่าจะเป็นความชั่วร้ายทางธรรมชาติ ความชั่วร้ายทางศีลธรรม จะแสดงตนออกมาในลักษณะหลอกลวง ชื่นำ กระตุ้นผลักดันให้มนุษย์ทำความชั่ว ทำให้มนุษย์หวาดกลัว ชักนำโรคร้ายและความมืดบอดมาสู่มนุษย์ เพื่อให้ปฏิบัติตามคำสอนด้วยความลำบาก ในประเด็นที่เหมือนกัน ทั้ง 2 ศาสนามองภาพสะท้อนที่แสดงออกมาในลักษณะที่เป็นอุปสรรคขัดขวางการทำความดี เป็นแรงกระตุ้น ผลักดันหลอกลวง ชื่นำให้ทำความชั่ว ชักนำความมืดบอดมาสู่จิตใจ ต่างกันเรื่องการนำโรคร้ายมาสู่มนุษย์ โดยที่พุทธศาสนาเถรวาทมองว่าเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นเอง ส่วนศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกมองว่าเป็น

การชักนำของชาตานิคม์ (พระมหาทวิชัย จินา, 2565: 118) แสดงให้เห็นว่าชาตานิคม์หรือกิเลสต้องเก่งและฉลาดในทางเลวร้ายที่สุดที่จะสามารถหักล้างกับความดีได้ ดังนั้น หลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาจึงเป็นปฏิปักษ์กับความชั่วร้าย โลกนี้เกิดมานานมากไม่รู้ต้นสายปลายเหตุว่าเกิดมาได้อย่างไร ดังภาษานี้ว่า “อนมตฺเต สํสาเร แปลว่า มีที่สุด และเบื้องต้น แม้อันบุคคลไปตามอยู่รู้ไม่ได้แล้ว” คือ โลกนี้ถ้าใครถามหาต้นกำเนิดโลกก็จะตายเปล่าก่อนที่จะรู้ ดังนั้น หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาได้แบ่งออกเป็น 3 ระดับ เบื้องต้น ท่ามกลาง และละเอียดที่สุด

ในทางพระพุทธศาสนาได้แบ่งอรรถะ หรืออรรถ แปลว่า ความมุ่งหมายประโยชน์ผลที่หมายหรือจุดหมายประโยชน์ที่เป็นจุดหมายของชีวิตหรือจริยธรรมในระบบการดำเนินชีวิตการปฏิบัติธรรมของพระพุทธศาสนานั้นเองซึ่งท่านได้แบ่งออกเป็น 3 ระดับมีความหมายโดยสรุปได้ดังนี้

1. ภูมิฐานมิกัตถะ ประโยชน์ในชีวิตนี้หรือประโยชน์ในปัจจุบันเป็นจุดหมายขั้นต้น หมายถึงประโยชน์อย่างที่ไม่เห็นกันอยู่แต่ที่เข้าใจกันง่ายๆ เกี่ยวกับชีวิตประจำวันเป็นเรื่องขั้นนอกหรือเรื่องธรรมดาสามัญที่มุ่งหมายกันในโลกนี้ ได้แก่ ลาภ ยศ สุข สรรเสริญ หรือ ทรัพย์สิน ฐานะ เกียรติ ไม้ตรีชีวิตคู่ครองที่เป็นสุขเป็นต้น รวมถึงการแสวงหาสิ่งเหล่านี้โดยทางชอบทำการปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านี้โดยทางที่ถูกต้องการใช้สิ่งเหล่านี้ทำตนและคนที่เกี่ยวข้องให้มีความสุขการอยู่ร่วมกันด้วยดีปฏิบัติหน้าที่ต่อกันอย่างถูกต้องในระหว่างมนุษย์เพื่อความสุขร่วมกัน

2. สัมปรายิกัตถะ เป็นประโยชน์เบื้องต้นหรือประโยชน์ด้านคุณค่าของชีวิตเป็นจุดหมายขั้นสูงขึ้น ซึ่งเป็นหลักประกันชีวิตเมื่อละโลกนี้ไปแล้ว เป็นเครื่องประกันได้ว่าคุณค่าที่สูงล้ำยิ่งกว่าที่จะพึงเห็นได้กันทำกันตามปกติในโลกนี้ ได้แก่ ความเจริญงอกงามในชีวิตจิตใจที่ก้าวหน้าเติบโตขึ้นด้วยคุณธรรมความใฝ่ใจในทางจริยธรรมในเรื่องบุญเรื่องกุศลในการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงาม กิจกรรมที่อาศัยศรัทธาและความเสียสละการมีความมั่นใจในคุณธรรมมีความสงบสุขทางจิตใจการรับรู้ การรู้จักปิติสุขที่ประณีตด้านในตลอดจนคุณพิเศษที่เป็นผลสำเร็จทางจิต คือ ฌานสมาบัติ

3. ปรมัตถะ ประโยชน์อย่างยิ่งหรือประโยชน์ที่เป็นสาระแท้จริงของชีวิตเป็นจุดหมายสูงสุดโดยจุดหมายสุดท้าย ได้แก่ การรู้แจ้งสภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงรู้เท่าทันคติธรรมธรรมดาของสังขารธรรม ทำไม่ตกเป็นทาสของโลกและชีวิต มีจิตใจเป็นอิสระโปร่งโล่ง โปร่งใส เบิกบาน ไม่ถูกบีบคั้น ด้วยความยึดมั่นถือมั่นปราศจากเหตุกิเลส ที่ทำให้จิตเศร้าหมองอยู่อย่างไร้ทุกข์ประจักษ์แจ้งความสุขประณีตภายในที่สะอาดบริสุทธิ์สิ้นเชิง อันประกอบพร้อมด้วยความสงบเยือกเย็นสว่างไสวเบิกบานโดยสมบูรณ์เรียกว่าวิมุตติ และนิพพาน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2546: 538)

คำสอนที่เป็นเครื่องขัดเกลาทั้งกิเลสที่แหลมคมต้องคมยิ่งกว่ากิเลส เพราะกิเลส คือ ตัวร้ายที่สุดทำลายคุณงามความดีของมนุษย์ ตัวอย่างเช่น ถ้าในภาพยนตร์เรื่องหนึ่งกิเลสก็เปรียบเสมือนตัวร้ายที่ร้ายที่สุด รู้เท่าทันฝั่งพระเอกทั้งหมดทุกประการ เพราะฉะนั้นถ้าสังคมเต็มไปด้วยมารร้ายจะทำให้สังคมนั้นไม่มีระบบ โครงสร้างแก่นที่จะควบคุมสังคมได้ ประเทศไทยเป็นประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนามีคำสอนที่สอดแทรกอยู่ในความคิดของคนที่ใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตหรือเรียกว่า ปรัชญาการดำเนินชีวิตแบบไทย ดังนั้น น่าจะมีคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่สอดแทรกอยู่ในปรัชญาไทยดังที่จะกล่าวต่อไป

2) คำสอนพระพุทธศาสนาที่แทรกอยู่ในปรัชญาไทย ต้องศึกษาจากสุภาษิตในที่นี้ศึกษาจากสุภาษิตพระร่วงถือว่าเก่าแก่ที่สุดของไทย อาจจะเรียกได้ว่า “ปฐมสุภาษิต แห่งชาติ” ใครเป็นผู้แต่งมีความเห็น 2 อย่าง คือ 1) ฝ่ายหนึ่งว่า พระร่วง คือ พ่อขุนรามคำแหง เป็นผู้ทรงพระราชนิพนธ์ ฝ่ายนี้ให้เหตุผลว่า พ่อขุนรามฯ เคยเสด็จประทับพระแท่นมนังคศิลา สอนประชาชนในวันที่มีใช้วันพระ ฉะนั้น ท่านอาจทรงสอนด้วยสุภาษิตที่เรียกว่า “สุภาษิตพระร่วง” 2) อีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่า ผู้แต่งสุภาษิตพระร่วง คือ พระเจ้าลิไท

ผู้ทรงพระราชนิพนธ์หนังสือ “ไตรภูมิพระร่วง” อ้างว่าพระเจ้าลิไททรงเป็นนักปราชญ์ อาจจะทรงรวบรวม สุภาษิตพระร่วงขึ้น ตามประวัติว่าสุภาษิตพระร่วงเพ็งมารรวบรวมเป็นหลักฐานในรัชกาลที่ 3 คราวโปรด ให้มีการจารึกวิทยาการที่วัดพระเชตุพล ปรากฏว่าได้มีการแก้ไขถ้อยคำเป็นภาษาครั้งรัชกาลที่ 3 แต่ความคิดคงจะเป็นความคิดครั้งพระร่วงกรุงสุโขทัย (เจือ สดเวทิน, 2516) ดังรายละเอียดดังนี้

เนื้อเรื่อง เริ่มต้นกล่าวถึงพระร่วงเจ้ากรุงสุโขทัยทรงมุ่งประโยชน์ในกาลภายหน้า จึงได้ทรง บัญญัติสุภาษิตไว้สอนประชาชน โดยมีสาระคำสอนที่กว้างขวาง เป็นสุภาษิต 158 บท ครอบคลุมหลักควร ปฏิบัติในด้านต่างๆ เช่น การผูกไมตรี การคบคน การวางตัว การหาวิชาความรู้ การรู้จักรักษาตัวรอด ฯลฯ ปางสมเด็จพระร่วงเจ้า เฝ้าแผ่นภพสุโขทัย มล็กเห็นในอนา จึงผายพจนประภาษ เป็นอนุสาสนกถา สอนคนนารชน ท้าวราดลพิงเพียร เรียนอาวุธผดุงอาตม์ อย่าเคลื่อนคลาตคลาถ้อย เมื่อน้อยให้เรียนวิชา ให้หาสินเมื่อใหญ่ อย่าไผ่เอาทรัพย์ท่าน อย่าไร้ระรำนแก่ความ ประพฤติตามบุรพระบอบ เอาแต่ชอบเสียผิด อย่าประกอบกิจเป็นพาล อย่าอวดหาญแก่เพื่อน เข้าเถื่อนอย่าลืมพริ้ว หน้าศึกอย่าอนใจ ไปเรือนท่าน อย่างนังนาน การเรือนตนเร่งคิด อย่างนังชิดผู้ใหญ่ อย่าไผ่สูงให้พันศักดิ์ ที่รักอย่าดูถูก ปลุกไมตรีอย่ารู้ร้าง สร้างกุศลอย่ารู้โรย อย่าโดยคำคนพลอด เช่นเรือทอดข้างถนน เป็นคนอย่าทำใหญ่ ข้าคนไพร่อย่าไผ่พุน คบขุนนางอย่าโหด โทษตนผิดรำพึง

อย่าคะนึ่งถึงโทษท่าน หว่านพืชจักเอาผล เลี้ยงคนจักกินแรง อย่าขัดแย้งผู้ใหญ่ อย่าไผ่ตนให้เกิน เดินทางอย่าเดินเปลี่ยว น้ำเชี่ยวอย่าขวางเรือ ที่ชุ่มเสื่อจงประหยัด จงเร่งระมัดพิณไฟ ตนเป็นไทยอย่าคบหาส อย่าประมาทท่านผู้ดี มีสินอย่าอวดมั่ง ผู้เฒ่าสั่งจงจำความ ที่ขวกหนามอย่าเสียเกือก ทำชั่วเรือกไว้กับตน คนรักอย่าวางใจ ที่มีภัยพึงหลีกเลี่ยง ปลีกตนไปโดยด่วน ได้ส่วนอย่ามักมาก อย่ามีปากว่าคน รักตนกว่ารัก ทรัพย์ อย่าได้รับของเข็ญ เห็นงามตาอย่าปอง ของฝากท่านอย่ารับ ที่ทับจมีไฟ ที่ไปจมีเพื่อน ทางแถว เถื่อนโคลคลา ครุบาสอนอย่าโกรธ โทษตนผิดพึงรู้ สูเสียสินอย่าเสียศักดิ์ รักดีอย่าด่วนเคียด อย่า เบียดเสียดแกมิตร ที่ผิดช่วยเตือนตอบ ที่ชอบช่วยยกยอ อย่าขอของรักมิตร ชอบชิดมักจางจาก พบศัตรู ปากปราศรัย ความในอย่าไขเขา อย่างมัวเมาเนื่องนิจ คึดครองตรึกทุกเมื่อ พึงผันเผื่อต่อญาติ รู้ที่ขลาดที่หาญ คบพาลอย่าพาลผิด อย่าผูกมิตรไมตรี เมื่อพาที่พึงตอบ จงนบนอบผู้ใหญ่ ข้างไล่เล่นเลี้ยงหลบ สุวานขบ อย่าขบตอบ

อย่ากอปรจิตริษยา เจรจาตามคติ อย่าปลุกฝึกกลางคลอง อย่างปองเรียนอาถรรพณ์ พลันฉิบหาย วายม้วย อย่างลเยี่ยงถั่วแตกมิตติ จงยลเยี่ยงสัมฤทธิ์แตกมิเสีย ลูกเมียอย่าวางใจ ภายนอกอย่านำเข้า อาสาเจ้าจนตัวตาย อาสาขายจงพอแรง ของแพงอย่ามักกิน อย่างินคำคนโลภ โอบ อ้อมเอาใจคน อย่างลเหตุแต่ใกล้ ท่านให้อะหมายโทษ คนโหดให้เอ็นดู ยอครูยอต่อหน้า ยอข้าเมื่อแล้ว กิจ ยอมิตรเมื่อลับหลัง ลูกเมียยังอย่าสรรเสริญ เยียวสะเทินจะอดสู อย่าซังครูซังมิตร ผิดอย่าเอาเอาแต่ ชอบ นอบตนต่อผู้เฒ่า เข้าออกอย่าวางใจ ระวังระไวหน้าหลัง เยี่ยงผู้ซังจะคอยโทษ อย่างรู้ไร้โกรธเนื่องนิจ ผิดผิดปลดไปร้าง ข้างตนไว้อาวุธ เครื่องสรรพยุทธ์อย่าวางจิต คึดทุกขในสงสารอย่าทำการที่ผิด คึดชวนขาย ที่ชอบ ได้ตอบอย่าเสียคำ คนขำอย่าร่วมรัก พรรคพวกพึงทำนุก ปลุกเอาแรงทั่วตน ยลเยี่ยงไถ่นกกระทา พาลูกหลานหากิน ระเบิดระบิลอย่าฟังคำ การกระทำอย่าด่วนได้ อย่าใช้คนบังบด ทดแทนคุณท่านเมื่อยาก ฝากของรักจงพอใจ ฝ่าเท้าไทยอย่าทรนง รักดีจงอย่าเกียจ เจ้าเคียดอย่าเคียดตอบ นอบนบใจใส่สุทธิ์ อย่าชูดคนด้วยปาก อย่าถากคนด้วยตา อย่าพาดด้วยหู อย่าเลียนครูเตือนดำ อย่าริกล่าวคำคด คนทรยศ อย่าเชื่อ อย่าแผ่เผื่อความคิด อย่าผูกมิตรคนจร ท่านสอนอย่าสอนตอบ ความชอบจำใส่ใจ ระวังระวังที่ไปมา เมตดาตอบต่อมิตร คึดแล้วจึงเจรจา อย่างินหาผู้อื่น อย่าตื่นยกยอตน คนจนอย่าดูถูก ปลุกไมตรีทั่วชน

ตระกูลตนจงคำนับ อย่าจับลิ้นแก่คน ท่านรักตนจงรักตอบ ท่านนอบตนจงนอบแทน ความแค้นให้ประหยัด
เผ่ากษัตริย์เพลิงงู อย่าดูถูกกว่าน้อย หึงห้อยอย่าแข่งไฟ

อย่าปองภัยต่อท้าว อย่ามกหัวพลันแตก อย่าเข้าแบกงาข้าง อย่าออกก้างขุนนาง ปางมีชอบ
ท่านช่วย ปางป่วยท่านชิงชิง ผิดะบังบังจงลับ ผิดะจับจับจงมัน ผิดะคั่นคั่นจนตาย ผิดะหมายหมายจงแท้
ผิดะแก้แก้จงกระจ่าง อย่ารักห่างกว่าชิด คิดข้างหน้าอย่าเบา อย่าถือเอาตื่นกว่าลึก เมื่อเข้าศึกระวังตน
เป็นคนเรียนความรู้ จงยิ่งผู้ผู้มีศักดิ์ อย่ามกง่ายมีดี อย่าตึงให้แก่กา อย่าตีปลาหน้าไซ ใจอย่าเบาจงหนัก
อย่าตีสุนัขห้ามเห่า ข้าเก่าร้ายอดเอา อย่ารักเหากว่าผม อย่ารักลมกว่าน้ำ อย่ารักถ้ากว่าเรือน อย่ารัก
เดือนกว่าตะวัน สบสิ่งสรรพโอวาท ผู้เป็นปราชญ์พึงสดับ ตรีบตรีตรองปฏิบัติ โดยอรรถอันถ่องถ้วน แดง
เลศเหตุเลือกถ้วนเลศอ้างทางธรรม แลนาฯ บัณเจตจำแนกแจ้ง พิสดาร ความเอยจิต ยุบลบรรหาร เหตุไฉนพระ
ปิ่นนครสถาน อุดรสุข ไทยนาร่วง ราชรามนี้ได้ กล่าวถ้อยคำสอน

คุณค่าและความสำคัญ

1. เป็นปฐมสุภาสิต เป็นคำสอนที่ดิงามพึงปฏิบัติ เป็นภาสิตประจำชาติ เป็นต้นคำความคิด
และสติปัญญาของคนไทย เป็นสิ่งแสดงถึงอุดมคติและค่านิยมของคนไทย กวีรุ่นหลังๆ ได้นำไปกล่าวอ้าง
ในวรรณคดีเรื่องอื่นๆ

2. เป็นหนังสือสั่งสอนที่สอนอย่างตรงไปตรงมา ใช้คำสอนทั้งในเชิงห้ามและเชิงแนะโดยตรง
ส่วนใหญ่เป็นเชิงห้ามด้วยถ้อยคำที่กะทัดรัด

ถ้าอ่านสุภาสิตพระร่วงไปที่ละวรรคด้วยความสังเกตจะทราบทันทีว่า คำสอนทั้งหลายที่
เรียกว่าสุภาสิตพระร่วงนั้น คือ “หลักธรรมทางพุทธศาสนา” นั่นเอง เป็นคำสอนที่ดียิ่ง มีใจความลึกซึ้ง
กินใจและเป็นคติธรรมที่คนไทยเรายึดถือปฏิบัติและสั่งสอนกันต่อมา มา ต่อมาก็ได้กลายรูปไปตามลักษณะ
ของกวีนิพนธ์แบบต่างๆ แทรกอยู่ในวรรณคดีไทยในเวลาต่อมา ถ้าพิจารณาตามรูปของวลีจะเห็นว่า
คล้ายคลึงและใกล้เคียงกับศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง จึงอาจกล่าวได้ว่า สุภาสิตพระร่วงเดิมเป็นพระ
บรมราชาว่าท ซึ่งพ่อขุนรามคำแหงทรงแสดงสั่งสอนประชาชนชาวไทยดังที่กล่าวไว้ในศิลาจารึกว่า “1214 ศก
ปีมะโรง พ่อขุนรามคำแหง เจ้าเมืองศรีสขนาลัยสุโขทัยนี้ ปลุกไม้ตาลนี้ได้สิบสี่เข้า จึงให้ช่างพินชะดารหิน
ตั้งหว่างกลางไม้ตาลนี้ วันเดือนดับ เดือนโอกแปดวัน วันเดือนเต็มเดือนบ่าง แปดวัน ผูกปุครู เกร มหาเถร
ขึ้นนั่งเหนือชะดารหินสวดธรรมแก่อุบาสกผูกทวยจำศีล ผิใช้วันสวดธรรม พ่อขุนรามคำแหง เจ้าเมือง
ศรีสขนาลัยสุโขทัยขึ้นนั่งเหนือชะดารหิน ให้ผูกทวยลูกเจ้าลูกขุน ผูกทวยถือบ้านถือเมือง” และ “พ่อขุน
รามคำแหงนั้น หาเป็นท้าวเป็นพระยาแก่ไทยทั้งหลาย หาเป็นครูอาจารย์สั่งสอนไทยทั้งหลาย ให้รู้บุญรู้
ธรรมแท้” จากข้อความในศิลาจารึกนี้ แสดงว่าพ่อขุนรามคำแหงทรงวางพระองค์อย่างครูอาจารย์ของ
ประชาชน และทรงพอพระทัยในการสั่งสอนประชาชนชาวไทยให้รู้บุญรู้ธรรม เมื่อพระองค์เสด็จขึ้น
ประทับนั่งเหนือชะดารหิน ทรงอบรม รัฐบาลาภิบาลบายแต่งตั้งเจ้าบ้านผ่านเมือง และคงจะโปรด
พระราชทานพระบรมราชาว่าทด้วยคติพจน์ต่างๆ ณ ที่นั้นด้วย จึงทำให้คิดว่าพระบรมราชาว่าทเหล่านั้น
กระมังที่ต่อมามีผู้แก้ไขแต่งเติมเพื่อให้เข้าแบบกวีนิพนธ์แล้วกลายมาเป็นสุภาสิตพระร่วง

สุภาสิตไทย สำนวนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ความว่า “เป็นขุนให้มีใจกว้าง” เป็นขุนนาง
ผู้บริหารจะต้องมีวิสัยทัศน์รับฟังความคิดเห็นของคนอื่นแม้คนได้ปกครอง “อย่าอวดอ้างความฮู้ถ้าม”
ความว่า ไม่มีที่อะไรจะฉลาดล้ำเกินไป จนไม่ต้องถามคนอื่น ดังนั้น เมื่อไม่รู้จะต้องถามท่านผู้รู้ “ค้นพันขวานให้
เหลียวเบ่งพา ค้นยงหน้าให้เหลียวเบ่งปลายปิ่น” ความว่า จะทำอะไรต้องให้มีความรอบคอบ เพราะการที่
จะยกขวานขึ้นฟันไม้นั้นมีกั้งไม้ มีเครือเถาวัลย์หรือเปล้า หรือจะยิงธนู หน้าไม้ หรือยิงปืนก็ต้องดูเป้าให้
ถ้วนถี่ เพราะคนที่มักตายไปเพราะกรณีนี้มีมากต่อมาแล้ว “ความฮู้น้อยอย่าผ่านครองเมือง ผัวเพิ่นยังอย่า

ชั้นเป็นชั้น” ความว่ามีความรู้หรือประสบการณ์น้อยๆ อย่าได้รับหน้าที่บริหาร และสามีเขายังอยู่อย่าไป แอบเป็นชู้กับภรรยาของเขาเป็นอันขาด “มีเงินเต็มภาชนะ บ่ท้อมีผญาเต็มพุง” เทียบได้กับสุภาษิตที่ว่า “รู้อะไรไม่สู้รู้วิชา” หรือ “แต่วิชาช่วยกายจนวายปราณ” ไปอยู่บ้านท่านอย่านิ่งดูตาย บั้นรูปว้าว รูปควาย ให้ลูกท่านเล่น

สุภาษิตไทย (สำนวนภาคใต้) ตัวอย่างเช่น “ไก่อั่วไหนดัก ตัวนั้นแหละไข่” คนที่ทำความผิด ย่อมมีพิรุณ “ยิ่งหยดยิ่งไกล ยิ่งไปยิ่งแค” ไม่ว่าจะการศึกษาหรือการเดินทาง ถ้าเราทำอย่างต่อเนื่องมันก็จะใกล้ (ความสำเร็จ) โดยลำดับ “กินข้าวบดมาก่อน” คนที่มีอายุ มีประสบการณ์ในโลกและชีวิตมาก่อน ย่อมสามารถจะเป็นผู้ชี้แนวทางให้คนอื่นได้ “กินข้าวก่อน ดีกว่าคำความ” อย่าพยายามให้มีเรื่องทะเลาะวิวาทกับใครๆ เพราะถ้ามีถ้อยความฟ้องร้องกันถึงโรงถึงศาลแล้ว ก็มักจะฉิบหายกันทุกฝ่าย จึงได้พูดว่า “กินข้าวก่อน ดีกว่าคำความ”

สุภาษิตไทย (ภาคพายัพ ภาคเหนือ) “ของกินบ่กินชู้เน่า ของเก่าบ่เล่าฮู้ลืม” มีความหมาย เท่ากับสำนวนอีสานที่ว่า “ของกินบ่กินมันเน่า ของเก่าบ่เล่ามันลืม” “เงินอยู่ใต้น้ำ คำอยู่ใต้ดิน” เท่ากับ สุภาษิตภาคกลางที่ว่า “ทรัพย์มีอยู่ในดิน สินมีอยู่ในน้ำ” หรืออีกสำนวนหนึ่งว่า “เงินอยู่ที่สมอง ทองอยู่ที่ ปัญญา” “อู้อับไ้ เหมือนไฟดำตา อู้อับคนผญา เหมือนผ้าไม้โลงข้อ” พูดกับคนโง่ เหมือนผ้าไม้ติดตา พูดกับคนมีปัญญา (ปฏิภาณโวหารมากๆ เหมือนผ้าไม้ที่ไม่ข้อหรือตา)

มีอีกสำนวนหนึ่งเกี่ยวกับการแบ่งวัยของชาวเหนือและชาวอีสาน จะมีการแบ่งวัย สำนวน คล้ายๆ กันดังสำนวนทั้ง 2 ภาค ดังนี้

ภาคเหนือ อายุสิบปี อาบน้ำบ่หนาว อายุชาวปี แอ้วสาวบ่กาย

สามสิบปี บ่หนายสงสาร สี่สิบปี ยะก่านเหมือนฟ้าผ่า

อายุห้าสิบปี สาวน้อยด่าบ่เจ็บใจ หกสิบปี ไอเหมือนฟานโขก

เจ็ดสิบปี บโหกเต็มตัว แปดสิบปี ไค่หัวเหมือนไห

อายุเก้าสิบปี ไช่ก่อตาย บ่ไช่ก่อตาย จะเอาอันใด ไปบ่ได้สักอย่าง นอกจากบุญ นอกจากกุศลดี
สั่งสมไว้มามีชีวิต

ภาคอีสาน สิบปีอาบน้ำบ่หนาว ชาวปีเหล่านสาวบ่เปิด

สิบปีอาบน้ำบ่หนาว

ชาวปีเหล่านสาวบ่เปิด

สามสิบปีนอนตื่นก่อนไก่

สี่สิบปีไปไ้มาทอดขา

ห้าสิบปีไปนมาทอดหุ่ย

หกสิบปีเป่าขลุ่ยบ่ดัง

เจ็ดสิบปีติลิ่งฆ้องบ่ม่วน

แปดสิบปีหนักหนวกด่วนมาหุ

เก้าสิบปีพี่น้องมาคูฮ้องไห้

ร้อยปีบ่ไช่บ่ตาย

ร้อยสิบปีเห็นเดือนหงายว่าแม่นไฟไหม้

ร้อยยี่สิบปีไช่บ่ไช่กะตาย

(วิธาน สุชีวงศ์ และสนธิ์ บางยี่ขัน, 2537: 125-147)

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

ทฤษฎีแรงจูงใจใฝ่เรียนรู้ สนองความอยากของตนเอง แต่ต้องควบคุมตนเองให้อยู่ในกรอบไม่ให้เสียคน โดยใช้หลักการคำสอนทางพุทธศาสนาที่แทรกอยู่ในปรัชญาไทย ดังต่อไปนี้

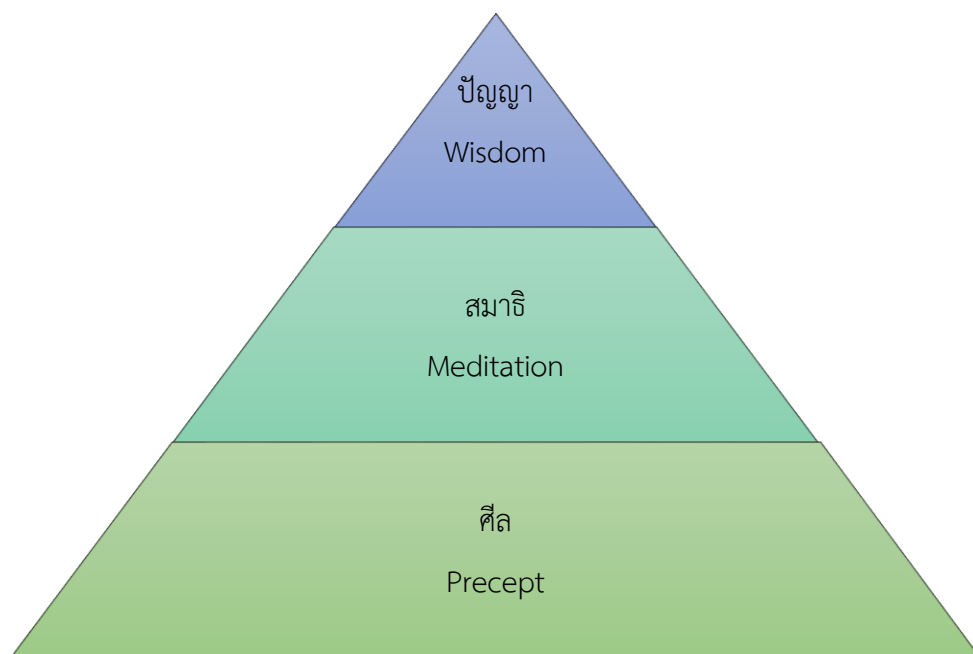
ปาริสุทธิสีล 4 (ศีล คือ ความบริสุทธิ์, ศีลเครื่องให้บริสุทธิ์, ความประพฤติบริสุทธิ์ที่จัดเป็นศีล - morality consisting in purity; morality for purification; morality of pure conduct)

1. ปาฏิโมกขสังวรศีล (ศีล คือ ความสำรวมในพระปาฏิโมกข์ เว้นจากข้อห้าม ทำตามข้ออนุญาต ประพฤติเคร่งครัดในสิกขาบททั้งหลาย - restraint in accordance with the monastic disciplinary code)

2. อินทริยสังวรศีล (ศีล คือ ความสำรวมอินทริย์ ระวังไม่ให้บาปอกุศลธรรมครอบงำเมื่อรับรู้อารมณ์ด้วยอินทริย์ทั้ง 6 - restraint of the senses; sense-control)

3. อาชีวนปาริสุทธิสีล (ศีล คือ ความบริสุทธิ์แห่งอาชีวะ เลี้ยงชีวิตโดยทางที่ชอบ ไม่ประกอบอนธนา มีหลอกลวงเขาเลี้ยงชีพเป็นต้น - purity of conduct as regards livelihood)

4. ปัจจยสันนิสิตศีล (ศีลที่เกี่ยวกับปัจจัย 4 ได้แก่ ปัจจัยปัจจเวกชน คือ พิจารณาใช้สอยปัจจัยสี่ให้เป็นไปตามความหมายและประโยชน์ของสิ่งนั้น ไม่บริโภควัตถุด้วยตัณหา - pure conduct as regards the necessities of life)

บทสรุป

ในทางพระพุทธศาสนาได้แบ่งประโยชน์ไว้ 3 ระดับมีความหมายโดยสรุปได้ดังนี้

1. ประโยชน์ในปัจจุบันเป็นจุดหมายขั้นต้นหมายถึงประโยชน์อย่างที่ไม่มองเห็นกันอยู่ที่เขาใจกันง่ายๆ เกี่ยวกับชีวิตประจำวันเป็นเรื่องชั้นนอกหรือเรื่องธรรมดาสามัญที่มุ่งหมายกันในโลกนี้ ได้แก่ ลาภ ยศ สุข สรรเสริญ หรือ ทรัพย์สิน ฐานะ เกียรติ ไม้ตรี ชีวิตคู่ครองที่เป็นสุขเป็นต้น รวมถึงการแสวงหาสิ่งเหล่านี้โดยทางชอบทำการปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านี้โดยทางที่ถูกต้องการใช้สิ่งเหล่านี้ทำตนและคนที่เกี่ยวข้องให้มีความสุขการอยู่ร่วมกันด้วยดีปฏิบัติหน้าที่ต่อกันอย่างถูกต้องในระหว่างมนุษย์เพื่อความสุขร่วมกัน

2. ประโยชน์เบื้องต้นหรือประโยชน์ด้านคุณค่าของชีวิตเป็นจุดหมายขั้นสูงขึ้นไป ซึ่งเป็นหลักประกันชีวิตเมื่อละโลกนี้ไปแล้ว เป็นเครื่องประกันได้ว่าคุณค่าที่ส่งล้ำยิ่งกว่าที่จะพึงเห็นได้กันทำกันตามปกติในโลกนี้ได้แก่ ความเจริญงอกงามในชีวิตจิตใจที่ก้าวหน้าเติบโตขึ้นด้วยคุณธรรม ความใฝ่ใจในทางจริยธรรมในเรื่องบุญเรื่องกุศลในการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงาม กิจกรรมที่อาศัยศรัทธาและความเสียสละการมีความมั่นใจในคุณธรรมมีความสุขทางจิตใจการรับรู้ การรู้จักปิติสุขที่ประณีตด้านในตลอดจน คุณพิเศษที่เป็นผลสำเร็จทางจิต คือ ฌานสมาบัติ

3. ประโยชน์ที่เป็นสาระแท้จริงของชีวิตเป็นจุดหมายสูงสุดโดยจุดหมายสุดท้าย ได้แก่ การรู้แจ้งสภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงรู้เท่าทันคติธรรมธรรมดาของสังขารธรรม ทำให้ไม่ตกเป็นทาสของโลกและชีวิต มีจิตใจเป็นอิสระโปร่งโล่ง โปร่งใส เบิกบาน ไม่ถูกบีบคั้น ด้วยความยึดมั่นถือมั่นปราศจากเหตุกิเลส ที่ทำให้จิตเศร้าหมองอยู่อย่างไร้ทุกข์ประจักษ์แจ้งความสุขประณีตภายในที่สะอาดบริสุทธิ์สิ้นเชิง อันประกอบพร้อมด้วยความสงบเยือกเย็นสว่างไสวเบิกบานโดยสมบูรณ์เรียกว่าวิมุตติและนิพพาน

บรรณานุกรม

เจือ สตะเวทิน. (2516). **สุภาจิตไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สุทธินิสารการพิมพ์.

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2546). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ: มัชฌิมนิเทศนา/มัชฌิมาปฏิบัติหรือกฎธรรมชาติและคุณค่าสำหรับชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาวิชัย จินา. (2565). เปรียบเทียบภาพสะท้อนของมารในพุทธศาสนาเถรวาทกับภาพสะท้อนของชาตานิเทศนาในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก. **วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร**. ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (เมษายน-มิถุนายน 2565): 118.

วาทีน ศานติ์ สันติ. (2566). “ประวัติศาสตร์ไทย ฉบับย่อ ในอารยธรรม ประวัติศาสตร์ และโบราณคดี”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.gotoknow.org/posts/258617>. [17 กุมภาพันธ์ 2566].

วิธาน สุชีวกุปต์ และสนธิ์ บางยี่ขัน. (2537). **ปรัชญาไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

Published by

**Wat Huay Hin Fon
Wang Thong Subdistrict, Phakdi Chumphon District,
Chaiyaphum Province**

<https://web.facebook.com/wadhuaihinfon>